

SZALAY LÁSZLÓ

MIHÁLY BÁCSI

TARTALOM

**A NÉPDAL
ÓLMOS ESŐ
AZ ÜRGE
VIHAR A PUSZTÁN
SZUHAY FOGAD
A BIKA
A BIRKÁK
ELSZÁNT EMBEREK
KARA
EZ A FÖLD...
SZUHAY KUTYÁT VESZIT
FEKETE MACSKA
A SZENTIMREI HARANG
AZ ÁGY ALATT
BANDI
A GÓLYÁK
BIRKALOPÁS
„MOCSKOS” TUDOMÁNYA
A CSIKÓ
HÁRMAN FARKASOK
TELELÉS
VIZONTLÁTÁS
ŐSZI HARMAT UTÁN
„SÁRGUL, HULLDOGÁLVÁN”
RÓKA KOMA
BIRKANYIRÁS
AZ ÓRA
KÜNN A PUSZTÁN
AZ ÖRMÉNY ALKONYA
A MESE
JÉGEN A TUDOMÁNY
HUROKBAN
KURTA KIGYÓ
MEGHALT SZUHAY**

A NÉPDAL

Pirosítós, árvalányhajás buckák között székel a homokba temetett, özönvíz előtti kisváros, melyben mint nagyreményű, jártam a tudományok erdejét. Ahol a mi kedves, jó professzoraink, ki negyvennyolcas huszártisztból, ki orvusból, végzett földesúrból lett tanárrá, mert hisz régen volt. De azért megtanították őket a magyarok történetét; Beöthy Zsolt irodalomtörténetét, - jobban, mint mások. És ami a fő, megtanították teljes szívükből, teljes lelkükből szeretni, imádni - féltetni a hazát...

Református iskola volt. Főtantárgya a hazaszeretet. Petőfit könyv nélkül tudtuk, s az énekkar kuruc dalokat zengedezett.

Mit szólnának ők, ha most feltámadva, látnák, hová juttattak bennünket, - és még hová akarnak juttatni, - azok, akiktől reggeltől estig, rimánkodva és fenyegetve, óvtak és intettek minket...

Nagyszerű harcosok kiröpítője volt ez a fészek. Szilaj, rebellis magyaroké. Akik ellepték a főiskolákat és éjjelt nappallá téve, fogcsikorgatva tanultak, hogy mint lelkészek, tudósok, politikusok és írók, halálraszántan küzdenek az ellenséggel...

Ó, ha élnének: Ti meg tudnátok tán még cselekedni, hogy ami van, az megmaradjon magyarnak és hiába halásszon belső ellenségeink hálója...

*

Poézis-óra volt.

Balajthy tanár ült a katedrán, a becsületben megőszült, hosszú, fehér, kurucosan lelógó bajuszú, szigorú öreg Balajthy. Róla emlegette a fáma, hogy negyvennyolcban huszártiszt volt.

Lecke: A népdal. Abból kellett felelni.

Előveszi a noteszét, nézi, forgatja:

- Jöjjön ki Avas Vince...

Avas Vince valahol a háttérben „szurkolt”, s elszólta magát:

- Azt a hét meg a nyolcát, azt se tudom, mi van föladván...

- A népdal, - súgják neki.

- Bele se néztem...

- No, gyere, gyere, - türelmetlenkedik öreg Balajthy.

Vince kiballag, meghajtja magát és kivágja: - A népdal. Aztán nézi, nézegeti a csizmája orrát - és hallgat...

- No, mi lesz? - riaszt rá öreg Balajthy. - Tudod, vagy nem tudod?

- Már hogyan tudnám, - hörren fel sértődötten Vince. - Csak a gondolataimat köll rendezni...

- No hát csak rendezd, - mondja epésen öreg Balajthy, azzal csibukot tölt, kicsihol és rágyújt.

Egyszer csak Vince hátracsapja bozontos fejét, előrelép és elkezd beszélni.

Először csak úgy bizonytalanul, ingadozva, mint a kisgyerek, mikor járni tanul. Majd mindig határozottabban, gördülékenyebben, mintha tükörlapon golyó gurulna.

*„Száll a madár ágról-ágra
Száll az ének szájról-szájra...”*

Balajthy nagy szemeket mereszt, némelyek meg hátul csöndesen röhögnek, de Vince elszántan folytatja:

- Ez a nép ajkán dalos madárként szépen szálló, szóló, röpdöső ének: a népdal.

- Hm, - mondja öreg Balajthy, - folytasd...

- Hogy honnét jön? Nem tudja senki. Hogy hova megy? Ki tudná?... Csak jön, mint a sóhajtás, a báránylevél; csak jön, mint az ökönyál, az esti szellő, hogy aztán eltűnjön, elszálljon, mint az ifjúság... hogy aztán eltűnjön, elszálljon, mint a jókedv, a virágillat... mint a levegőben nagy, fehér, kinyílt virágként tovaúszó kócsag... mint a bánatosan, kiáltva evező, szürketollas darvak, ahogy eltűnnek... elszállnak...

- Apja a szív... Anyja az öröm vagy a bánat... Születik vagy temetőben, vagy fekete felhőn... hulló levélen... lekaszált réten... zokogó viharok közt... télen...

Halálos csönd lett. Öreg Balajthy annyira előrehajolt, hogy szinte kibukott a székből. A csibuk is kialudt a szájában.

Vince meg folytatta. De idáig komoran kongó hangja csengővé vált. Ezüst csengővé. És könnyed diadallal, rózsákat dobált a tanárra:

- Vagy születik harmattól ragyogó hajnal rózsás ujjá hegyén... pünkösdkor... rózsabokorban... Vagy születik szálló, aranyos szélű felhők lágy patyolatján... virágillatos pacsirtaszó közepette... tavasszal...

- Vagy nyáron... szénakaszáláskor... aratáskor... csépléskor születik... szüzlányok vérpiros ajkán... kacagva, repülve a népdal.

Egy pillanatra elhallgatott. Csak, hogy levegőt kapjon. Az osztály dermedten figyelt. Összebújva, mint a megrettent báránysereg. Öreg Balajthy csodálkozva pislogott. Azt hitte, álmodik.

- Nem jár egyedül: Bejelenteti magát, előre repülő gondolatársával - az első sorban. Vidáman csevegő fecskemadár... az ég kárpitján hangjával ragyogó csillag a pacsirta... a csalogány, „a bokrok furulyája”... kényes sárgarigófű... bús búgása a galambnak, vagy pitypalattyszó a bevezetője...

- Vagy kék ibolyával, illatos violával kezdődik; vagy bazsalikom, muskátli szagos ágán; vagy harmatos orgona hozza, vagy születik a rózsabokorba... zöld erdőben... csörgedező patak ágyán... Sokszor rozmarin, kökény, árvalányhaj szolgálja... alapozza... hozza... hordozza - mint az eléje szórt virágon járó szép fiatal menyasszonyt - a népdalt, - midőn a szívek temploma felé megy.

- Búsongó örömök megnyilatkozása, elhervadt remények képzelte utazása: - „Zöld erdő zúgása, vadgalamb búgása, az én bánatomnak sehol nincsen mása”... Akik sötét színben látják a világot: - „Sirassatok engem, orgona virágok”... aki azt sem tudja, mint kezd bánatába: - „Elment az én rózsám idegen országba”... aki két kézzel kap ezerjófű után: - „Szomorú borongó vasárnap délután”... azzal könnyít magán, - mindjárt jobban bírja, - ha szíve bánatát dalolva kisírja...

- A boldog szerelem felkacag a dalba: - „Olyan az orcája, mint a piros alma”... „Reszket a szívem, mert eszembe jutottál”... csókokkal etetél, csókokkal itattál... „Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok; az én galambomnak utat mutassatok”... „Szabad a madárnak ágról-ágra szállni”... leányoknak, legényeknek vágyakozva várni...

Példának okáért, egyet előadok... Hiszen leckét mondok, amikor dalolok...

*Szépen felnöveli, szárnyára ereszt,
Csak az a szomorú, hogy más üti-veri...*

Öreg Balajthy kitárta a karját:

- Gyere ide, te szélkiáltó, te gézengúz, te - hadd öleljelek meg.

ÓLMOS ESŐ

Apám, nagy karosszékében, az ablaknál ült és pipázott. Künn, a dísztelen határban, ólmos eső esett, jégpáncélba vonva a mezőt s a feketetörzsű, lombtalan fákat.

Március eleje volt. A nagy természet még szunyókált, s erdő-mező tavaszról álmodott.

Szuhay - a kivénhedt béresgazda - bejött a szobába, s mint afféle vénember, esetlenül totyogott. Immegett-ümmögött. Fát rakott a kályhára, aztán dohányt vágott.

A fa - a kályhában - eleinte csak sírt, pattogott, veszekedett a tűzhalállal. De aztán meggyuladt s nagy mormolással, zümmögéssel égni kezdett.

- Öreg, - brummolja apám, aki már szintén vén ember, - tudja-e kend, hogy mit jelent az, ha a kályhában a tűz pöröl?

- Hogyne tudnám, - zúgja Szuhay, - váratlan vendéget!

- Hát oszt kire gondol kend? - kérdi megint.

- Én? Én már csak mindig egyre gondolok, arra, akit úgy hívnak, hogy Kaszás!

Öreg Szuhay nálunk vénült meg. Végigszolgált generációkat, s ma már csak olyan tehetetlen szegény.

Aprófát hasít, vagy dohányt vág. Ügyel a kályhákra. Birkát, nyulat nyúz. Fegyvereket tisztít. Vagy megvarrja a szerszámot.

Ez az ő dolga, meg még amit akar. Meg emlékezni, civakodni az apámmal.

- Mihály, - mondja neki az öreg; - ólmos eső esik. Mi lesz a kisnyulakkal? Az idei elléssel?... Mind elpusztulnak!

- A' csak még hagyján, - dörmögi Szuhay; - de mi lesz a gyümölcscsel?... A rügyek mind megvakulnak...

Egyszer csak Holló, a süket öreg vizsla, elkezd keservesen vonítani, ott a sarokban, a kályha mellett.

- Ej, ej, - mondja sajnálkozva az apám; - hát csak hasogat? Hasogat, öreg? No ne félj. Nem-sokára jön a jó meleg napocska, kifekszel a ház végére, meglátod, mindjárt nem hasogat.

Holló, az öreg vizsla, a végét járja. Egyik szemére hályog futott, a hátulsó két lába meg folyvást kinyaklik alóla. Mert szél érte.

Sokat vadásztatott ő életében. Jó kutya volt. Engedelmes, okos, hűséges. Hogy milyen finoman apportírozott, arra elég csak egy példa: a vadászás közben talált, még csak dugónyi fűrj- vagy fogolyfiókát odahozta szájában az apámhoz. S amint letette, a kismadár rögtön el is futott. Mert Holló olyan gyöngéden, olyan finoman hozta a szájában.

Haj haj! Gajáry Ödöntől kaptuk, kölyök korában...

*

Az ólmos eső meg csak egyre esik a szürkén szomorkodó égből.

Ebéd után pipát tölt az öreg, kicsihol, aztán parancsolja:

- Mihály. Vegyen kend csizmát, subát, aztán kimegyünk.

- Hová a kórságba? - iszonyodik fel Szuhay. Hisz' még a kutyát is kár kiverni ebbe az istenverte időbe!

- Jó, - mondja neheztelve az apám. - Kend csak maradjon. Elmék én magam is. Nem kell senki. Csak adjon egy abrakos tarisznyát.

Öreg Szuhaynak megnyúlik az arca, aztán kacskaringósan kérdezi:

- Abrakos tarisznyát? Oszt minek?

*

Öt perc múlva künn baktatnak az ugaron. Elöl az apám, vastag bőrbekecsben, görbe botjára támaszkodva, utána a félszemű vizsla, végül meg Szuhay, subában, abrakos tarisznyával...

A dombon megállnak, s az öreg megmagyarázza Hollónak, hogy hordja össze az ólmos esőben meggémberedett kisnyulakat.

Holló elsántikál, s kezdi hordani az ökölnyi nyulacskákat.

Öreg Szuhay dugja őket a tarisznyája, oszt a tarisznyát betakarja a subával.

Estig téb-lábolnak. Vesződnek a zimankóban. Szuhay kétszer is hazaüget, mert tele a tarisznya, - s a végén vagy harminc kisnyulat szednek össze.

- Ide köll nézni, - mondja örvendezve Szuhay; - hát tele van velök az egész zaboskamra!

*

Attól kezdve az apám, Szuhay, meg a vén Holló, reggeltől estig együtt vannak a zaboskamrában.

Kályhát állítottak, fűtenek, pipáznak, Holló meg a kályha mellett fekszik.

Apám minden tíz percben belenyúl a zabosládába, s egy-egy marokkal odaszór a nyulaknak, azok meg játszanak, hancúroznak, átugrálják az öreg Hollót, meg a hasán két lábra állanak. De felugrálnak az apám, meg öreg Szuhay ölébe is.

Estefelé már három-négy szunyókál az apám kabátja alatt, a többi meg odalapul Hollóhoz, alábujik, ráfekszik, mintha csak az anyjuk lenne...

*

Igy mult el a tél.

És megjött a tavasz. Vele a fűszag. A vízivad. A seregélyek. S az útszéli fákon csicsergő csecsere-madár.

Megzendült az élet. Szántottak. Kapálták a szőlőt. Metszettek. Fű kizöldült, vetés zsendült, - a nyulakat el kellett eresztetni...

- Menjetek, - mondta nekik Szuhay.

- És szaporodjatok, - tette hozzá az apám.

*

Ime, ősz van.

Ökörnyál úszik a levegőben. Tarlók sárgulnak. Cséplőgépek búgnak. S a sárguló akác másodszor virágzik.

Öreg Szuhay reggeltől estig fegyvereket pucol. Az apám patront tölt, gyömöszöl, csavar, Holló kutya meg nyugtalankodva jár-kel a szobában. Holnap kezdődik a vadászat...

Hát kimentek ők hárman: apám, Szuhay, meg Holló vadászni. Elöl Holló, utána az apám, végül meg zsákmányos tarisznyával - Szuhay.

Egyszer csak „áll” ám Holló.

- Aha, - mondja Szuhay; - ott a nyúl!

Apám szorongatja a puskát, s megy a kutya felé. De a nyúl csak nem ugrik.

Odamegy egészen, - hát uram fia, - a kutya egy nagy nyulat szagolgat, az meg őtet.

Ahogy a nyúl meglátja az apámat, örömeiben nagyot ugrik, odamegy hozzá, két első lábával nekitámaszkodik a csizmájának és úgy néz föl rá.

Jön öreg Szuhay, akkor meg azzal komáz.

- Gyerünk odébb, - mondja az apám zavartan; - ezek a téli nyulak.

Ahogy mennének, még három nyúl szalad oda.

Szabadulni akarnak, de még a répából is kijön vagy öt...

És akármerre is forognak, a nyulak csak szemlátomást szaporodnak.

Már százával vannak. Valósággal körülhemzsegik őket.

- Vigyázzon, Szuhay, - mondja kedvetlenül az apám; - valahogy el ne tapossa őket.

Szuhay sóhajtozik.

Elfordulnak hazafelé, de a nyulak mindenütt csak velük jönnek. Falkástól, mint a birkák.

Ahogy a tanyához érnek, alig képesek visszakergetni őket...

*

- Öregem, Szuhay, - mondja este az apám - tudja-e kend, mit jelentett ma ez?

- Tudom, uram, tudom - motyogta öreg Szuhay Mihály. - Azt jelenti, hogy készülődjünk. Mert aki ilyen csodában volt részes, annak már egyik lába a másvilágon jár.

Még karácsony előtt meghalt az apám.

Szuhay tavaszkor.

Holló is ott vadászik már, ahol, ha igaz, nincs hasogatás...

AZ ÜRGE

Forró nyári nap Samu, a cigány, a tanyaudvaron ócska abroncsokból meg rozsdás szögekből borjúkantárokat szerkeszt, mi gyerekek meg hárman körülhasaljuk és segítünk szuszogni neki. A hegyes borjúkantár azt célozza, hogy a borjú ne tudja minduntalan megszopni az anyját.

Egyszer azt mondja a cigány:

- Ahelyett, hogy itt a szájukat tátják, jobb lenne bizony, ha elmennének ürgét önteni. Olyan paprikást csinálnék belőle, hogy olyat még az öregapjuk se evett!

Tovább hallgattunk, végre Kajetán megkérdezte:

- Osztán hány ürge kéne?

- Hány? - hadarja a cigány. - Minél több, annál több husika jut egyre.

- Jöttök? - kérdem a fiúktól, kik közül az egyik az öcsém, a másik meg az unokaöcsém volt. Én voltam a legidősebb. Tízéves.

Az unokaöcsém, Kajetán, arról volt nevezetes, hogy ő minden dolgára ráfizetett. Őt mindig elnadrágolták, mindenütt a rövidebbet húzta, mindent elrontott, eltört. Paplangombot nyelt, babot dugott az orrába, a ruháját bekulimászozta, a gyomrát elrontotta, s a hóna alá keléseket kapott.

Már a neve is: „Kajetán!” Ehhez úgy jutott, hogy volt nálunk egy különös plébános, aki mindent megfordítva csinált. Így elve volt, hogy mindenki azt a nevet kapja, amilyen napon születik. Ez a szerencsétlen kölyök Kajetán-napján jött a világra, csinált hát belőle világ csúfjára Kajetánt.

Én Malakiás-napján születtem. Másnap a plébános kárörömmel mondja az apámnak:

- Malakiás lesz a kölyök neve!

Az apám nem vitázott vele, ahelyett másnap elvitt a pópához s az egy borjúért megkeresztelt Lászlóra.

Hogy milyen szerencsétlen gyerek volt ez a Kajetán, csak egy példát mondok el róla. Egy vasárnap az édesanyjával, aki özvegyasszony volt, nálunk voltak ebéden. Kajetán új nadrágban feszített, ami szemet szűrt nekem. Ebéd után barátságos mérközést ajánlottam neki, hogy melyikünk veti át magát előbb a hegyes léckerítésen? Kajetán fennakadt a lécs hegyén az új nadrágjánál fogva s midőn nagy tusakodás után végre lezuhant, nadrág csak itt-ott, szórványosan maradt rajta.

Aztán felkerekedtünk s elmentünk a nagymamához, hogy varrja meg a nadrágot. Kajetán ugyanis és az édesanyja a nagyanyámnál lakott. A nagymama - felhevülve - először megtagadott minden jóvátételt, de Kajetán, az édesanyja tenyerére gondolva, térdre borult a nagymama előtt és úgy visított, mintha csiklandozták volna. Erre előkerült a tű meg a cérna s a nadrág a körülményekhez képest üzemképessé lőn.

Kajetán ekkor a hálától és a gyönyörűségtől megvadult. Előkeresett egy régi énekeskönyvet, leült vele az udvar közepére, aztán mintha olvasni is tudná, - holott csak ötéves volt, - kinyitotta, nézte és énekelni kezdett, illetve ordította, mint egy számár, hogy belekékült:

- Az én nagymamám született Viczián Zsuzsanna, lakik itt Lőcs ucca kilenc, megvarrta az új nadrágot, mert elszakadt a hegyes lécen! Áldassék az Úr neve és az én nagymamám éljen!

Én, meg az öcsém csak hallgattuk elhülve és elrémültünk tőle. Éppen arra gondoltam, hogy adok neki egy pofont, amikor kivágódik ám az istállóajtón Csülök bácsi, a mindenes és magasraemelt udvarseprűvel, mint egy bárdal rohan nekünk, de egyenest.

Na lett erre futás. Sionnak hegyén Úristen, ha azzal a nagy seprűvel fejbekólint!

Csak ezt akartam előrebecsátani Kajetán öcsénk mentségére s az ürge-eset megalapozására.

Odalopóztam a konyhaajtóhoz, elcsíptem egy vizeskannát, azzal hajrá, mentünk ürgét önteni.

A legelő közepén volt egy itatókút, elsőbben odaigyekeztünk, a kannát megtölteni. Nehéz volt a vödör, hárman is alig bírtuk fölhúzni, sőt fel se húztuk, mert a munka és erőlködés közben beleesett a kútba a Kajetán szalmakalapja. Hát az az ordítás, amit erre kezdett! Szétvetette a lábát, ökolbe a kezeit, fejét az égnek szegte és nincs az a klarinét, ahogy hanggal elcifrázta.

Először hallgattam jóleső gyönyörűséggel, mert bosszantott, hogy a rossz szalmakalapjáért ilyen transzba esik, aztán befogtam a tenyeremmel a száját s azt mondtam neki:

- Rögtön fejedben lesz a kalap!

- Hogy? - makogta reménykedve.

- Hát úgy, - mondom, - hogy felhúzzuk a vödröt, kiöntjük belőle a vizet, te beleülsz az üres vödörbe, megkapaszkodsz az ostorfába, mi meg ketten leeresztünk a kútba, megfogod a kalapod, mire fölhúzzunk.

- Nagyszerű! - dadogta. - Kezdjük!

Felhúztuk a vödröt, kiöntöttük belőle a vizet, aztán odaállítottuk, a bedeszkázott kútnyílás szélére. Kajetán beleugrott, én meg az öcsém megfogtuk az ostorfát, én rúgtam egyet a vödrön, hogy a kútnyílás fölött lebegjen. Lebegett is, éppen egy pillanatig. A másik pillanatban már zuhant, kirántva kezünkéből az ostorfát. Ment a vödör lefelé, s a vizet elérve, akkorát durrant a feneke, mint egy ágyú.

Nézek hamar a kútba, hát nem látok semmit, csak a háborgó vizet.

- Szaladjunk, - javasolta az öcsém.

- Rögtön, csak egy percig várj még, - mondom én.

Hát egyszer csak elkezd lassan emelkedni az ostorfa, s feltűnik vállig a Kajetán feje. Kifújja magából a vizet, mint a víziló, aztán ordít velőtrázóan.

- Másszál fel az ostorfán - indítványoztam neki, de nem hallotta a saját üvöltésétől.

- Húzzuk fel, - mondom az öcsémnek. Húzzuk is, de megint csak visszajejtjük. Kajetán ivott megint, amennyi belefért s már az ordítása se volt olyan fennkölt! Inkább hörgött, mint egy igazi ürge.

Akkor ért oda Samu, a cigány, aki kíváncsi volt az ürgevadászatra.

Ő aztán kirántotta Kajetánt és két lábánál fogva fejjel lefelé, sokáig a levegőben lógatta.

Folyt belőle a víz.

VIHAR A PUSZTÁN

Az égen - szürke felhőrongyok. Valami forró, lappangó légáramlás - a földön.

Mintha csak sárkány torka lökné: zsibbaszt, leforráz, fojtogat, - embert, állatot.

Nem találod a helyed: Mennél, de csak vánszorogsz; kiáltanál, de csak susogsz. Egyik kezeddél a torkod, másikkal a szíved nyomkodod...

Mi ez? Hová lett a levegő? A levegőből az élet? Az oxygen? A tartalom? Ami kell a tüdőnek, kell a vérnek, a szívnek?

Meg kell fulladni: Ez maga a szívszélhűdés...

Hiába tátogsz, mint a szárazra vetett hal; légüres térben kapkodsz, - levegő után.

Ó, csak már esne, csak már esne az eső!...

Afrikában számum, Ázsiában burána a neve. Nálunk - az Alföldön - a vihar előszelének hívják.

Ott gyilkol. Itt csak beteggé tesz. Ott ura, itt csak szolgája a viharoknak.

*

Öreg Szuhay, - igazlátónk a pusztán, - fölmegy a dombra. Szimatol, liheg...

Ő már látott ilyen csodát, nem egyszer, s most résen van.

A domb hegyén van a figyelő, egy földbeásott fenyőszál, keresztben rászögezett léclépcsőkkel, - fölmászik. Föl a hegyébe, előrehajol, oszt úgy figyel. Arra, ahonnan a viharok jönnek.

Sokáig figyel, ki tudná meddig, talán órákon át.

Egyszer csak keletnek, - északkeletnek inkább, - füstfelhőt lát. Porfelhőt.

Rohan le a lépcsőn, kapja a flintát, fölszalad vele, oszt fönn - kisüti.

Ahogy a puska durran, megállnak az ekék, a kocsik, kezekben a szerszámok és minden szem odanéz. Öreg Szuhay meg int, - int és int, egész karjából a tanya felé.

Egy perc alatt ki van fogva a jószág és ember, állat menekül a tanyába.

Szuhay elsőnek érkezik és lelkendezve kiáltja:

- Behajtani mindent, még a baromfit is, itt a vihar!

*

Szürke, feketesárga, fehérarajos felhők; - mint a kerítésre kapaszkodó mérges kutyák, - úgy kapaszkodnak a láthatárra. És onnantól fölfelé, előre, előre...

Aztán egy ümmögés. Morgás. Egy szélroham.

Kisvártatva a másik. A harmadik, mely már porfelhőt és vad erőt hoz magával.

A negyedik üvölt és meghajlítja a fákat, mint a nádszálat. Hallani a recsegést, amint az ágak kettétörnek.

Az ötödik leszakítja a birkaszín tetejét és viszi, - és ettől kezdve fékevesztetten ordít, bömböl, tör-zúz széltevében.

Szuhay kirohan az emberekkel és kergetik a birkákat a kocsiszínbe.

Abban a pillanatban leesik az első jég, utána a többi, mintha dobolnának, csörögve, zörögve.

Öt perc múlva négy ujj magasán áll a jég, s már csak az eső esik. Irdatlan záporosó...

Aztán megszűnik az is. Megszűnik a vihar, kitisztul, - s van már levegő.

*

Apám egy karosszékekben ül, s a padlót nézi.

Anyám sír.

- Vége a szőlőnek, a szép bortermésnek, a mi reménységünknek... Mi lesz velünk? Hogy men-
tek ősszel az iskolába? Hogy fizetjük a nagy adót? A cselédséget?... Istenem, Istenem, soha
nem bántunk senkit, mindenkin csak segítünk, mégis így meglátogatsz - síránkozik szegény.

- Miért fordulsz el tőlünk?

Ebben a pillanatban kopogás az ajtón, belép a szobába Szuhay:

- Engödelmet, - azt mondja, - nem köll ám megijedni...

- ?

- Babucsik vincellér kiszaladt a szőlőbe, oszt' azt mondja, nincs abba' semmi hiba!

Anyám felsikolt.

- Pásztás volt a jég, a szőlőt kihagyta. Lesz szüret...

- Édes jó Istenem, - sírja az anyám.

- Nem hiányzik egy böndzsó se, - és ez azér' van, - nyögi Szuhay, - ez azér van, - de elsírja
magát és nem tudja folytatni...

SZUHAY FOGAD

Micsoda meleg volt!

Nem mondok egyebet, csak hogy a komondoraink, - mikor már hiába kaparták el a homokot, hogy nyirkos földre fekhessenek - fölkerelkedtek, - valamennyi egy bandába - leloholtak az itató kúthoz és belefeküdtek a vályúba.

Az aratók egész nap aludtak. Csak alkonyattól hajnalig vágta, mert napközben napszúrás járta.

Még a fákon is meglankadt a levél; s az idesárguló ácsi homokokon olyan pálmaligetes kupolatornyos, ringó, tengermenti tündérvárost formált a délibáb, hogy az csak csoda!

Még a madarak, meg a tücskök is berekedtek és hallgattak, mintha csak nagybőjt volna...

Szuhay, az öreg, aki mindig föltalálta magát, most se állt ki, hogy szerecsenné süttesse magát, a napra. Sőt! Háját kért anyámtól, aztán visszavonult a jó hűvös szerszámoskamrába és füttyörészve, hájjal kenegette a hőségtől megrepedezett, összeaszalódott szerszámokat, meg a szíjjakat.

Szuhay sokat tartott magáról. De mink is a Szuhayról. Mert kor, tapasztalat, huncutság, tanács, mind kéznél voltak önála. A torokgyulladás petróleummal, a fájós, szuvas fogat vitriollal, a nyakmerevedést meleg korpával, a csömört kenéssel vagy tiprással, a hátfájást tirpanccsal, a szaggatást kámforos golyóval kezelte ő és akit csak kezelésbe vett, mindenki meggyógyult, - ha csak arra való volt.

A baromhoz is értett Szuhay; csak úgy, mint az emberhez. A felfújódott marhába trokárt döfött, ami által az a gáztól megszabadult. A mételyes marha nyelvgyökerét megdörzsölte pe-metecsutakkal, amitől főként a növendék jószág, - ha akart - meggyógyult. A bánkódó sertés keserűsöt kapott, s ha kellett, eret vágott rajta, vagy elvágta a nyelve-csikját Szuhay. A kehes lónak - leginkább vásárkor, hogy ne köhögjön, táblaolajat, máskor meg saját gyártású kehport rendelt.

Szóval mondhatni, - ami szórványos - hogy egyetemes vala az ő tudása.

*

Lajos öcsém észrevette, hogy Szuhay a szerszámos kamrában fungál. Nosza rohant, - csak úgy, ahogy volt - úszónadrágban, de lélekszakadva az itatókúthoz, ahol én meg az unoka-öcsém lábvízét vettünk a pocsolyában.

- Mihály bácsi a szerszámos kamrában van; gyertek hamar, hátha mesél!

Nekünk se kellett több, szaladtunk ész nélkül a szerszámos kamrába.

- Mihály bácsi, - kezdem én - jaj de jó lenne, ha mesélne...

- Elmenjetez innét, mordizom adta, - adta a haragost a megvénhedt szittyá. - Még ha egy Guba szivarom vóna... De nincs. És hegyeset köpött a sarokba.

Elszaladtam, kicsentem a szivaros ládából egy Kubát és dugtam az öreg szájába.

- Ez a gyerek a legtöbbet érő az egész familiába, - mondta Szuhay rám mutatva, aztán nagy élvezettel rágyujtott a szivarra.

- Hát oszt' mit meséljek, - fordult aztán hozzám.

- Hát, hát, azt, Mihály bácsi, hogy hogyan nyerte meg Baranyaitól a borjút!

- A borjút, - nevetett Szuhay - hát könnyen. Italoztunk a „Szőke szamár”-ba, mer’ hogy búcsú volt, oszt’ Pál, a Baranyai Bujdosó azt mondja:

- Nincs az a pásztor, aki az én Rima tehenemből a tejet kifejje.

Hát mink csak hallgatjuk.

- Mer’ az olyan tehén, - aszongya - akit én neveltem, - aszongya. - Csak az ő felesége, a Borcsa tudja azt kifejni, oszt’ vége. Más senki.

Oszt’ csak níz ránk, azzal a két nagy bögöly szömivel.

Mondom én:

- Az csak csuda, Pál. Tisztára csuda. - A többiek meg nevettek.

- Mit hogy csuda? - mondja Baranyai háborogva, - hun van ebben a csuda? Ha én mondom, hát elhiheti kend. Egy: az én feleségem, oszt’ nincs tovább...

- Hát kend maga? - mondom én.

- Én se. Egyszer próbáltam, de úgy rúgott farba, hogy két hétig kódultam utána.

- Hát a Miska fia?

- Annak kirúgta két első fogát!

- Ne mondja.

- De igön is mondom!

- Hát tudja mit? Baranyai szomszéd Bujdosó: én kifejöm.

- Az-é? - csattant föl Bujdosó, - szeretném látni!

- Hát mögláthati kend, mind a két bögöly szömivel. De nem ingyér.

- Hát?

- Hát fogadjunk.

- Hát fogadjunk.

- Ha én vesztek, fizetek 10 pengőt. Ha én nyerek, enyém lesz a tehén borja.

- Itt a kezem.

- Itt a kezem.

Rögvest fizettünk is, hogy fejesidőre hazaérjünk. Gyütt az egész kompánia. Oszt’ ahogy odaértünk a Bujdosóékhoz, mondom én Bujdosónak:

- No csak vezessék ki a tehenet az udvarra, addig én átszaladok ide a tanyánkra borjúkötélér’.

Át is szaladok, oszt’ mondom a Julisnak: Adjál nekem hamar Julis fiam egy szoknyát, meg egy réklit, oszt’ kösd be egy fejkendőbe. Mire a Julis bepakolt, én is előkerestem egy borjúkötelet, oszt’ mentem a batyuval.

Hát áll ám a Rima, a híres tehén az udvaron, körben meg a kompánia.

- No, próbáljatok fejni, - mondom én.

Hát próbálják is, de rúgott csunyán, meg döfött is a híres Rima. Még bömbölt is, oszt’ forgott, mint a szélmalom.

- Ide azt a sajtárt, - mondom, - oszt' bementem az istállóba.

Belebújtam a szoknyába, fölhúztam a réklit, fejemre kendőt, - jól a szömömbe, - oszt' egyik kezembe a sajtárt, másikba a fejőszéket, oszt' ki az udvarra...

A Rima úgy állt, mint a bárány. Mert azt hitte, én vagyok az asszonya. Aláültem. Kifejtem egy csöppig. Aztán a tejet odavittem a borjához: - Igyál kiskoma, bucsúzónak. Mer' ennél se iszol többet az anyád tejéből. Hogy oszt megitta, fejére húztam a kantárt, elköszöntem, oszt' hazahúztam.

- Gyerekek, - sivalkodott az udvaron Julis - gyűjjenek ebédelni. Barátfüle lesz ribizli lekvárral!

A BIKA

Szüret táján, őszuton, mikor már berekedt a tücsök, sápadtabb a Nap és meghosszabbodtak az éjszakák, sáros a föld és csatakos a megsárgult mező, akkor érkeznek a vadlibák.

Hideg szél dudál és karcost öntenek a pohárba, már tető alatt kérődzik a jószág, üres a mező, jönnek a kisarjadt őszi vetésre, a kölestarlókra, hullámozó sebes felhőkként szállva, élesen zsvajogva a vadlibák.

Vadak, kényesek, riadozók. Az a szerencse, hogy ostobák is. Egyébként nem is lenne libapecsenye. Ha gyalog még feljőnek már messziről nyujtogatják a nyakukat és elszállnak...

Nem így, ha kocsin még eléjük. Különösen parasztkocsin. Akkor rád se hederítve, megvárnak.

Én, meg az apám, vadlúdra mentünk parasztkocsin. Már jól benne voltunk novemberben. István, a kocsisunk, csigavonalban, lassan hajtott, sunyi módra, amiben olyan nagy mester a legtöbb paraszt.

Már volt is zsákmány szépen, midőn sebesen hömpölyögve megjött a köd. Csak annyi időnk volt még, hogy felhajtottunk az országútra s azon haladtunk hazafelé.

Este volt már. S a köd meg a sötétség fene egy iker. Hiába mereszted a szemed, nem látsz; nem látod az orrod hegyét se. Neki még a fának s csak akkor veszed észre, mikor koppan rajta az orrod. A másik pillanatban az árokba zuhansz vagy egy fátörzsön esel át. Először nevensz, aztán kétségbe esve látod, hogy nincs szabadulás, leülsz, rágyujtasz és várod, míg megszűnik a köd, amit vagy a szél hord el, vagy a felkelő nap szív magához.

Mi tehát ballagtunk a töltésen s egyszer csak mondom az apámnak:

- Én már a kocsis hátát se látom.

A lovak nyögtek, botlottak, meg-megálltak. Látszott, hogy nem látják lábuk alatt az utat.

- István, - mondja az apám, - szállj le és vezesd a lovakat. Előttünk menj s a keréknyomba lépj, hogy le ne dőlünk. Közbe kiált is, hátha szemben jön valaki.

Szokva voltunk az ilyesmihez. Birtokunk egy ösrét szélén feküdt s abból így ősszel rengeteg ködök ereszkedtek.

Már szinte hazaértünk, nem lehattunk távolabb egy-két kilométernél, mikor kap ám a kocsink egy olyan lökést, hogy lovastól, kocsistól, mindenestől lefordultunk az árokba.

- Élsz-e? - kérdi az apám kis idő múlva.

- Élek hát, - mondom.

- Nahát, ez az istentelen, kivert bika! István, megvagy?

- Úgy a, - súgja a kocsis.

- Hát a lovak?

- Feküsznek, mozdulni se mernek.

- Nohát, csak szedd össze magad és négykézláb, itt az árokba', másszál el haza. De vigyázz, hogy észre ne vegyen, mert agyontapos. Otthon hívjad össze a kutyákat és gyere velük vissza. A bika megszökik a kutyáktól.

A kocsis elcsúszott, mi meg hallgattunk.

Na a helyzetünk nem volt rózsás, mert egyszer csak visszajött a bika. Kíváncsi volt rá, hogyan mulatunk.

- Oda löjtek? - kérdezem az apámtól.

- Csak tessék, - mondja rá.

Odalövök kétszer, ahonnan a dobogás hallatszik. Halljuk, hogy megugrik, de nem megy sehova. Végre az apám megtalálja a kocsit, oda bujunk.

Egészen odajön a beste; majd kinézem a szemem, de nem látok belőle semmit.

A lovakhoz megy. Azok elkezdenek kapálódzni. Ismét lövünk, mire megint elszalad néhány lépést.

Végre halljuk, hogy ugatnak az ebek, hozza őket a Pista. Most aztán ellohol haragosan, morogva.

Előbújunk, a lovakat kifogjuk, talpra állítjuk. Reszketnek, mint a kocsonya. A kocsit otthagyjuk reggelig, megyünk haza.

*

Tavaszcél bitangolt már ez a bika. Akkor kiverte a csordából a trónörökös, a fiatal bika, mire dühében és szégyenében elbújt az ősrétbe. De időnként, ha elunta magát, kiveszekedett az utakra és felforgatott kocsit, szekeret, mindent, ami az útjába került. Hiába vadásztunk rá, nem tudtuk eddig halálosan találni. Most, hogy ezt a komédiát csinálta velünk, úgy eltűnt, mint a kámfor. Érezte, hogy halálra keressük. Elszelelt a vidékről.

*

Volt az ősréten egy sziget. Erről a szénát csak akkor tudtuk kihordani, ha farkasordító tél volt, amitől befagyott az ingovány, hogy fennbírt a szekeret.

Éppen ilyen tél volt. Este elrendelte az apám, hogy reggel álljon elő négy szekér, kimennek a szigetre a szénáért.

Hát reggel, amint mennek-mendegélnek a rétben, egyszercsak a szigeten rettenetes ordítás, bömbölés támad. Az apám előre siet, hogy mi az? Hát uramfia, mit lát!

A bika az éjjel elvizeitelt hozzánk s a kazlak között szállt meg éjszakára. Valahonnan két farkas kiszagolta s nekiestek a kazlak között. Az egyik az orra előtt táncolt, hogy ne tudjon megfordulni, a másik meg a farát szagatta. Ha megfordult, ez táncolt az orra előtt s a másik szagatta. Volt bajba!

A nagy sürgés forgásban észre se vették az apámat, aki odament hozzájuk négy-öt lépésre és lelőtte az egyik farkast. A másik persze elszaladt. A puska másik csövét a bikának szánta. Föl is emelte a fegyvert és célbavette a bika szemét. Ebben a pillanatban elkezd a bika bögni, de olyan panaszosan, mint egy eltévedt tehén, odamegy az apámhoz és dugdossa az orrát a hóna alá.

- No, - mondja az apám - híres, hát hová lett a te nagy dicsőséged?

Aztán megrakodtak a szekerekkel és az egyik szekér farához valami zsebben talált kócmadzaggal odakötözték a híres bikát. Olyan örömmel jött, hogy gyönyörűség volt nézni. Ha otthagyták volna, talán még sírva is fakad ijedtében.

A BIRKÁK

Beláthatatlan ősrét közepén terül a birtokunk, melyet csak egy keskeny földgát köt össze a világgal. Ez az ősrét valahol Budapest alatt kanyarodik ki a Dunából, s Balázsi, Ács, Ökördi, Belágh, Meleghalom, Zöldhalom, Csukás, Örjeg rétek neve alatt végigkigyózik az egész Pest-megyén, s valahol Kalocsa alatt a Sárközben, a rettenetes Vörös-mocsarak neve alatt szakad vissza a Dunába.

A magyarországi őshalászat, s a pásztorélet nagynevű megörökítőjével, Herman Ottóval, sokat bolyongtam ezekben az ősmocsarakban, s később olvastam műveit, melyekkel átadta ezeket a titokzatos helyeket az örökkévalóságnak.

Akkor én siheder, diákgyerek voltam...

*

Csillagvirágos nyári estéken, mikor a nagy eperfa suhogó lombjai alatt, apámmal sűrűn kvaterkázva, eszmét váltottak, az öreg urat szívszakadva hallgattam:

- Rejt ez a világ magában még annyi csodát, hogy abból még könyvtárak kitellenének... Csak maga a magyar paraszt időjóslása; a madárvonulásból, a növénynek korai vagy kései, alacsony vagy magasabb virágzásából; a nap színéből, csillagok fényéből, a hold udvarából; állatok szőréből, nyulak futásából, játékából; madarak hangjából, bogárzümmögésből, lepkék táncából és a többi... Hát a szelek? Jövésük-menésük; erejük, hőfokuk; szélességük, magasságuk; szeszélyük, törvényük; pályájuk, forgásuk, elágazásuk, csatlakozásuk fel van-e dolgozva?...

*

Csak egy példát hozok föl, mint megdöbbenő rendkívüliséget: a réti marhát. Ez egy olyan különleges mocsárhoz kötött jelenség, ami sehol máshol nem található.

Maga a szarvasmarha, a fehér, fehérkékecsszőrű, ázsiai fajta. Mely azonban hosszú évszázadokon és ivadékokon át örökölt gyakorlatánál és megszokásánál fogva hajnalban beereszkedik, bemászik és beúszik a feneketlen hínáros ingoványos ősrétbe, ott legel egész napon át és csak estefelé jön ismét vissza.

Hajnalban a pásztor lehajtja a gulyát az ősrét partjára. A gulya beveszi magát a rétbé, végkép eltűnik a zsombékban, nádban, vízben, csak egy-egy cuppanás, loccsanás, fűjás jelzi, hogy még nem veszett valamennyi végkép oda. Néha látod, amint egy-egy tisztáson átevez. Csak az orra áll ki a vízből, de a legnyugodtabban tempózik. Estefelé a pásztor előveszi a kürtöt és megfújja a parton. Az üvöltő hangok behatolnak a rétbé, eljutnak az úszva legelésző barmokhoz, s egy idő múlva megzörren a nád meg a zsombóhaj, s egyik állat a másik után kapaszkodik ki a partra, - éjjeli pihenőre...

Egyszer - emlékszem - egy újdonsült szomszédunk bonyhádi vörös-foltos, nehéz teheneket hozott, lehajtotta őket az ősrét partjára. A tehenek megírtózva nézték a fekete vizet, s szinte elrémülve hátráltak tőle. Az új földesúr karikással beverette őket; három azonnal megfuladt, s a többit kötélén, ökrökkel vontatták szárazra. Hamarosán eladta őket, s helyükre került a tájfajta rétimarha.

*

Birkát is tartottunk, de csak két-háromszázat. Amennyinek akadt forró nyárban is zöldfülege-lője. Forrónyárban ugyanis itt-ott kiszáradt a rét, s a birka is bemerészkedett a friss-zsombóhaj gyöngé nád legelőre.

Egyszer azonban - emlékszem - szörnyű nyarunk volt. Száraz télre száraz tavasz jött és kimaradtak a március-májusi esők. A réteken megbújt a víz, s a legvadabb, legmélyebb helyeken is megvénült, csonttá száradt a sás meg a nád, amit a birka legelt volna. A birka ugyanis csak friss, puha zsombóhaját, gyöngé nádat tud legelni, mert a száraz nád, sás, az orrát, száját kivérzi, megvasítja.

És hát nem esett. Hónapok óta. Pedig már aratás felé jártunk, s a gabona szeme megszorulva kuporgott a kalászbán. A satnya kukorica porban sárgult s a krumpli nem tudott virágot hozni. A nap vakítóan süttött, az égnek szürkés színe volt, a földön meg por, por és por...

A nagy itatókút kiszáradt. A jószágoknak hordókban hordtuk a vizet, szénát meg a lovaknak a hetedik vármegyéből - vonaton.

És néztük mindnyájan, de mindnyájan az eget.

Legelőszőr a birkák dőltek ki. Ezeknek ugyanis teljességgel nem volt mit enni; éjjel-nappal földnek szegzett fejjel szaladtak, legelőt keresve. Szünet nélküli, vékony-vastag, szívet gyöttrő bégetésük még most is a fülemben van.

Suhajtó, a juhász, sírva szaladt velük, s amelyik elvágódott, azt ölben hordta utánuk.

Istenem, Istenem!

Később már minden órában elvágódott néhány, s egy napon tizenhét darabot szedtek össze...

Mi, gyerekek sírtunk, mint a záporosó. Letördeltük a fák ágait, kiteptük a kertből gyökerestül a virágokat, kiirtottuk a díszcserjéket és mindent, mindent, a keservesen bégető, folyton szaladó nyáj elé szórtunk.

Suhajtó, a juhász, sírt. Aztán hegyes süvegét a földhöz verve, kemény esküt tett, hogy elemészti magát.

Akkor éjszaka huszonhárom birka fordult fel, mi gyerekek már nem is sírtunk, hanem bömböltünk.

A huszonhárom birkát sorban egymásmellé rakták a szín alatt és nyúzni kezdték őket. A szeme mindnek nyitva volt és hosszú, selymes szempillájuk alól szomorúan nézdegéltek, mintha csak élnének...

*

Este vacsoránál elkezdtünk rimánkodni az apámnak, hogy segítsen a birkákon.

Idegesen nevetett:

- Hát aztán, hogy segítek, mondjátok?

- Mi azt nem tudjuk, - bömböltem én - de maga, aki olyan okos ember és jó ember, tudni fogja, ha akarja!

Általános rimánkodás és sírás támadt. Sírt már az anyánk, a nagymamánk és a szobalány is - szóval sírt és rimánkodott mindenki:

- Segítsen a birkákon, a szegény éhenpusztuló birkákon...

Húzgáltuk a kabátját, csókoltuk, öleltük, simogattuk, - ki ahogy érte.

Eltolt bennünket, aztán fölkel az asztaltól és az ablakhoz állt - háttal nekünk. Azt hiszem, ő is kisírta magát, egy kicsit - befelé...

Aztán egyszer csak - úgy háttal fordulva - azt mondja:

- Hívjátok be a vincellért.

Nosza rohantunk a vincellérért. Volt ugyanis húsz hold gyönyörű szőlőnk is, az apám büszkesége.

- Mondja csak, János - azt mondja a vincellérnek, - hogy is állunk azzal a „Mézesfehér” táblával? Lesz-e azon termés?

- Hát bizony, uram, kevés. Úgyszólván semmi. Tavaly is megest fölvette a föld árja, csak az öles venyigét hajtja, de a termést, a nagy nedvességtől, elrúgja.

- Hm, hm, - mondja az apám.

- Az a tábla - folytatja János - a mi szép szőlőnk szomorúsága. Mondtam én már, hogy ki kéne hányatni, a talajt valamelyik dombból feltölteni, oszt úgy az egészet beültetni. Hisz az egész tábla, csaknem egészen egy hold, - mi lenne az!

- Jól van, János, - mondja az apám - ősszel kihányatjuk, télen feltöltjük és tavasszal beültetjük. Most pedig szedjenek össze minden rudazó kötelet, kerítsék be két-három soron ezt a táblát, aztán Suhajtó eressze rá a birkát.

- Hagy éljenek azok is, szegények...

ELSZÁNT EMBEREK

A Bach-korszak osztrák zsandárjai a betyárokból nem sok kárt tettek. A bujkáló szegénylegények azonban igen sok osztrák zsandárral végeztek. Mert amerre a portyázó zsandárok feltűntek, a tanya - pásztor, pusztalakó - népek felhúzták a kutakból a vedret s fenhagyták égnekmeredő intőjelként a hórihorgas kútgémekeket: - amely pusztai telegrafálásból a betyárok jóelőre értesültek, hogy jönnek-e zsandárok, - és ha igen, merről, - és merre mennek.

A nép közötti betyárpártolásnak többféle mozgatója volt. Így többek között az is, hogy a betyárgyerekek legtöbbje szökött katona és magyar, - az őket hajsoló zsandár pedig a feneketlenül gyűlölt osztrák katona volt.

Egyébként a folyton hetvenkedő, zsaroló, naplopó betyár távolról se volt a józan, szorgalmas népnek, hanem inkább csak a vele paklizó, cimborázó pásztor, orgazda és egyéb léhűtőknek szimpatikus.

Az osztrák zsandárok a betyárokkal nem sokra mentek. Mert ha összeakadtak is velük, abban se volt köszönet. A sarokba szorított betyárok utolsó szusszanásig védekeztek, úgy hogy a terítékre került betyárhúsnál rendszerint több került a - leves. A cimborájuk vesztén felhőrront betyárok viszonzásul lesbe álltak és irgalmatlanul összelövéldözték a szurkolva portyázó Venceleket.

Mikor aztán Bécsben már nagyon sok sánta zsandár verklizett, a sokeszű osztrák hadvezetőség - gondolt egyet: mozgósított - a betyárok ellen!...

Egy teljes század a mi tanyánkra is eltévedt. Két hétig falták a birkáinkat és reggeltől estig rajvonalazták a kukoricákat meg a réteket. A betyárok meg, - Savanya Sándor közkereseti társasága, - a tanyával szemben, a dombot szállta meg. Onnét csúfolták orcapirító jelekkel az osztrák vitézeket: akik, ha rohamoztak, Savanyáék szétrebbentek, - de egy óra múlva ismét valamennyien a dombon szemtelenkedtek.

Kész farsangolás volt ez, nem annyira a hadseregnek, mint inkább a kárörvendő szájtátóknak meg a betyárgyerekeknek, aminek az vetett véget, hogy a röstellkedő osztrák vitézek egy mélabús őszi éjjel hang nélkül megszöktek. És ettől kezdve az osztrák zsandárok is békét hagytak a szegénylegényeknek.

*

A kiegyezés után pandúrok jöttek.

Ezek a pandúrok többnyire javakorabeli, sokféle hájjal megkent obsitos katonák voltak. Vágták az osztrákot negyvennyolcban s mikor a világ már idebe szűk lett, kimenekültek Olaszországba, segítségére lenni Garibaldinak, a szabadsághősnek. Arról lehetett megismerni őket, hogy holtuk napjáig csicsergő talián nótákat fütyörésztek.

Na ezek aztán rendet csináltak. Ezer pengő forintért élve lefűlelték volna az állatkertből megugrott berber oroszánt is és a farkánál fogva rángatták volna vissza a ketrecéhez.

Ezek voltak ám aztán csak a legények. Hímes tojásként, pusztá kézzel fogták meg a legszilajabb betyárt, - akárhogy is lőtt, vágott, fenekedett, - hogy annál nagyobb legyen a dicsőségük az akasztás tiszteletére összeszaladt népek előtt.

Puskát, kardot, tajtékipipát viseltek. De ha tusára került a sor, csak úgy fütykössel, karikás ostorral verekedtek, s a puskából, pisztolyból, az ellenkező betyár szemébe golyó helyett erős paprikát lőttek...

De nem is volt a betyároknak megállásuk, - sőt talán azóta nevezték őket futóbetyárnak, - mert még csak gondolatnak is bolond, hogy a pandúrnak esze ágában sincs löni, hanem megrohanja és leteperi, mint a tulkot, s úgy viszi egyenesen az akasztófa alá a szegény betyárt.

Nem telt bele pár év, úgy elfogytak szegény betyárok, mint tavasszal a hó.

Hírmondó se maradt belőlük...

*

Kis ideig még, némi átmenet maradt utánuk, emlékszem rá. És pedig olyanféleképpen, hogy a szétrebbent betyárok helyett kerülöztek olyan, úgynevezett - „elszánt emberek”.

Ezek az „elszánt emberek” olyan erőszakoskodó kéregető-félék voltak, akik rendesen este, beüzentek vagy bekormozottan személyesen állítottak be a tanyákba, ezt vagy azt kértek, hozzátéve, hogy ők elszánt emberek.

Az elszántság abból állott, hogy elutasítás esetén, előbb vagy utóbb, - felgyújtottak a birtokon valamit.

A nagyapám, - mint afelé idős ember, - nem mert velök ujjat húzni. De mikor meghalt az öreg és az apám lett a gazda, neki első dolga volt az elpimaszosodott elszánt emberekkel végezni.

Egy este, - ugattak a kutyák, - s jött Szuhay jelenteni, hogy itt van két elszánt ember, egy kis hordó bort akarnak.

- Mondja meg nekik, - azt mondja az apám, - hogy szombaton fejtünk. Szombaton este kilenc-kor jöjjenek.

Másnap vagy harmadnap este beállított a másik kettő: Hogy nekik ötven pengő kék, mert a vasárnapi vásáron disznókat fognak venni.

- Most nem adok. Jöjjenek szombaton este kilenc órákor, - üzente ki.

Szombaton estefelé aztán belovagolt a tanyába Murczi bácsi, a pandúr „hadnagy” meg egy legénye.

Murczi bácsi bement az apámmal az ebédlőbe, a pandúr meg ahogy ellátta a lovakat, beült a sötét előszobába, ott pipázgatott - egy nagy üveg vörös borral a kezében.

Murczi bácsi hideg lúdmájat evett; csillagos bicsakkal, - és sok bort locsolt a hegyébe.

Egyszer csak jön Szuhay és hunyorítva jelenti, hogy a két ötven pengős elszánt ember megérkezett.

- Be köll küldeni őket, - rendelkezett teli szájjal Murczi bácsi.

Lábdobogás, köhögés, - kopogás az ajtón...

- Be lehet jönni! - kiáltja az apám.

Nyílik az ajtó és belép két bekormozott ember. De ahogy Murczi bácsit meglátják, fordulnak vissza, mint az olajozott mennykő és esnek neki az ajtónak.

A pandúrlegény azonban, aki a sötétben iddogált, leteszi az üveget és két rettenetes pofonnal bekergeti őket.

Murczy bácsi tovább eszi a lúdmáját, s csak úgy félvállról ripakodik rájuk:

- Álljatok oda félre!

Nagy a csönd szörnyen. Akár a kriptában. Csak a két bekormozott elszánt ember galoppozó szívdobogása hallszik.

Egyszer csak megérkezik a másik kettő is. A borosak...

Murczy bácsi kenyeret szúr a bicskájára. Kitérölgeti az üres tálat. Becsappintja a csillagos bicskát. Tölt. Iszik. Pipát töm. Mindent kedélyesen...

Mikor füstölög a pipa, fordul apámhoz:

- Nini, tekintetes uram: Hát a vendégek? Nem is kíváncsi rá, hogy mit akarnak? Hé! Te kajla fülű! Te, - te ott - ne szégyeld hát magad, - gyere csak ide. Mondd csak, fiam, mi hozott ide? Minek köszönheti a tekintetes úr a szerencsét? Mondjad csak...

Az elszánt ember ötölt-hatolt.

- Oszt milyen szépen be vagy kormozva. Öröm rád nézni... Szuhay! Hozza csak be kend az összes puskavesszőket. Ezt az embert megtanítom beszélni.

Jön Szuhay. Egész nyaláb puskavesszővel. Murczy bácsi válogat, szakértően. Suhint, hajlítgat...

- Pénzt kértünk volna, - morogja az elszánt ember.

- Pénzt? Bekormozott pofával? - szörnyűködik Murczy bácsi. - Szóval közönséges rablók vagytok, akiket föl fognak akasztani. Állj oda félre a cimboráddal.

- Hát ti ketten? Ti meg bort akartatok kérni. Szintén kormos pofával. Na várjatok csak!... Matyi! Gyere fiam a láncokkal: kösd össze a kezüket. Így fognak jönni, kormosan, a statárium elejbe!

Matyi, a pandúr, felrakta a bilincseket. Akkora volt az ijedtség, mint a torony.

*

Egyszer csak megszólal az apám:

- Hallja-e, Murczy bácsi: Statárium van. Mind a négyet fel fogják kötni. Én nem veszem a lelkemre...

- Nem lesz kár a bitangokért! - kegyetlenkedik Murczy bácsi.

Nagy huza-vona, kapacitálás, vitatkozás támad. A négy elszánt ember is kétségbeesetten rimánkodik. A vége az, hogy nagynehezen megegyeznek. A négy elszánt ember kap, itt helyben és nyomban puskavesszővel, - Murczy bácsitól sajátkezűleg - huszonötöt.

Szuhay behoz egy padot, s a jóvátétel azonnal megkezdődik.

Mi gyerekek hálóingben és égnekekedt hajjal nézzük a félig nyitott hálószoobaajtóból, ahogy az elszánt embereket kegyetlenül csépelik.

Ordítani tilos, s a padot rágni nem szabad, mert akkor a pálcázás előről kezdődik.

Mikor mindenki megkapta a magáét, Murczy bácsi lélekemelő beszédbe fogott:

- Most ne vakaróztatok, hanem ide figyeljete! Adjatok hálát Istennek, hogy ilyen kiváló szerencse ért benneteket. Hogy az akasztófa helyett szépen hazamehettek. Ha még egyszer meghallom, hogy ide a lábatokat betettétek, vagy ha itt valami meggyullad; vagy gazdátlan kár

esik; behozatlak benneteket a laktanyába, oszt hevederszíjjal úgy elverlek, hogy soha, amíg csak éltek, egészséges emberek többet nem lesztek... No most aztán szedjétek a sátorfát, míg meg nem bánom a kegyességet...

Hálálkodtak, köszöntek, oszt tódultak kifelé, hogy majd kinyomták az ajtófélfát.

*

Azóta sok idő múlt el. Sok szél fújt el sok levelet. Pandur betyár, elszánt emberek csak kísértenek: mint a fehérlepedős kísértetek, akik sírjaikból kiözönlenek, éjjel, egymást űzik, - nappal eltűnnek.

Mint nem e világra való kísértetek...

KARA

Az a jó Isten változtatná meg azt a Karát, - mondja öreg Szuhay elképedve, ahogy a dinnye-földön megáll, s látja, hogy a legszebb turkesztánoknak csak hült helye.

*

Ez a Kara a tanyák réme. Kis vékony, hektikás kúnparaszt; csenevész asszonnyal, öt-hat parányi kölyökkel, - mindössze egy hold földön birtokolva...

Dolgozni nem megy a szentnek se, de van vagy kétszáz öl szőlője, kétszáz öl kukoricája, kétszáz öl kertje, néhány gyümölcsfája, meg virággyökere, s ezeknek a fedezete alatt, - tisztára lopásból él.

Ha a lopott terményt megtalálják nála, leveszi a kalapját és térden állva, sírva esküdözik, hogy az nála termett azon a kétszáz ölon...

Ilyenkor rettenetesen elnadrágolják, aztán hagyják szaladni.

Tetten érni bajos; mert ha csak harmincat lép, már a más földjén bitangol, s a legkisebb gyanús neszre, mint a megrettent egér, viasszurran a maga földjére.

A szomszéd birtokosok csak pukkadoznak: az első saláta, az első zöldhagyma, zöldség, borsó, kalarábé, szőlő, édeskukorica, virág, körte, alma, a kehes Kara szamaras kordéján gördül be a városba, - persze az ő földjükről, - s úgy él a maga egy holdján ez a Kara, mintha legalább is ezerholdas nagybirtokos volna.

S hozzá még szerény is, mint az ibolya. Mert ha piszkolják, mocskolják, sőt még meg is rugdossák, pofozzák néha-néha, csak sírángozik, jajgat, de nincs egyetlen rossz szava.

*

- Szuhay, - tört ki dühösen az apám, mikor megtudta, hogy Kara már az utolsó dinnyét lopja, - megfogja nekem azt a haszontalan Karát, vagy én akasztom a csőszpuskát a nyakamba. Mégis disznóság, hogy az egész tanyanép eszén túljár ez a hitvány Kara!

*

Öreg Szuhay a meglevő fogait csikorgatta. S még akkor, forró déli verőn befeküdt a garádba, meglesni Karát, életre, halálra.

Dühös türelmét siker koronázta: Mert ahogy leesett a harmat s a tücskök már álmosan cirpelték a sötétségben, este kilenc tájon, csak előcsoszant ám Kara a sötétben.

Letépte a legszebb két dinnyét, s loholt volna is már velők elfele, mikor felugrott Szuhay és csapta Karát puskatussal, de úgy fejbe, hogy az csak megnyekkent és elvágódott, mintha csak közönséges leforduló zsák lenne.

Erre benyúlt Szuhay a nyakában lógó abrakos tarisznýába, és többrendbeli zsákkötő madzagokat előszedve, Karát irgalmatlanul összekötözte. Mikor ezzel is megvolt, elment a tanyákat összeharangozni...

Jaj immár Karának!

*

A két Német-gyerek, - nem véletlenül, - éppen holtrészeg volt; mint vacsora után közönségesen. A papájuk úgyszinte.

Ezek hárman őrvongva követelték, hogy Karát föl kell akasztani - „de röttön” - a közeli fűzre.

Rítt Kara, mint a záporosó; s hogy vak rémületében segítségért próbált kiáltozni, mind neki-esett és ütötte, vágta, ki ahol érte.

- Halt! - rivalgott kürtként, szomszédunk, Bujdosó Baranyai, aki szintén bort vacsorázott: - Ihol a bicska, ki köll ázni azt a két zsvány szömit, hogy ebben az életben többé ne lophasson!

- Jaj már neked, Kara, - szörnyülködék szilaj kárörömmel Szuhay; - monddad gyorsan a halódó imádságait.

Egyszercsak jön ám szaladva Karáné. Veri magát a földhöz, oszt visít, de úgy, mint a malac, mikor szúrják...

Nahát ilyen szörnyű egy eset!

*

Szuhay végre, - mert nagy az ő tekintélye, - rendet teremt.

Parancsot ad: - Palkó! Azt a tizenhat ökörnek parancsoló jó dolgát az apádnak. Eregy be a tanyába. Van ott a szerszámos kamrába, az ajtótul balra, egy kanásztülök a falon: Idehozzad!

Rohan a Palkó, - hozza, zihálva a tülköt.

- Idenézz, disznó, - mondja Szuhay Karának: - Mától fogva naplementétől napkeltéig minden fertályóra beledudálsz ebbe a kürtbe. Hogy tudjuk, hogy otthon vagy-e? Hogy nem vagy-e bitangolásban? Érted-e?

- Értem, - mekegte Kara megkönnyebbülten.

- Most aztán kikötözlek; mehetsz haza. De ha még egyszer megfoglak, - véged van: Beléd lüvöm ezt a puskát...

*

Valami egy hétig fújta Kara a tülköt estétől reggelig, minden fertályórán, lelkiösmeretesen. Azaz hogy fújta ő, egy hét multán is, de attól kezdve már kezdett elveszni minden elképzelhető dolog megint a tanyák körül.

A szomszédok morogva, gyanakodva lesték egymást, csak egyetlenegy gyanún felül álló ember volt a tanyákon: a fertályóránként ész nélkül tülkölő Kara...

Egy nap azt mondja estefelé az édesanyám, lőjtek holnapra nyulat a konyhára.

Hiába mondom, hogy már este van, s hogy vérbeli vadász nem lő orozva nyulat, - kihozza a puskát, akasztja a nyakamba és elkerget.

Már kezdett sötétedni; s ahogy lesek a kukoricásban, csillagvilágos éjszaka lett.

Egyszercsak látom, hogy szalad ám szemben velem egy ember a szántásról. Közvetlen mellettem ugrik be a kukoricásba, s rögtön elkezd tördelni a csöveket. Odaugrok, elkapom a torkát és nézek az arcába: Kara! A jó dolgát az apádnak!

Ebben a pillanatban - mint a számárvordítás - végigriog, üvölt a táj fölött - a tülök. Nézek oda elképedve, hát látom a holdvilágnál, hogy a rongyos putri előtt a girhes Karáné vonít a tülkön, s a lábainál játszik - szunyókál, négy-öt maszatos kiskölyke...

- Mit csináljak veled, te Kara?

- Nesze ez a pofon, de most aztán szaladj ám, - hogy az Isten akárhová tegyen, - te javíthatatlan tatárfajta!

EZ A FÖLD...

Miklós a tanyán a legkisebb magyar. Hasonlatos egy eleven dugóhoz, amint folyton ott táncol, jöszmékel, érdeklődik mindenütt, ahol nincs is rá szükség.

Avagy üldögél Miklós, a nagy eperfa alatt, melyen szelíd bűgású vadgalamb tanyáz, és olvassa, elmélyedve, - a magyarok történetét...

Miklós ugyanis elkeseredett magyar, akit csak a magyarok története, na meg Petőfi Sándor költészete érdekel.

A magyarok történetét sírva olvassa. Illetve hol kacag, hol meg sír a történetek fölött, mert Miklós egy kicsit szenzitív, egy kicsit ideggyöngye, - és rajongó, mint minden igazi, született magyar...

Mikor olvasni akar, előbb a konyhába megy. Hogy a mindenkes kisbaltáját az aprófa közül kihalássza. Így fölfegyverkezve, - hóna alatt a magyarok történetével, kezében a kisbaltával, - elballag a vén eperfa alá olvasni... És mikor olvas, balkezeiben villogva fordul a kisbalta...

- Hahó! Most jövünk be a Vereckei-szoroson!

Miklós köztük van. Ő az a magas, bőrsüveges, befonthajú, harcsabajuszos magyar. Vállán farkasbőr, lábán szíjbocskor, kezében villogó balta... a mindenkes aprófahasogató kisbaltája... Hogy lelkesedik, izeg-mozog, hogy falja azt az írást... döbbenetes...

Aztán komor, gondterhes, zord idők következnek... A tatárjárás... A várnai csata... A gaz Cilleiek... a török... Mohács... a Csele patak...

*„Sírja felett enyeleg, suttogva az alkonyi szellő,
S a hűség csöndes, angyala őrzi porát...”*

Szigetvár... Zrinyi... Zrinyi Miklós...

*„Honfi ha föllépendsz, düledék várára Szigetnek,
Sírva ne említs szót, sajnós eleste fölött.
Ott hős Zrinyi s körül, bajnok daliái nyugosznak,
Gyenge panasz, szózat, bántja nagy álmaikat...”*

Miklós becsapja a magyarok történetét, elhajítja a kisbaltát, ráborul az asztalra és sír, mintha temetne...

- Tomory volt a hibás; - nem köllött volna Mohácsnál megütközni...

Teljesen belehajszolja magát. A vadgalamb a fészek széléről, félrehajtott fejjel, riadtan nézi, ahogy siratja a nemzet díszét, virágát, ahogy siratja Lajost, a királyt.

*„Hantra dűl a pásztor, s fűtyörészve legelteti nyáját,
És nem tudja kinek hős pora nyugszik alatt.
Titkon mégis eped, szomorú dalt zengedez ajka,
A hős árnyékok csendesen ihletik őt...”*

Ej - mondom én, - a mindenét annak a történetnek, gyere Miklós, ássuk inkább az Avar-dombot.

Erre földerül Miklós, ásót kerít, s elmegyünk az Avar-dombot ásni.

Holmi agyagból tapasztott falak, emberi meg állati csontok kerülnek elő, s Miklós meg hévvel magyarázza, hogy honnét eredtek.

Amikor kifáradunk, leülünk a dombra, én cigarettázom, Miklós meg szaval:

- Tudja, apuskám, mondok valamit. De csak négyszemközt, ne adja tovább. Akkor tört volna el az őseink lova lába, amikor ott akarták hagyni Ázsiát... Mert ott kezdődik a mi szerencsétlenségünk.

- Itt csak egy segít: Ha felkerekedünk és visszamegyünk Ázsiába...

- Ázsiába?

- Igen, Ázsiába... Magunk előtt hajtva a ménest, gulyát, nyájakat, melyekkel ezer év előtt idejöttünk... kocsikra rakva azt, ami a legszükségesebb, aztán el, el innen, ebből a pokolból, vissza a becsületes, napsütéses, szabad ázsiai pusztákra!

Úgy?... És ez a föld?...

*„Ez a föld melyen annyiszor,
Apáink vére folyt...”*

Ezt is magad előtt hajtogatod?... Mint a gulyákat, méneseket, nyájakat Ázsiába?... Vagy kocsikra rakod?... Vagy itt hagynád?... Árpád apánk ezeréves örökségét, a mi vérrel szerzett, vérrel megtartott drága hazánkat?... Hisz’ csak ezt akarják... erre várnak, ezer év óta... Erre felelj?...

Itt hagynád a hősök és halottak csontjait a csatasíkokon és a temetőekben?... Itt hagynád a házat, a kunyhót, ahol születél, ahol ringattak és melengettek?... Itt hagynád a magyar dalt orgonáló erdőt, a magyarul sóhajtó nádat, s a kék búzavirágos, piros pipacsos, hullámozó vetéseket s az azok fölött magyarul csattogó pacsirtát?... Itt hagynád a vért, a könnyet, a verejtéket, melytől terem ez a föld?... Mindent itt hagynál?

Gyáva, Isten végtelen jóságáról és bölcsességéről megfélelkező népek, sehol nincs hazája. Bárhová megy, mindenünnét csak fut, menekül. Ahelyett, hogy Isten akaratában, próbáiban állhatatosan, hittel, kitartva, tűrve, bízva, kivárná a szenvedések elviharzását, s az Úr kegyelmének szívárványos megnyilatkozását. A gyáva, aki fut és menekül, Isten ökle elől lép hátra, és a koporsójába botolva esik hanyatt...

Kitől féltek?

Nem kell csüggedni. Csak dolgozni és várni. Isten adja a bajt és Isten el is veszi. Mindig az lebegjen szemeitek előtt, amit a költő mond:

*„Áldjon vagy verjen sors keze,
Itt élned, halnod kell!...”*

SZUHAY KUTYÁT VESZIT

Sokan abban a téves hitben élnek, hogy a kutya, - a tanyai komondor, - magával hozza a világra az ugatás meg a harapás művészetét. Pedig ez tévedés. Mert nagy sora van annak, míg a tanyai kutya levizsgázik harapásból és megtanul ugatni szívből és igazán...

Nálunk kivénhedt béresgazda öreg Szuhay, - van-e, ki e nevet nem ismeri? - rangban legelső, úgynevezett „igazlító”, tárcája körébe tartozott, a nagyreményű ifjú négy lábú növendékeket - megveszíteni. Amit ő bölcs körültekintéssel, - „sine ira et studio”, - hajtott végre.

Hatan valának ebeink; valamennyien az előkelő fehér komondorok almáról vetve; és minden évben feláldoztak belőlük néhányat, hogy nekem meg az öcsémnek cipő készüljön a bőrükből.

Mi aztán, hogy köteles hálánkat a néhai őrszemek iránt némileg lerójuk, nem a nevünkön szólígtattuk egymást, hanem annak az egykori kutyának a nevén, amelyiknek finom bőréből a cipő, éppen a lábunkon volt. Például: - „Gyere „Bolhás” öcsém, „Mocskos” bátyánk szarka-fészket talált a szilvásban!”

Az ebek menage-mayerje szintén Szuhay volt. Maga az öreg. Ami azt jelenti, hogy az ő vállaira nehezedett, a kiskőrösi őszi országos vásárról, a kutyák részére két kivénhedt gebét hazahozni. A fogatlan kehes csikóknak öt pengő forint volt a készpénzben kifejezett egyenértéke, - de bőr nélkül: mert a bőr, mint fentartott tulajdon, visszaszállott a tátos elfecsérlőjére...

A lovakat aztán lekókányolták és megnyúzták, tetemüket meg felkoncolva, egyiket az ólaknál, vermeknél, másikat meg a tanya bejáratával szemben, - tehát a két legexponáltabb helyen, - felaggatták egy-egy ágbogas oszlopra. Ez a két őrtorony lett aztán, a kutyák mérhetetlen dühének legveszettebb fixpontja, melyre őrzöngve vigyáztak, mert erről kaptak, - de csak hetenként kétszer, - kosztot, - éhomra...

Mert egyébként magukról gondoskodtak. Különösen nyáron. Mindegyik a maga szakállára vadászott, halászott, bogarászott. Nyulat, ürgét, egeret fogott. Tyúkot, tojást lopott. Papucsot, cipőt, csizmát csent. Gyöngé kukoricát, szőlőt kosztolt. Felfaltak egyszer egy öreg cigány-asszonyt is, de azért szörnyen kikaptak, egyénenként és szekérlőccsel s a dolog titokban maradt... Bárányt és kismalacot is loptak, de mindig tapintatosan, - csak a szomszédoktól...

*

Kapta Szuhay a szóbeli parancsot: - Cipő kell; két kutya megnyúzandó. Leginkább az a kettő amelyeknek a pofája állandóan tele van véres nyúlászörrel...

Megtörtént. És már most előállott az az eset ami ennek a mesének a tárgya tulajdonképp: - Utánpótlás a megcsökkent kutyaállományban.

Két pályázó volt. Két kilenc hónapos anyányi komondor-kölyök. Nem tudtak még se ugatni, se harapni. Elfojtott düh, ravaszság, bizalmatlanság, nem ékteleníté még szőrös keblöket.

Mert a tapasztalatlan kutyakölyök is olyan, mint a gyerek: Mindenki becézi, simogatja, vakargatja, csettint, fütyönt, enni ad neki s ettől bizalmas gyanútlan, kedveskedő lesz s csak akkor vakkant egyet, - játékból vagy meghökkenésből - ha macskával vagy sündisznóval jön össze.

Szóval az ilyen kölyök még semmire se való; azt meg kell előbb, - veszíteni...

*

A megvesztésnek nagy sora van s a kutyakölyket a következőleg képesíti.

Kijönnek az üstfoldozó cigányok a tanyára. A Zsiga, meg a fekete fia:

- Van-e valami munka? - tudakolja a Zsiga.

- Hát van, - mondja öreg Szuhay. - Két kutyát megvesztíteni. - Azzal ballag is már a konyhába, nagy darab kenyeret szel s jön vele kifele...

- Bujjatok el, - parancsolja s a két kormos cigány beugrik egy disznóólba.

Öreg Szuhay meg elkezd füttyölni; de édesen, mint a madár, - oszt az ebeket néven is szólítja...

Azok innen is, onnan is, nagy sebbel-lobbal előloholnak és nézik sóvárogva az öreg kezében a nagy darab kenyeret. De csak „par distance”. Tíz-tizenöt lépésről tőle. Szépen lecsücsülve a hátsó részükre. És nem jönnek közelembbe semennyiért se...

Nem így a két „kandidátus”, a két „nevendék”. Ezek bolondul rászaladnak öreg Szuhayra és ugrálnak a kenyér után, amit ő magasan tart a feje fölé.

Megindul aztán lassan az üres istállóhoz; eltördeli a kenyeret s az ajtón behajítja. A két fiatal meg rohan be ész nélkül, a kenyér után, mire öreg Szuhay az ajtót - rájuk csapja...

- Jöhettek, - szólott aztán a cigányoknak - mire azok előpöndörödnek...

Most előbb is lehúzzák egy gereblye fésűjét, hogy csak a kétágú, villás nyele marad; aztán ezzel, meg egy érdemes, vastag nádpálcával, besurrannak az istállóba.

Az érdemes, vastag nádpálcával rettenetesen elnadragolják a két növendéket. Hogy csak úgy kavarog, röpdös a szőr, meg a por, mint a forgósél. Ami - nem kell rajta csodálkozni, - nem megy éppen szordinóval, mert a két cigány is herreg-berreg, ijesztésül, programmszerűleg, meg a két szigorló is ordít, sivalkodik, mintha elevenen hámoznák a bőrt róluk.

A többi kutya künn, megveszekedik a tébolyító siránkozástól és őrjöngve veti magát az istállóajtóra. Marják, kaparják, tépik, habzó szájjal, vérben forgó szemekkel, üvöltözve. Ha bejuthatnának, a két cigány szempillantás alatt cafatokra lenne tépve. De jön öreg Szuhay, ökörhajító ostorral; s ahova odacsap, ott kinyílik a bőr. Van mit nyalni estig. Így hesegeti el őket...

Aztán benyújtja a két cigánynak az ablakon, - a birkanyíró ollót...

Mert már csak ez a csekélység van hátra; hogy a két nagyreményű levizsgázzon.

Igaz, hogy ez se bolondság. A villás gereblyenyéllel ugyanis, beszorítják előbb az egyiket a sarokba, a nyakánál fogva...

Ahogy az ordít!

Akkor fogják az ollót, aztán olyan kisujjnyi szeletkéket, szépen lecsipegetnek vele a füléből, farkából.

A jelölt magánkívül van. Nem annyira a fájdalomtól, mint az eszeveszett ijedtségtől...

Mikor ez is megvan, akkor fogja a Zsiga és úgy kivágja az udvar közepére, hogy nagyot nyekkenve, hatot bukfencel.

De föl is pattanik azonnal, mint a rugó és vágódik őrjöngő üvöltéssel, mint a zivatar, a kazlak közé...

Vizsga után következik öreg Szuhay: kenyeret szel, két igen nagy darabot, és megy a kazlak közé, - beteglátogatóba...

Megkeresi a vinnyogó, sírányozó ebeket és óbégatva simogatja őket:

- Ó, ó, ezek a bűdös cigányok mit nem műveltek az én drága, kedves kutyáimmal... Ó, ó...

A kutya érzi, hogy sajnálják. Vinnyog, kesereg, valósággal sír, ri. És nyaldossa Szuhay kezeit... Az meg odaadja a kenyeret, aminek a felavatott nyöszörögve esik neki...

*

Így avat Szuhay, az öreg. És ezek az ebek konyhába, szobába, kamrába, istállóba, - szóval olyan helyiségbe, amelyen ajtó is van, - nincs az a kincs, hogy bemenjenek. Mert félnek, hogy rájuk csapják az ajtót és előlről kezdődik a farsangolás...

Nem torkoskodnak. A legádázabb hidegben is a szabadban hálnak. Félnék... vigyáznak...

Senki emberfiát, még a gazdájukat se engedik magukhoz közel; - s ha idegent látnak, egyszerűen megvesznek...

Mert úgy lehet, ennél az ismeretlen csavargónál rejtőzik az érdemes nádpálca, meg a csikorgó birkanyíró olló, amit megbocsátani, meg elfelejteni nem lehet soha!...

FEKETE MACSKA

Minden jólélek dicsérje az Urat...

Fekete macska nem hoz szerencsét. Sőt még azt is elviszi, ami van, - és szerencsétlenséget hoz a házhoz.

A fekete macska rendesen magától ajánlkozik; idegenből, idegenként. S ahová beveszi magát, oda követi a szerencsétlenség, a kár, a baj. A férj beteg lesz, köhög, nyöszörög; a gyerekek senyvednek, sírnak; az édesanya összeesik és meghal...

A fekete macska parazsat hoz a szájában; fölviszi a padlásra a széna közé; fölcsapnak a lángok; sikolytás; a harangokat félreverik; a lángok megvilágítják az éjszakát, s te ott állsz kábultan, támolyogva, megsemmisülve, koldusként...

A fekete macskának nagy, sárga szemei vannak. Úgy forgatja, mint két tüzes üszköt és a fekete macska vad, bizalmatlan, rosszindulatú jószág. Nem hagyja magát megfogni, s ha csak ránézel, már morog, rád mereszti a szemét, hátracsapja a bajsztát, föltátja a száját és megmutatja a fogait.

Este, mielőtt lefeküdnék a háznép, besurran a szobába, elbujik az ágy alá és mikor alszanak, a sötétben kimászik az ágy alól, rákuporodik az alvók mellére és rettenetes farkasszemet néz velük. Azok hörögve, vergődnek; fulladoznak, nyöszörögnek; s ha nem sikerül rémes sikolytással felébredniök, végük van - elállítja a szívverésüket.

Iszonyatos jószág a fekete macska. Iszonyatosabb, mint a koromsötét éjszaka, fenyegető bűgással repülő, nagycsapú, undok bogarak...

Minden jólélek dicsérje az Urat...

*

Ősszel, úgy szüret táján gyújtják föl a kiszáradt réteket.

Éjjel-nappal égnek, nagy, égigérő, koromfekete füsttel; éjszaka messzire lángoló szikraesővel.

Ropogó, lobogó, sípoló lángnyelvek rajvonaloznak; s a nádak, kákák és szittyószálak, mintha csak rendesen kaszálnák őket, arccal a tűzbe borulnak.

Métföldekre világít rémesen és keserű füstszagot, fekete perjeesőt terjeszt széjjel az égő rét, a koromsötét, reménytelen őszi éjszakában...

És megindul a menekülés. A száraz zsombikban, nádban, kákában meghúzódott különböző férgek; a kígyók, békák, teknősök, sündisznók, patkányok, menyétek kisurrannak az égő rétből és megfertőztetik a vidéket.

A didergő kígyók besiklanak a tanyákba; elbujnak az istállókban, ólakban, ahol meleg van; vagy beosonnak a szobákba, felkúsznak az ágyba, vagy elrejtőznek a szőnyegek alatt. A sündisznók az árkok avarjába, a menyétek a farakások alá bujnak. Mintha csak azt mondanák, ha felégettétek a tanyánkat, adjatok szállást, emberek.

ÉN, meg a két öcsém kimentünk az égő rét partjára, nézni a tüzet, meg a menekülő, állatokat.

Egyszer csak, amint állunk, nézelődünk, kijön ám a rétből egy sovány, kócos fekete macska... Ügyet se vet ránk, csak megy.

A nagyobbik öcsém, akinél egy nagy kampós bot volt, fogja a botot, megcsavarja és hozzávágja a macskához.

Fölborul a macska, de föl is ugrik egy pillanat alatt, de olyan dühvel, hogy elképedtünk.

Ráugrik a botra, minden szál szőre égnek mered, fuj, köpköd és nyivákol - és nem akar elmenni a bottól.

Kavicsot szedtünk az országúton, azzal kezdtük el dobálni. De így is csak akkor ment már el, mikor egészen megközelítettük.

Fiatal gyerekek voltunk, érthető, hogy valósággal megszeppenve mentünk a tanyába, a macska viselkedése annyira különös volt. Én még rosszalólag mondtam öcsémnek, kár volt a botot hozzáhajítani.

Amint mentünk-mendegéltünk, tünődve, egyszer csak a bokorból nyivákolást, fújást hallunk; a fekete macska ott csúszott utánunk, tíz-tizenöt lépésnyire a hátunk mögött.

Ő is megállt és összehúzta magát olyan gömbölyűre, mint egy gombóc és fujt, nyervákolt, mutatta a körmeit, fogait, mint egy ördög.

Olyan zavarba jöttünk, hogy talán meg is futottunk volna, ha attól nem tartunk, hogy utánunk rohan és a hátunkra ugrik.

- Gyertek, - mondom az öcsémnek, - de csak lassan, óvatosan, és hozzuk a puskát.

Mire kijöttünk a puskával, nem volt sehol. Hiába kerestük késő estig.

Este, amint vacsorázunk az eperfa alatt, egyszer csak a bokorból nyivákolást, fújást hallunk. Nézünk oda; hát a fekete macska... De néz ám, mint a gyilkos, hogy a vér is meghül az ereinkben.

Én kapom magam, szaladok a puskáért, de mire kijövök, már elszaladt.

És attól kezdve a fekete macskától nem volt maradásunk: mindenütt megjelent, mindenütt a sarkunkban volt, valósággal terrorizált bennünket. Éjszaka felugrott kívül az ablakpárkányra, nagyot visított, hogy mindhárman felriadtunk, aztán elszaladt.

Közben elkezdődtek a mindenféle bajok: A legjobb igáslovunk szántás közben ürgelyukba lépett és eltörte a lábát. A gulyásgyerek bunkósbotjával agyonhajított egy fejőstehenet. Azonkívül jött a harmadnapos hideglelés, dolog helyett mindenki csak dideregve, gubbaszkodva vergődött.

És mindez azóta, hogy ez az istenverte fekete macska hozzánk szegődött.

Szuhay kivallatott bennünket:

- Osztán gyerekek: Melyőjüknek volt baja azzal a fekete macskával? Csak ki vele; egy-kettő. Csak maguk csináltak vele valamit, mert mindig magukat kergeti.

Elmondtuk az öregnek a macskával az esetet, mérgelődött szörnyen.

Haragjában, szokásához híven, letegezett bennünket:

- Hát még azt se tudjátok, amit még a szántógyerek is tud, hogy a fekete macskának ki kell térni? Hogy a fekete macskát nem szabad bántani? Hát mi lesz most már? Egyik baj a másik után jön, meg nektek se hagy békét a fekete macska!

- Majd agyonlőjjük, - mondom én - úgy hogy a farkát se rázza meg.

- Ahol van-e, - mérgelődik az öreg - már meg agyonlövöd. A fekete macskát nem szabad se agyonlőni, se agyonverni, mert az csak újabb bajt hoz!

- Hát akkor mit szabad?

- Majd meglátjuk. Ha a macska valahová beszorul, legyetek híradással.

Egyszer szalad az öcsém:

- Hahó! A fekete macska fölment a padlásra, én meg rácsaptam az ajtót!

No volt öröm. Szaladtunk rögtön Szuhayért, aki megértvén miről van szó, csátibottal fegyverkezett. Aztán föl a padlásra, betámasztottuk az ajtót és neki a macskának.

Szaladozott ide-oda, bujt volna az egérlyukba is a beste, odalett minden bátorsága.

Egyszer aztán Szuhay úgy csapta szemközt, hogy rögtön kifolyt neki a balszeme és elnyúlt hosszában.

- Most aztán - parancsolta öreg Szuhay - fogják meg a farkánál fogva, vigyék ki a réthez, oszt vessék vissza oda, ahonnet kijönni látták. De bántani nem szabad, mert ez babona...

*

Három vagy négy nap múlva beállított a tanyára egy nagyon öreg, rongyos koldusasszony. Ott szokott ülni - ismertük - az akasztói templom küszöbén. Csakhogy most a balszeme be volt egy piszkos ronggyal kötve...

- Hol van az a gyalázatos Szuhay, - cincogta - számadásom van vele...

Jött Szuhay fölhorokanva:

- No mi köll, te vén boszorka?

- Még kérdezi? Maga gyalázatos! Hát ki verte ki a fekete macskám balszemét?

- Úgy, - mondja öreg Szuhay, - hát te vagy az a fekete macska, aki idejárt? Te vagy az a fekete macska, akinek kivertem a balszemét? No megállj!

Azzal hozott egy kétöles ökörhajtó ostort, s azzal a sivalkodó banyát rettenetesen megverte.

Aztán kikergette a határból, csak úgy porzott.

*

Hát - talán egy hétig, - megint csönd volt.

De egy hét múlva megint csak előkerült - most már félszemmel a beste fekete macska.

Kerülgette a tanyát, miákolt, mint a veszett s különösen Szuhay érdekelte...

Éjszakánként bejött a tanyába, a kutyákkal összeverekedett, a baromfit szétriesztotta, a köcsögöket leverte, nyávogott, zörgött, - nem volt tőle megnyugvásunk.

Végre Szuhay elunta a dolgot és kijelentette, hogy végez vele.

Fogott egy golyós puskát, fölporozta, de golyó helyett araszos gerendaszőget bocsátott a csőbe. Aztán mikor besötétedett, a tanya nyugovóra tért, öreg Szuhay kinyitotta az ablakát, két üres köcsögöt állított egymás mellé, s azok közé téve a fegyver csövét, - letérdelt lesbe...

Hát a macska meg - ahogy a kakas elsőt kurjantott, - jött csak úgy bolondjában.

Meglátta a nyitott ablakot, az ablakban a két köcsögöt, gondolta: a tejből jóllakik, aztán beugrik az ablakon és ráül az alvó öreg Szuhay mellére. Le se jön addig, míg meg nem fullad.

Szaladt az ablakhoz, s mert az ablak alacsony volt, alig három arasznyira a földtől, fölállt két lábra, hogy a két köcsög közt benézzon, hogy Szuhay alszik-e a szobában?

Hát nem aludt. Mert ahogy a macska kétlábra állt, elrántotta a ravaszt, a puska eldurant, s az araszos gerendaszög beleröpült az ágaskodó macska egyetlen ép szemébe...

Az egész tanya fölriadt. De nem a lövésre, hanem a vérfagyasztó sivalkodásra. A megvakított macska hánya, vetette magát és úgy ordított, visított, mint egy ember.

Béresek, kocsisok, bolgárok fogvacogva kerültek elő:

- Kit öltek meg?

A kutyák őriöngve ugattak; Jancsi, a vén kakas, ijedtében kotkodácsolni kezdett és babája, a nervózus gyöngytyúk, ájultan fordult le az ülőről.

Mikor aztán a macska elhallgatott s úgy tett, mintha megdöglött volna, öreg Szuhay kiadta a parancsot:

- Pista: nyergeld meg a „Dámát”: aztán itt van ebben a rongyos zsákban ez a bűdös, vak macska: vidd be Akasztóra és dobd be a község háza udvarára. Onnét, ha átváltozott, majd hazavezetik...

*

Azóta sincsen nálunk fekete macska és így dicsérik az események Szuhayt.

A SZENTIMREI HARANG

A török testvérnek nem volt kedvére a harangszó. Jobban szeretett a toronyablakból csak úgy üvöltözni: - Allah il Allah, Mohamed razul Allah, - és a többi. S ha megszálltak egy-egy szerencsétlen alföldi magyar helységet, első dolguk volt a toronyból a harangot lepiszkálni.

Mikor aztán elhordta őket az ördög, a megkönnyebbült magyarok megint csak fölhúzták a harangot a toronyba, s nagy vígan tovább harangozhattak.

- Kutya-kutyánszik, - vicsorogták a káromkodás ősapái, mikor valahonnét megint csak előhurcolta őket az ördög, - hát csak megint harangozhattok? Na várjatok csak... Azzal fogták a harangot, ráhúzták egy erős dromedár púpjára, behurcolták a rét kellős közepébe, - és el-süllyesztették.

Így a kedves török testvérek, akik olyan szívesen farsangoltak Magyarországon.

Mikor aztán visszavonhatatlanul örökre elvitte őket az ördög, keresték ám a megkopasztott szentimrei magyar testvérek ugyancsak az ő harangjukat a rétben.

Körülállták a csillogó lápot, s még a lábujjhegyökre is ágaskodva nyújtogatták a nyakukat:

- Vajjon merre lehet a mi kedves harangunk; hová süllyeszthették el a beste török testvérek?...

Sokan föltúrték az alsónadrágjukat, - a felsővel meg a csizmával nem kellett vesződni, mert azt emlékül magukkal vitték a beste török testvérek, - belegázoltak a vízbe és sóhajtozva keresték a harangjukat.

Igaz, hogy a szentimrei toronynak a hegye is le volt égve, mert nem szerették a hegyes tornyot a beste török testvérek, - de legyen csak meg a harang, majd építenek ők a toronynak is új födelet...

*

Csakhogy a harang nem volt sehol. Hiába keresték. Elsüllyedt az, csak a jó Isten tudná megmondani, hány ölnyi mélyen, az ingoványos rét közepén.

Mikor kibúsulták magukat a szentimreiek, - mert pénzök nem volt másik harangot venni, - úgy segítettek a dolgon, hogy az elárvult harangozó minden délben meg este fölbúcgott a csonka toronyba s mikor kifujta magát, előbb az egyik, aztán a másik, majd a harmadik, negyedik ablakon kihajolva, harangozás helyett elkezdett Dávid zsoltáraiból énekelni.

Harangozás híján ez is valami. Ha mingyárt a magas toronyablakból vékonyan eresztett is az a hang, akár csak a tücsök-trombita...

Elég az hozzá, hogy harmadik napon, - déli verőn, - ahogy András harangozó nagy szomorúan éneklésbe fogna, - bam-bam-bam - megkondult a harang...

Megrogyott a térde András harangozónak és csak kevés híja, hogy ki nem esett megrezzent kezéből az énekeskönyv.

Fordítja fejét fölfelé; nézi a harangot: Sehol!...

Csak a kongása-bongása; ringása-zúgása; méltóságteljes messzehangzó hangáradozása...

Szalad le András esztétvesztve a lépcsőn és lelkendezve kiáltja:

- Halljátok? Halljátok?

Mindenki hallja. Hogyne hallaná. Az egész Szentimre. Az emberek állnak. Kezükből kiesik a szerszám. Arcukon megdöbbenés. Szemükben ijedtség.

- Hogyan? Hogyan lehet ez?

- Hát hol a harang, amely kong, bong? Amely nincs a toronyban, nincs sehol, mégis szól?

A legközelebbi község, ahol még van harang, száz mérföldre van innét. Onnét nem száll idáig a harangszó.

- Menjünk. Jöjjön mindenki. Keressük meg a harangot...

És fölkerelkedtek mind. Apraja, nagyja. Asszony, gyerek, ember. Egymáshoz bujva. Halálos izgalomban. Mennek a hang után...

Át erdőn, földeken, - dombokon, völgyeken, amerre harangoznak, harangoznak, harangoznak...

*

Egyszer csak nincs tovább: meg kell állni.

Előttük a rét. Az ő tündéries borzalmával. Az ő bevehetetlen birodalmával. Ahogy a tikkasztóan forró, napsütéses ég alatt, ezerzöldsínű pompájában, üdeségének lehelletében - álmodozik.

Imbolygó nádak... Zöld buzogányok... Sás kardok... Szittyóból szuronyok... Sárga virágok... Hinárból ágak. Evező növények... Növényből edények... Kék nefelejcsék... Zöld békalencse. Tarkázik. Pompázik. Hajbókol. Színtjátszik... Hol magánosan. Hol csoportosan. Egyedül. Csokorban. Elszórtan. Bokorban...

És kong-bong, dong-zsong a harangszó...

Zenekar játszik: Pittyeg... Trillázik... Nádrigók... Bibicek... Hojszák... Meg gojzerek... Szárcsa kiáltoz... Vadkacsa szálldos... Sirályok sírása... Rétisas víjjása... Békák ümmögnek... Ungolnak... Nyögnek... Bogarak zümmögnek... Szúnyogok dümmögnek... A szellő lendül... A nádas zendül... Sípolnak... Hárfaznak... Dobolnak... Flótáznak... Kolompok bongnak... Ostorok kongnak... Ménesek dobognak... Nyargalva robognak...

...és mindez a tömérdék hang, - forró, rekkenő, delelő kánikulában, - egybeolvad, összefonódik, hogy aztán szétömljék, - egy messziről jövő, méltóságosan kongó-bongó, ritmikusan rengő-ringó, - tökéletes harangozásban.

Ez a lápokból ütemesen kiáradó hangzsongás, a tikkasztó hőségben párolgó rétek ezerféle hangjának orgonázó délibábja. S mint a szárazföldi délibáb a látás, - úgy ez a hallás gyönyörűségét szolgálja. De ritka jelenség, mint a fehérholló.

*

- Azok pedig ott, - Isten báránykái, - a bevehetetlen rét szélén térdrehullva hallgatják a fölkaroló, biztató, mindent ígérő, elsüllyedt, láthatatlan mennyei harangot, mely újabb küzdelmeikre újabb erőt, újabb reményeikre újabb hitet adott.

És otthagyták Szentimrét. És otthagyták a híres csonka tornyot. Amit Petőfi is megénekelt.

És ide költöztek, a rét szélére, a harangjukhoz. Megalapítván a ma is virágzó Csengődöt...

AZ ÁGY ALATT

Igen, igen uram: Ön csak mosolyogjon. Én azonban, mint ma, úgy minden este négykézlábra fogok állni s alaposan megnézem, nincs-e valami az ágy alatt...

Ez nálam gyógyíthatatlan betegség; s ha elmondom a sorát, holnap estétől kezdve, úgy lehet, ön is, minden lefekvés előtt, négykézlábra fog ereszkedni...

*

Én pusztán születtem, s ott is nőttem fel - ezt előre kell bocsátani.

Akkor még más világ volt s másként gondolkodtak az emberek.

A tanyákat hatalmas komondorok őrizték s ezek nem respektáltak senkit sem. Olyan vadak voltak, hogy egyszer, tudom, a szomszédunk kutyája dühében, mert a kocsisunk rácsapott ostorával az orrára, beugrott közénk a kocsiba... Ott fojtotta meg az apám a kezével; megvárta, hogy teljesen megdögljön, aztán dobta ki...

Akkor még nem volt ebadó s a leghitványabb tanyásnak is volt két-három borjú nagyságú kutyája, amelyek kenyérhéjon kívül sohse kaptak mást enni. Hanem gyöngye kukoricát, dinnyét, gyümölcsöt, szőlőt loptak, vagy nyulat fogtak s eljártak bárányt, malacot rekvirálni.

Falun is csak úgy volt; azzal a különbséggel, hogy falun a kutya még többet koplalt s a végén legtöbbször megveszett.

Júliusban és augusztusban ugyanis, - a legnagyobb forróságban - aratás, cséplés, kapálás idején, mikor a legtöbb a künnvaló munka, a nép étlen-szomjan otthon hagyta a kutyát, - házat őrizni.

- Keressen magának - azt mondták, s a kutya éhen, szomjan - megveszett...

A veszett kutya aztán nem maradt otthon. Kimarta magát bárhogyan is az udvarból és végigszaladva a falun, nyakába vette a határt s akibe belebotlott, - embert, állatot, - összemart mindenkit.

Tanyán, ahol a falvak közel voltak, annyira gyakori volt a kábán kóborló veszett eb, hogy az emberek nyilvántartották az évadjukat és számoltak velük.

Forró nyár közepén például, a mi tanyánkon a vasvillahircolás kötelező volt. Kocsis, béres, kertész vasvilla nélkül még az udvaron sem járhatott.

Mikor híre jutott, hogy itt vagy ott veszett ebet láttak a határban, minden tanyából összeálltak a vasvillás szomszédok; aztán rajvonásban fejlődve, elindultak veszett kutyát vadászni...

Hogy az ilyen vadászat milyen borzalmasan komoly dolog volt, mi sem mutatja jobban, mint hogy mindenkinél, még az apám kezében is, puska helyett vasvilla volt.

Akkor ugyanis a veszett ebharapás a legborzalmasabb halált jelentette. Mert nem volt még Pasteur...

Mondták ugyan, - sőt magam is olvastam azóta, - hogy akadtak egyszerű emberek, akik a veszett ebmarást már akkor is sikerrel kezelték, - én azonban nem hiszek ebben. Annak azonban tanuja lehetek, hogy Szuhay öreg béresünk veszett ebharapás után, - valami vadnövényt dörzsölgetve a megmárt állat kihúzott nyelvgyökerét, - és kivétel nélkül megmentette a szarvasmarhát.

Egy alkalommal két ökrünket és egy bikánkat marta meg a veszett eb. A bika öklelt, forgott, nem engedte a száját kinyitni. Nem akartak vele szerencsétlenkedni, leláncolták. Kilenc nap mulva elkezdett bömbölni, habzott a szája, földhözverte magát, megveszett. Agyonlőtték. A két ökrnek, - amelyeket kezelése alá vett Szuhay, - nem lett semmi baja...

Egyszer a szántógyereket marta meg... Két orvost hívtak hozzá. Harmadnap, - mikor a betegség mutatkozni kezdett, - lekötözték az ágyra... egyik morfium-injekciót a másik után kapta... a harmadik nap meghalt... nem engedték egy percre se magához térni...

Öreg Szuhay mesélte, hogy mikor ő huszár volt, - nagyon régen, - egy huszár cimboráját harapta meg a veszett kutya. Bezárták a laktanyában egy üres szobába, s mikor dühöngeni kezdett, megvizsgálta egy kommisszió, s az ablakon át agyonlövötte.

- Nem alszik?

- Nem.

- Mindjárt gondoltam.

Egyszer kánikulában, vagy vénasszonyok nyarán, - tudom is én már, - megvacsoráztunk künn a tanyán, a nagy eperfa alatt... Én olyan kilenc-tízéves lehettem...

Egyszer csak azt mondja az édesanyám, menjek a két öcsémmel, - akik már félig szunyókálnak, - aludni.

Megyünk a szobánkba, - az ajtó tárva-nyitva, - gyertyát gyújtunk és elkezdünk vetkőzni...

Mikor levetkőztünk, - a két öcsém már szundikál is, én valami könyvben lapozgatok, - egyszer csak az ágy alól valami hörgést hallok...

Kihajolok az ágyból, nézek az ágy alá, lompos, sáros, tajtékzó, vérbe mártott szemű idegen kutya néz velem farkasszemet.

Veszett kutya...

A halálos rémülettől szinte megdermedtem.

Ha leszálok az ágyról, hogy kimenjek, úgy lehet, azonnal rámveti magát. Ha várok, hogy a szüleim bejöjjenek, azokat fogja összemarcangolni. De az is lehet, hogy egy perc mulva, vagy két perc mulva rájön az örület, kiugrik az ágy alól és összemar az ágyban bennünket...

Mit tegyek, Úristen!

Lehet, hogy még ebben a percben belép a szobába az apám, meg az édesanyám, mert a mi szobánkon kell az ő hálósobájukba bemenni és rájuk veti magát...

Mit tegyek?

Hirtelen megcsóválta a szél a gyertyalángot.

Ah, hisz' az ablak nyitva van!

Lehetőleg nesz nélkül felálltam, s az ágyból egyenesen az ablakdeszkára lépve, kiugrottam az udvarra.

Aztán rohantam észnélkül az eperfa alá:

- Az ágyam alatt veszett kutya van, - dadogtam.

Apámnak kiesett a szivar a szájából:

- Idegen kutya?

- Idegen...

- Hamar szóljatok Szuhaynak!

Apám aztán kezébevette a puskát s lefeküdt vele közvetlenül az ajtó előtt a földre. Szuhay meg gyorsan belökte az ajtót és apám abban a pillanatban agyonlőtte az ugrani készülő veszett kutyát.

Akkor kezdődött csak a sikoltozás, őrjöngés, szitkozódás. Mindenki odacsődült. A kutyát kihúzták az ágy alól, s másnap az állatorvos megállapította, hogy veszett volt. De hallja-e az úr: Nem alszik?

- Nem, nem alszom. De hallja-e az úr: Jól megnézte az ágyak alját?...

- No látja! Kár volt az elején nevetni...

BANDI

Iskolaév végén maga öreg Szuhay jött értünk Pestre szekérrel. Ama lábatlan két öreg csikó, a Julcsa meg a Deres, - még Ázsiából magunkkal hozott tömzsi kis magyar lovacskáink unokái, - kényelmes tempóban vonták a szekeret, mert rövid lábaikkal szaladni nem szerettek.

*

Künn a tanyán, a vakáció első napja ünnep...

Sötéttel keltünk, s mentünk bejárni az örökséget, amit édesapánk, Árpád, őseinkkel szerzett: a kenyértermő dombot-völgyet, a virágos rétet, a madárdalos zúgó erdőt, nádist, ligetet.

Szuhay is velünk jött, s talán legjobban ő örvendezett köztünk...

Pirkad... Keleten lilás, aztán mindinkább lilavörös lesz az égbolt... Majd elkezd narancssárga színnel hajnalodni, mely mindinkább haloványabb lesz, míg a nap az elhúzóódó ködökben föl nem tűnik.

Így születik a reggel - Magyarországon...

A nádból fonott szélfogó szárnyai közt, hol a szarvasjóság heverve pihen, - üde fuvalom támad. S fenn a légben, mintha ijedten menekülnének, süvöltő rohanással viziszárnyasok szállnak bozótos rétekbe... Itt-ott, - mintha a csillogó napsugár énekelne, - egyhelyben lebegő pacsirták áradoznak szépen... S lassanként mindenütt, levegőben, utakon, fákön, fűszálon, megindul-zendül, felpeszdül, összeolvad és szétárad, - a diadalmas élet...

„Pásztorok, keljünk föl”.

Zsámboki karikást fog. Csavarint vele vagy kettőt, s visszarántja sudarát a nyéllel. Hatalmasat kondul az ostor, mire Miska, a gulyásgyerek is föleszmél, ásít, majd talpra döccen. Megyen a kúthoz, álmosan, húzza a vödört, aztán két-három pofa vízzel kilötyyenti bedagadt szeméből az álmot.

Az ostordurrogás, kutyaugatás, hangos kurjantásokra a jóság is fölkel. Mint a hánykódó terhes hajók, nyögve, erőlködve kapnak csülökre a nehéz kérődzők. Álmosan bámulnak, vakaróznak lábaikkal, szarvukkal, s szép simára nyalják egymást a hiú üszőborjak.

Itatás. Aztán elindulnak. Félig még alva. Fejüket lógatva, kedvetlenül, lomhán, a távol kéklő kódébe vesző, napsugaras harmattól ragyogó, füves legelőn.

- Még a harmat föl nem száll, nem igen legel a jóság, - mondja Szuhay; - mert a szarvas-marha nedves fűvet nem kedvel... Csak itt-ott kap hozzá, ahol teszem azt tejelő füveket, vadrepcét, mustárt, ánizst, köményt, vagy mondjuk vadbabot lát a tehénke...

- Különben is, - állítja Mihály bácsi, - nem kell ám azt hinni, hogy a legelészés - az semmi; körültekintést nem igényel... Mert különböző ízűek, erejűek s többé-kevésbé mérgesek is a növények... Ha, teszem azt, valamely fűfajból a legelő állat többet szed le, - beteg lesz tőle. Például a túlsok páfránytól. Ha meg sok vízimentával, fodormentával torkos, székrekedést kap. A sok ezerjófű, keserű lóhere, mályva ennek az ellenkezője... S ezért ügyelni kell, s nem egyenes irányban, hanem jobbra-balra kitérve, forogva, válogatva legelész a jóság, hogy a különböző füvekből, különböző mennyiségben legyen elesége összemérve...

- Így van ez, - mondja öreg Szuhay fölényesen, - de ez még nem minden... Mert tudnia kell a legelésző jóságnak, hogy a perjék, csenkeszek, cirkok, pázsitok, komócsin, lucerna, baltacím,

ebir, meg a többi, - közönséges tápláléka... - És tudnia kell, hogy ha beteg, hogyan kell meggyógyulni... Úgy ám... Hogy a hascsikarás meg a kólika ellen az ezerjófű, keserű lóhere, gyermekláncfű meg a fehérmályva legelendő... s a székrekedésnek a menta az ellenszere... s hogy gyomorrontástól ürmet legeljen a marha - rühnél bojtorjába, zsurlóba heveredjék... És tudja... Mert az a jó Isten megtanította rá...

- Azért mondom, nem olyan könnyű dolog még legelészni se... S ha az a kevély ember, aki embertársát gúnyolva legelni küldi, megpróbálná titokban füvel jóllakni, megmérgezné magát és felfordulna azon a mezőn, ahol büntetlenül legel, sőt meghízik a közönséges marha...

*

A határjárást délután is folytatva, késő este lett, mire fáradtan hazaértünk, s álmosan megvacsorázva, alig vártuk, hogy lefekhessünk. A szoba, ahol aludtunk, újabb szerzemény volt, a mi tiszteletünkre épült, a ház végső falához ragasztva, s ma aludtunk benne az első éjjel. S természetesen, minthogy holtra fáradtak voltunk rögtön.

Egyszer csak arra eszméltünk, hogy az ajtón amely a gazdasági udvarra nyílt, rettenetes kopogás, dörömbölés támad. Kábultan ültünk föl az ágyban, s a kisebb öcsém meg, nem tudván, hogy melyik falnál áll az ágya, mikor talpra akart szökni, nekiugrott a falnak... Persze, beverte az orrát és dühösen kaparászott, siránkozott...

A szobában szuroksötét volt, s mielőtt magunkhoz térhettünk volna, kivágódott a zuhogó ajtó, s valaki határozott léptekkel besétált a szobába...

Kezdtük magunkat kényelmetlenül érezni...

- Ki az? - kiáltom én, - de nem válaszol senki.

- Beléd lövök, - ha nem mégy ki!... Hallod? - kiabál az öcsém vérző orral...

- No még csak az köll, - riadozik a másik öcsém, - hogy elkezdj itt össze-vissza lövöldözni a sötétben...

Ebben a pillanatban valami szemközt vág, de úgy, hogy azt hittem, a félszemem kiesik. Nyúlok oda, hát az öcsém csizmája...

- Hát megbolondultatok, hogy a sötétben csizmával hajigálóztok?... Szamarak... Engem vertek fejbe... Keressetek inkább gyufát...

És kihajoltunk mindhárman az ágyakból, odahúztuk a székeket, székeken a kabátokat, s elkezdtünk gyufa után kotorászni.

Na, jól nézünk ki. Nem találunk egyetlen szálát se... Most mi lesz? A csudáját a világnak...

Egyszer csak megindul a kopogás, - az ajtó mögül, a sarokból, s tart egyenesen - felém...

Összeszorítom az öklöm, mint a buzogányt - és várok...

Amint odaér hozzám, elkapja valami rettenetes száj térden felül a combom és szorítja, rázza kegyetlenül... Ököllem, ahogy csak bírom, fejbeverem, mire elengedi a lábam és visszahurcolkodik a sarokba.

- Vigyázzatok, - ordítom magamon kívül, - engem már megharapott!... Ha nincs rajtam paplan, talán, a félcombom leharapja!... Tartsatok széket magatok elé...

Ég veszettül a combom, ahol átkapta, de a foga nem ment belé.

Várunk...

Egyszer csak megindul ismét a kopogás és megy az öcsém felé...

Az feláll az ágyon, magasra emeli a széket, s mikor már gondolja, hogy hasznos lesz, lecsap a székkal, hogy az darabokra törik valami puha testen...

Erre ismét visszasétál a vendég a sarokba...

Alig múlik el pár perc, megint elindul a kopogás egyenesen - felém...

Én mint az őrült, - ki az ágyból, neki az ablaknak... ki sem nyitom, csak nekiugrok az üvegnek, mint a béka a tónak, s nagy csörömpölés közepette kizuhanok a kertbe...

Még föl sem tudok kelni, már nyakamba zuhan a másik két öcsém is, s rohanunk mind a hárman, lobogó ingben, mint a kísértetek, a kertet megkerülve az udvarra...

Nagy lármát csaptunk. A kutyák ádázul ugattak, - mindenfelől lámpával, puskával, revolverrel, vasvillával jöttek. Lelkendezve elmondtuk, hogy valami vadállat van a szobában, muto-gattam a kék-zöld combomat, öcsémnek egy vér volt az inge - az orrától, az ablaküveg is jól összekarcolt bennünket, - szóval általános lön az ijedtség.

Apám a fejét csóválta, Szuhay meg átvette a kommandót és kiadta a parancsot: Előre!

Felvonultunk elszántan, belöktük az ajtót és vagy tíz puskacső, revolver, vasvilla meredt be a sötét szobába...

Ahogy a lámpafény behatolt, Szuhay elkiáltja magát:

- Bandi!... A jóreggelit az apádnak!... Ott állt ugyanis a sarokba húzódva, a rettenetes vendég,
- csendesen mélézó Bandi szamarunk...

*

A nekünk, gyermekeknek felépített új szoba helyén egy deszkából készült számáristálló állott, amit szétbontottak, mikor a szoba épült. Bandi hajlék nélkül maradt, s éjszaka csak úgy a szabad ég, vagy a szín alatt ténfergett. Az építkezést azonban a szétbontott számáristálló helyén nagy érdeklődéssel nézte. Lassanként ugyanis úrrá lett benne az a gondolat, hogy az új lokalitás egyenesen neki készül... Mikor aztán látta, hogy mi este bemegyünk a szobába, s többé nem is jövünk ki belőle, ijedten látta, hogy mi az ő helyiségét egyszerűen - elfoglaltuk... Addig dúlt lelki keserősége, míg végre is nem bírta magával, betört a szobába s elhelyezkedett abban a sarokban, ahol a számáristállóban a jászol állott... És hogy aztán beszélgetésünkkel zavartuk a nyugalmát és felingereltük, jogos keserőségében egyszerűen nekünk esett és harapásokkal, rúgásokkal kitelepített bennünket - a szobájából...

A GÓLYÁK

Volt nálunk a tanyán, a baromfiudvar sarkában, az ólak közé ékelve egy szalmaboglya. Ennek a hegyes szalmaboglyának az lett volna a hivatása, hogy a hálósobánk banyakemencéjében föltüzeljék. Mert akkortájt még a karcsú, vagy a testes banyakemence járta, mivel az Alföldön nem termett fa, s az én gyermekkorom még a szalmával, venyigével fűtött boglyaskemencés hálósobából indult ki az élet sokaknak dermesztő, viharos, kopár sivatagába...

Magamról nem panaszkodom. Hiszen annyi nyomorúságot, gazságot, irdatlan szenvedést láttam, hogy ennek komoran borongó bábeli tornya agyonnyomta a magamét... s eliszonyodva embertársaim, az én szegény árva testvérekéim szomorú sorsán, előbb vad dühvel, büszkén és tüzzel-vassal, később megkomolyodva, okosodva, szelíd, szeretetteljes alázattal, nem szüntem meg a megkeményedett szívek kérgein kopogni: - kop, kop, szeressétek még ellenségeiteket is, hogy ne legyenek ellenségeitek; kop, kop, szeressétek már egymást, óh testvérekéim, hogy sorsotok végre jóra fordulhasson, ti Isten bogárkái...

Hogy, hogy nem, a szalmaboglya megmaradt. Nem tüzelték föl. És tavasszal, József-nap táján, ráereszkedett két fáradt gólya.

Kipihenték magukat, hisz Szerecsenországból jöttek, - s elrendezvén kusza tollaikat, ott a boglya hegyén, szorgalmasan fészekrakáshoz fogtak.

Nahát, az az öröm, hogy ime a mi tanyánkon immár gólyafészek is leszén, - le nem írható! Nyargaltunk rögtön öreg Szuhayhoz, aki akkortájt már csak tárcán kívül kormányzott - interjú végett...

Mihály bácsi „ippeg” a szerszámos kamrában honolt, s a csizmáit kente holmi hájmaradékkal s közben a Radeckzy „mars”-ot fütyülte fogatlan szája, mikor fürgetegként rárontottunk:

- Mihály bácsi, - visítottam én lelkendezve, - látta a boglyán a gólyákat?
- Láttam, - mondta szigorúan az öreg s egyik bekent csizmájába behuppant a jobb lábával.
- Hát azt tudja-e, hogy fészket raknak?
- Tudom, - mondta nagyot nyögve, miközben fölcsizmázta a ballábát is.

Aztán elindult velünk a gólyákhoz, - és nyilatkozott:

- Míg magatokat tisztességesen viselitek; míg azok lesztek, akiknek lennetek kell, - vagyis gólyák; addig a védelmem alatt állotok és semmi bajotok nem leszén...

A két hosszúkás madár, félrehajtott fejjel, szinte elérzékenyülve hallgatott.

- De ha a kisnyulakat, foglyokat dézsmálnátok, - folytatta Szuhay mindinkább erélyesebbé váló hangon, hogy a jobb lábon ácsorgó gólyák ijedten tették át az egyensúlyt a ballábukra, - ha a kisbaromfit lopkodnátok, - akkor lúttak a barátságuk!...
- Zselléreink lettetek. Tietek a birtok békahasználata, meg ez a boglya. Szaporodjatok, sokasodjatok.
- Nohát!...

A két gólya aztán serényen építkezni kezdett. Hordta a sok tárgalyat, rőzsét, rongydarabot s akkora fészket rakott, mint egy malomkerék.

Közben elszálltak a rétre s megebédelték kétségbeesetten rugódozó kecskebékákból nyakig.

*

Istenem, Istenem... Ott, ahol én is ringottam bölcsőmben, a magyar Bethlehemben, Petőfi szülővárosában, Kiskőrösön, - ezernyi gólya lakott...

Fészek, fészek mellett. Kéményen, háztetőn. Ott álltak, álldogáltak, röpködtek, kelepeltek ők...

Kiskőrösön mindenki szerette, tisztelte, megbecsülte a gólyákat.

József-napkor minden gyerek, - ezer meg ezer, - a városka terein ácsorgott, az eget nézte és várta a gólyákat. A gólyák hírnökét.

S mikor a gólyák hírnöke, az első gólya megjelent s körbepülte a várost, szemlét tartva fölötte, a sok-sok gyerek az uccákon szaladva követte őt röptében, fülsiketítő, üdvözlő örömrivalgással...

És egy József-napon a gólyák elmaradtak. Hűvös tavasz volt. Megkéstek. A gyerekek nap-nap után hiába ácsorogtak az uccán, hiába vizsgálták az eget, a gólyahírnök nem jött meg...

Az egész város kedvét vesztette. A földmunka csak ímmel-ámmal folyt. Az iparosok székeikről sóhajtozva folyton csak az uccára, a kereskedők üzleteikből félszemőkkel mindig csak az égre tekintgettek.

Mikor aztán végre a gólyahírnök mégis csak megérkezett, nemcsak a gyerekek, de a felnőttek is kiszaladtak nagy örömben az uccára és lőn Kiskőrösön hegyen-völgyön vigasság, lakodalom...

Szólott erre a gólyák nagyanyja, a kiskőrösi zahorai réten eképpen:

- Már ezt a nagy megtiszteltetést csak megbecsülöm.

Azzal kapta magát, nem sajnálva a fáradságot, elszállt, elröpült a meotiszi gyermektavakhoz, s elhozta a legremekebb gyereket, Sándorkát, - Petőfi Sándort, a gólyákat szerető, becsülő kiskőrösieknek, - ajándékba...

Így áldja meg Isten a jó embereket... és így lett Kiskőrösből Magyarország - Betleheme...

*

A gólyának főtápláléka a béka. De a békán kívül megeszi a kígyót, gyíkot, egeret, verebet, sőt sok esetben a kisnyulat, foglyot, fürjet és minden egyéb bekebelezhető kártékony és hasznos tücsköt-bogarat.

Mikor a tojó lerakta tojásait, föl váltva ültek rajta s mikor a tojások kikeltek, hozzáfogtak az apróságok etetéséhez.

A réten összefogdostak és lenyeltek öt-hat békát, aztán hazaszálltak s fejüket a fészekbe hajtva, addig rázták a nyakukat, míg a lenyelt békák előkerültek. Az előkerült békákat aztán a tátozó kis gólyák szájába rakták.

A dolog, - az etetés tudniillik, - ment néhány hétig, mint a karikacsapás. De egyszer csak az egyik gólya, - valószínűleg a papa, - elkezdett amerikázni. Vagy a boglya hegyén ábrándozott, vagy a réten sétált merengve, - de békát bizony nem igen hozott.

A dolog vége az lett, hogy a gólyamama nem győzvén a kosztadást, két kiscólyát a fészekből kidobott...

Hajajaj! Mi gyerekek oda voltunk. A két kis gólyának fényes temetést szolgáltatunk. Szuhay is hivatalos volt, de ő magát kimentette, s holmi kocsikenőccsel fenyegetőzött.

Négy kis gólya is soknak bizonyult, mert most meg gólyapapa, akinek a lelkiismerete föl-
buzdult, elkezdte összefogdosni a kisnyulakat, meg a kisfogyokat a tanya körül. Nyilván az
útiköltséget akarta megkímélni, ami fölmerült a tanya, meg a távolabb fekvő békásrét között...

A dolog vége az lett, hogy az apám meghagyta mindenkinek, hogy amint a gólyák szántó-
földre szállnak, azonnal el kell kergetni őket.

Erre a gólyák ismét kidobtak két kis gólyát s mi, gyerekek, nem győztünk eléggé siránkozni.

Pár nap múlva aztán fölborult minden, egy fölötte sajnálatos esettel.

Az történt ugyanis, hogy Búbos, az érdemekben gazdag öreg tyúk kis kacsákat fürösztött a kút
melletti gödörben. Egyszer csak, mint egy veszett sas, levágódott ám az egyik gólya a
boglyáról és négy ártatlan kis kacsát egy szempillantás alatt lenyelt. Közben még Búbost is
fejbecsapta, de úgy, hogy az öreg tyúk félholtan esett hanyatt.

Az óriási lármára, Búbos jajveszékelésére és az egész baromfi-penzió élénk és zajos tilta-
kozására kiszaladt szegény édesanyám, s látván kis kacsái sajnos esetét és Búbost a hátán
siránkozni, éktelenül elkeseredett és kiadta Szuhaynak a parancsot:

- A gólyákkal azonnal végezni!...

Mi gyerekek sírva, ordítva tomboltunk:

- A gólyák csak tévedtek! Azt hitték, hogy a vízben úszkáló kis kacsák békák!

Öreg Szuhay szemére húzta a kalapot és kihozta az eresz alól a flintát.

Fogta jobbkezbe. Aztán elindult vele a boglya felé.

Mi meg, gyerekek, hangos sírással utána.

Utánunk meg az egész tanyavilág.

A boglyához érkezvén, fegyverét lábhoz eresztve, hangját kibocsátá Szuhay:

- A mai eset után, - vége a barátságnak! Tolvajokat a háznál nem tűrünk!

A két gólya ijedten nézte Szuhayt...

- Fölszólítlak titeket, hogy a tanyát még ebben a percben, azonnal hagyjátok el és ide többé
vissza ne térjete!...

A gólyák egymásra néztek, aztán a fészek fenekére lapuló két kis gólyára...

- Halasztást nem adok. Egy fertályórát se. Hanem hármat fogok számlálni. Ha a hármat
kimondom és azonnal nem mentek el, - agyonlőlek benneteket...

- Egy!

A két gólya sóbálvánnyá válva állt a boglyán...

- Kettő! - kiáltotta Szuhay s katonásan vetvén ballábát, a fegyvert súlyba kapta... Két pendülés
is hallszott, ahogy a kakasokat fölhúzta...

- Három!

A fegyvert arcához kapta és célzott... mi megrogytunk...

Ebben a pillanatban a két gólya lehajolt a fészekhez, csőrébe fogott egy-egy kis gólyát és a
fészek szélére lépve, - terhével belelódult a levegőbe...

- Nahát! - mondta megkönnyebbülve öreg Szuhay, tenyerével verejtékező homlokát simítva.

Aztán titokban hálát adva Istennek, szétkergetett bennünket a színhelyről...

BIRKALOPÁS

Akik csak olyan akármicsodás, hebehurgya emberek, azok azt gondolják, hogy birkát lopni - az semmi. Lemegy a nap, felhők rugaszkodnak az égre, elrejtik a holdat, csillagot, koromsötét lesz, szemez az eső, a juhász meg hortyog hasonfekve. A puli kutyának álmában mákosrétest vetnek, mert hogy az is alszik, karikába görbülve; - oszt jön a híres tolvaj, lábrarugdos vagy huszonöt birkát, a markába nevet és elhajtja.

Igy gondolkoznak a balgák, az együgyűek, meg az ügyefogyottak. Akik a birkának, a juhásznak, meg a puli kutyának csak a portréját ismerik, - vásznon.

Jegyezzék meg maguknak mindezek, hogy el ne felejtsék, hogy birkát a juhásztól, meg a puli kutyától még nem lopott el soha senki. Mióta csak a világot az Uristen megteremtette.

Az volna csak a szép, ha az álmában lábrarugdosott birka rémült bégetését ne hallaná meg se a juhász, se a puli. Hát ilyen csoda még nem esett, mert ha esett volna, elmondanám.

A birkalopás külön tudomány és veszedelmes, mint az áviatika, ami szakértelmet igényel. De hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, elbeszélek egy birkalopást, okulásul.

*

Hajnalban arra ébredtünk, hogy éjjel felverték a birkaszín hátulját és huszonnégy birkát elhajtottak.

Suhajtó a juhász ott aludt a birkák között s most tornyos süvegét a földhöz vervén, éktelenül kiabált. Mi gyerekek körülálltuk Suhajtót és áhitattal figyeltük. Apánk az ambituson fröstökölt, s csak mosolyogta a dolgot.

- Elmegyek, - vonította Suhajtó, kampós juhászbotját szilajul rázva, és vagy visszahozom a huszonnégy birkát, vagy soha erre nem látnak.

- Nem mégy sehova, - kiáltott rá az apám, - hanem kihajtod legeltetni a birkákat.

Elhült Suhajtó:

- Nem mék? - üvöltötte, - hát osztán ki mén?

- Ne komázz, Suhajtó, - mordult rá az apám, - hanem hajtsd azt a birkát, de sebesen, mert mindjárt baj lesz.

Az apám öles ember volt. Ha a vadorzóktól puskát vett el, csövét a térdén ketté törte. Suhajtó hajtott is ész nélkül.

Mikor már messze járt, apám hívatta Szuhayt, aki olyan zupás őrmesterféle volt a tanyán, telve huncutsággal és dús tapasztalatokkal.

- No, öregem, - mondta Szuhaynak, - tudja-e kend, hogy ki lopta el a birkát?

Szuhay nevetett.

- Tudom hát: Maga a juhász.

- Úgy van. Maga ez a zsvány Suhajtó. Csak már most vissza is kell szerezni tőle.

*

Meghányták-vetették a dolgot és kiókumlálták, hogy Suhajtó a multheti akasztói búcsún beszélhette meg a lopást cimboráival.

Szuhay rögtön belovagolt Akasztóra, s ott a korcsmákat sorba járva, megállapította, hogy Suhajtó a „Dobos gém”-be italozott két másik juhász cimborája társaságában. Az egyiket Ladik Lajosnak hívják, aki csak itt a fülöpszállási réteken parancsol Borsay földesúr hatszáz birkájának; a másik meg valami Tegzes Jeremiás, aki meg a szabadszállási homokokat legelteti.

Délfelé Szuhay már meg is érkezett, s előadta apámnak az esetet, amiből megállapították, hogy a huszonnégy elhajtott birka ma estig Ladik Laji birkája közt lesz, éjszakáig, - éjszaka aztán tovább adják Tegzes Jeremiásnak. És így tovább...

Nem volt szabad késlekedni. Csak azt nem tudta az apám, hogy miképp válassza ki Ladik Laji hatszáz birkája közül a maga huszonnégyét? De öreg Szuhay ezt is vállalta.

Megebédeltek, aztán kocsira ültek. S hogy a birkáink mellett mentek el, apám Szuhay sugására odakiáltott Suhajtónak:

- Juhász! - dobd fel a kocsiba a pulit!

Suhajtó céklavörösen engedelmeskedett.

*

Egy óra múlva megállt a kocsi Ladik Laji birkáinál. Maga a juhász, meg két tagbaszagadt bojtár vigyázták a nyáját.

- Osztán hány birkád van, te Ladik? - förmedt rá apám a juhászra...

- Hatszáz, - mordult vissza Ladik.

- Hazudsz, gazember, mert az én huszonnégyem is közte van.

A három juhász összenézett, oszt meglódultak vadul a kocsi felé.

- Ez meg itt hatlövetű revolverpuska, - mutatta az apám, - jó lesz ott megállni.

A három juhász megállt és összesúgott.

- No mi lesz? - türelmetlenkedett az apám.

- Hát jól van, - mondta elkeseredve Ladik, - ha itt van az úr huszonnégy birkája, válogassa ki őket, oszt vigye!

- Az is meglesz, fiam, - szólalt meg most Szuhay. - István, - mondta a kocsisnak, - ugorj csak le, oszt ne, itt van a puli, uszítsd neki a falkának.

- Csak a mienket, - kiabálta a pulinak folyton Szuhay és nem telt bele egy óra, mind a huszonnégy birkánkat kifogta a hatszáz közül a puli.

A három juhász csak állt, mint a sóbálvány. Mintha az egész dolgot csak álmodnák.

Mikor mind a huszonnégy birka rakáson volt, s apám a leforrázott juhászokat még egyszer mindennek lehordta, Pista kocsis, meg a puli elkezdte az országúton hazafelé terelgetni a birkákat; a kocsi meg lassacskán ballagott utánok.

*

Harmat-hullásra otthon voltak. S ahogy Suhajtó meglátta a birkákat, megrogyott a térde, szinte a földig.

Behívta apám a szobába, s ott vagy egy negyed óráig szó nélkül nézte. Mikor aztán már Suhajtó egy facsaró víz lett és makogni, bégetni szeretett volna, kapott egy olyan pofont, hogy bukfencet vetett tőle.

Igaz, hogy egy óra múlva egy üveg bort vitt neki Szuhay, és holta napjáig bennünket szolgált Suhajtó.

*

Hát így lopják a birkát: Juhász a gazdájától. Nem mint közönségesen.

„MOCSKOS” TUDOMÁNYA

Reggeli után, amint ültünk az eperfa alatt, azt mondja az apám:

- Az a „Mocskos” - ott a szekér alatt, - megint nagyon nyalja a száját. Fogadni mernék, hajnalban megint nyulat fogott...

„Mocskos” a legvénebb komondorunk volt; több huncutsággal körítve, mint egy szilenciumozott zúgprókátor.

- Menj csak oda, - mondja az apám, - de csak úgy oldalazva, mert ha egyenest mégy, elszalad és nézd meg a száját...

Odamegyek, s menet közben félszemmel ránézek; hát csupa vér meg nyúlász a pofája.

- Én nem értem ezt a dögöt, - mondja az apám, - hogy képes ez megfogni a nyulat. Öreg is, kövér is; talán egy gyerekkel se tudna versenyt futni...

Aztán hozzánk fordult:

- Gyerekek, aki meglesi, hogy hogy manőverez ez a vén dög a nyullal, annak húsz ezüst pengő krajcár üti a markát!

Erre nagy izgalom támadt. Mind a hárman lelkesedve beszélünk és járt a kezünk-lábunk. Nagyszerű tervek röpködtek a levegőben, de az apám csendet parancsolt.

- Ide hallgassatok, - azt mondja. - Nem szabad egy lépést se tenni, mert ez a vén betyár visszaforg, ha elindul, hogy nem megy-e valaki utána. S ha meglát benneteket, lefekszik és nem csinál semmit. Ezt csak úgy lehet meglesni, hogy mikor kibaktat a tanyából, ti fölmentek a padlásra, s onnét látcsővel figyelitek...

*

Harmadnap reggel, harmatmúlás után, ragyogó napsütésben, - mikor a nyulak már kihancurozták magukat és aludtak, - előjött Mocskos a szekér alól; meghempergett, vakarózott, nyújtózott, ásitott egyet, aztán kedélyes kocogással kiszaladt a tanyából...

A tanya szélén visszafordult, hogy nem figyel-e valaki; mert tudta tapasztalatból, hogy a nyúl fogdosás bűn, amiért egy marék sörét jár, puskából küldve a farába...

Mi gyerekek rohantunk idegesen a padlásra és csőre kaptuk.

Átugrotta az árkot, s már ott volt a földeken. Egy kicsit még megállt s tekintgetett, hogy merre induljon. Aztán ellódult egy friss szántáson menve, de folyton a tarlót nézte, s látszott, hogy onnét várja a pecsenyét...

Pár száz lépést kocogott így, a puha szántáson, ahol olyan zajtalanul lehet menni, hogy azt még a nyúl se hallja meg.

Egyszer csak hirtelen megállt: merően nézett egy irányba, magasan tartott fejjel, hegyesedő fülekkel.

- Nyulat lát! - ordítom lelkesedve, - mire az öcsém kikapja kezemből a látcsövet. Pofonok csengnek, sírás, rívás, de nem adja vissza...

- Oldalt fordul. Félkörben szalad, mint a bolond. Már kétszer fölbukott. Rögtön megcsinálja a félkört... Megvan!

- Nézd a félkört, - hadarja a bátyám, - ahonnét elindult és ahol most áll. Húzd meg a szemeddel a két pont közötti vonalat; annak a közepe táján kell feküdni a nyúlnak...

- Nem látom! - makogja az öcsém, de abban a pillanatban a bátyám kikapja kezéből a látsövet.

Most aztán ő diktál:

- Lefeküdt. A fejét előre nyújtja, a lábait maga alá húzva, mintha ugnék...

- De minek került akkorát? - kérdi az öcsém.

- Minek? Hát annak, - mondom - mert a szél, - onnét, ahonnét meglátta, - tőle a nyúl felé fujt. A nyúl hát a szagát is meg a közeledését is a zörgős tarlón már messziről észrevette volna. Most aztán, hogy az ellenkező oldalra került, a szél a nyúltól fuj öfeléje, s így a nyúl nem kaphat se szimatot, se zörgést...

- Megvan a nyúl, - lelkendezik a bátyám. - Ott fekszik, alszik, előtte vagy nyolcvan lépésre!

Most aztán „Mocskos” olyan arcátlanságot produkált, hogy még mi, gyerekek is elképedtünk tőle.

Amint egy szélroham jött, annak a suhogásában, zörgésében, zajában felpattanva, mint az örült rohant előre. De abban a pillanatban, mint a szélroham gyengült, ledobta magát villámgyorsan a földre.

A harmadik szélroham után, a harmadik nekirugaszkodásra már ott volt négy-öt méternyire az alvó nyúltól s mikor a szél ismét fölzúgott, fölállt, s most már szép lassan, óvatosan, lábujjhegyen, odasomfordált a nyúlhoz és megfogta.

A fölriadt nyúl nagyot rugott magán. Két hátulsó lába fent kalimpált a levegőben. Mert a nyakát fogta. Fehér hasa rémesen villogott a napfényben, de „Mocskos” ráhasalt - és megette...

Mikor az apámnak elreferáltuk, nevetett, meg a fejét csóválta.

- Nahát, - azt mondta aztán, - csak az menti meg, hogy már közel húsz éve szolgál. Sajnálom leveretni. De nyulat többet nem zabál... Szuhay! A „Mocskos” nyakába még ma egy rőfös koloncot!

Nagy bánat a kutya nyakában a kolonc. Olyasféle, mint az életfogytiglan tartó fegyház. Még talán az akasztófánál is cifrább!

Mert a koloncos kutya nem tud egyáltalában szaladni, csak úgy gyászinduló ütemére, lassan, óvatosan lépegetni. Mert az első lábai előtt, a földtől úgy négy ujjnyira, ott lóg keresztben a két-három arasz hosszú gyalázatos kolonc, egy vízszintes lécsík, amiben, ha szaladni akar, összetöri az első lábait.

Ilyen utolsó sorsra jutott „Mocskos”, a tizenhárompróbás öreg komondor...

*

Reggeli után, amint ülünk az eperfa alatt, azt mondja az apám:

- Nézzétek már: „Mocskos” a szekér alatt megint nyalja a száját. Hát nincs azon a dögön kolonc?

- Dehogyan is nincs, - mondja öreg Szuhay, aki pár lépéssel arrébb birkát nyúz.

- Meg köll nézni a száját, - mondja az apám.

Megnézzük, hát csupa vér meg nyúlászor a pofája, de a kolonc - a nyakán...

Nézünk egymásra megnyúlt ábrázattal: - Hát ez meg hogy lehet? Hisz' ha egyet ugrik, a kolonc kettétöri mind a két első lábát!

Szuhay mérgelődik. Apám földhöz vágja a szivarját:

- Hát hogy fogja meg? A ménkű csapna bele!

Meglestük ismét.

Hát amint elindult, szépen a szájába fogta a koloncot és akadálytalanul futott, ugrált, feküdt, kelt, csúszott, mert a koloncot, ami a lábát zúzta volna, a szájában tartotta...

- Ekkora gazság kíméletet érdemel, - mondta az apám. - Szuhay, vegye le róla a koloncot, nem fog ez már megjavulni úgy se, soha...

A CSIKÓ

Napszálltakor, mikor kifogták a fáradt igásbarmot és beszüntették a kinti munkát, megjelenik Szuhay, elbocsátja láncaikról az ebeket, aprófát készít, aztán bejön a konyhába morzsolni, meg mesélni.

Mi, gyermekek, már izgatottan várjuk, mert valami irtóztatón szép mesékkal terhes ez a Szuhay. Ahogy hallgatjuk, meghül bennünk a vér és csak suttyomban merünk lélegzetet venni.

Tanyán vagyunk: künn lassanként acsarkodó sötét lesz; az ólak körül bagoly vihákol, s az ebek üvöltenek, mint a kárhozottak. Messze szalmakazal ég; fénye vörösen táncol a konyhaablakon; Szuhay pipát vesz elő, közben suttogva mondja, hogy a betyárok most tömködik az ólmat a pisztolyokba.

Nekünk megremeg a szívünk és hallgatunk.

- Mennek valahova? - kérdezi hirtelen és szinte ordítva önmagától Szuhay, hogy mi, gyerekek, szinte lerogyunk az ijedtségtől; aztán felel is, és már suttogó, titkolózó a hangja: - Hát igenis, mennek valahova!

Ebben a pillanatban az udvaron lódobogás, nyerítés, szilaj káromkodás zürzavara...

- Mit riadoznak? - sipogja nevetve a Julcsa. - Csak a lovakat viszik itatni a kútra.

És csakugyan: kevés idő múltán csikorog a kútgém. Micsoda megkönnyebbülés!

- Azt mesélje el Mihály bá', hogy lopták el tőlünk a sárga csikót?

- Hogy? - mondja az öreg, - hát könnyen. Lakodalomban volt a kocsis, a Pista.

- Hát a Steiner árendásnál, - kérdi az öcsém - azt is tudja?

- Azt-é? Hát olyan eset még nem esett!

- No, mesélje el, Mihály bá'!

- Hát úgy volt az, hogy a Steiner bérelte Feketehalmot a községtől. Negyvenezer pengő volt az árenda, fele augusztusba, fele márciusba. Húszezer pengő készen volt, hogy reggel terminusra beviszi a községbe. Hát csak estefelé beállít ám hozzá, az Imre, meg még hatodmaga. - Add csak ide azt a kis pénzt, - mondja a Steinernek. A Steiner csak szabódik, de ahogy pisztolyt dugnak a hóna alá, odaadja. Hát abban a minutában befordul ám az udvarra egy bricska, rajta a községi bíró, Pettkó József úr. - Mi van itt, lakodalom? - azt mondja. Hát csak elsírja magát az árendás és az egész dolgot mindvégig elmondja. - Micsoda? - horkan fel a bíró úr, a maguk nagybátyja, - ami holnap esedékes? Imre, az anyád ne szült volna, ide gyere! - Hát odaugrik az Imre, a Bogár Imre. - Parancsoljon, bíró úr!...

- Ide azt az árendát! - Micsoda árendát? - Amit a Steinertől elvettetek. - Vette a fene, mink csak húszezer pengőt vettünk el tőle, nem árendát! - Hászen az az árenda, az ördög pofozzon meg benneteket! - Mink húszezer pengőt vettünk el tőle! - Adod, nem adod? - Már, hogy adnám? Mondom, hogy... - Ne mondj semmit. Mégegyszer kértem, hogy adod-e? Ha nem adod, holnaptól kezdve 6000 lélek, egész Kiskőrös község keresi a húszezer pengőt rajtad. Majd szűk lesz neked a világ, de még a neved is odakerül a trágyadombra. - A Bogár csak hallgat, nézi a csizmáját. Egyszer nagyot káromkodik, s Döntinek azt mondja: - Add oda, Peti. - Dehogy adom, - mondja Peti, a pénztárosuk. - Nem-e? - mondja Imre; - Jakab, hoci csak azt

a puskát! - Adom, adom, - mondja Peti, - már nyújtja is a pénzt káromkodva. Jakab volt az Imre öccse.

- Lóra! - mondta aztán az Imre és szitkozódva ellódultak.

*

Csillagvirágos nyári éjszaka, - szombat volt, jól emlékszem rá, mert a cselédlányok hangos dalolással faedényt súroltak a kútnál, - hirtelen sivalkodás támadt. Mi az ebédlőben ültünk, vacsora után. Beesik az ajtón a Julcsa és - jaj! azt mondja, - jaj már nekünk! Itt van a Bogár meg még vagy tízen!

- Hát aztán? - mondja az apám. - Hozzád jöttek?

- Jaj, be akarnak jönni!

- Hát csak jöjjenek, mondd meg nekik!

Sarkantyúpengés, köhögés, puskaagyak dobbanása, ahogy a fegyvert falhoz támasztják az előszobában; aztán szerény kopogás.

- Szabad! - kiáltja az apám.

Erre megnyílik az ajtó, s ott áll előttünk Bogár Imre.

- Adj Isten jóestét, - mondja elfogódva. Odamegy az anyámhoz és kezét csókol. Aztán bejöttek mind sorban, libasorba.

Az apám nem is titkolta, mennyire nem örül a szerencsének. Rágta a szivarját és a plafont nézte.

- Hát eljöttünk, - kezdte az Imre, - tisztelegni. Mint konvenciós szegénylegényei a nemzeti urnak.

Az apám billentett rá a fejével, de hallgatott.

- Itt van az egész díszes társaság, - erőlködött az Imre.

Az anyám megsajnálta: - Nagyon okosan van, Imre, rögtön hozzuk a bort, meg füstölt kolbászt tormával: jó lesz-e?

Valamennyien zajosan helyeseltek és körülülték az asztalt. Édesanyám kiment, mire ismét ijesztő csönd támad.

- Mióta ilyen bánatos a nemzeti úr? - kérdi apámat tréfásan az Imre.

- Mióta a sárga csikómat ellopták, - feleli azonnal az apám.

Megint nagy hallgatás. Majd az egyik jómadár azt mondja: - Az a! Hallottuk mink is az esetet.

- No még ilyet, - mondja ártatlan képpel a másik. - Haj, haj, - sópánkodik mosolyogva az asztal végén egy fiatal kölyök.

Erre már földült apámban is a borjú, nagyot ütött az asztalra:

- De a mindenét az apátoknak, vagy konvenciós szegénylegény valaki, vagy nem! Ha konvenciós szegénylegényeim vagytok, hogy lehet az, hogy holmi kapcabetyárok ellophatják tőlem a csikómat!? Ha meg már ellopták, hogy lehet az, hogy ti nem hozzatok vissza? És hogy lehet az, hogy ti velem, akihez lépten-nyomon szalonnaért, zsírért, tarhonyaért, kenyérért, borért szaladgáltok, itt az én úri asztalomnál még komiszkodni mertek? Egy rendes banda, aki rendes konvenciót kap, beküld minden héten egy legényt a tanyába megkérdezni, nincs-e

valami baj? Ti mikor küldtök be? Mikor éhes a banda, szomjas a banda. Hát ha olyan kíváncsiak vagytok: ez a bajom!

Ümmögött, köhécselt, fészkelődött a banda. Látszott, hogy bajba vannak ráncig.

Végre Bogár megszólalt:

- Hát szent igaz: Lackó, meg te, Csiri: nekem azt a sárga csikót egy hét alatt elővegyétek, oszt elhozzátok ide a pokol fenekiből is!

- Na hát, - mondja az apám, - lássam én is valami hasznokat.

Aztán hozták a kolbászt meg a bort, ettek-ittak, mint a farkasok. A végén már daloltak is.

Egyszer csak az apám elkezdett ásítani. De biz ez nem használt. Végül is megszólalt:

- Na, gyerekek, menjetek a fenébe, holnap is nap lesz!

Erre megköszönték a szíves látást, az édesanyámnak kezet csókoltak és kettesével, hármassával, mint a fáról elszálló varjak, jobbra-balra ellovagoltak.

*

Pár nap múlva megjött Laczkó meg Csiri a sárga csikóval. Bánátból hozták vissza Pestmegyébe. Jó vacsorát kaptak, meg írást a banda részére a hiánytalan átvételről.

HÁRMAN FARKASOK

Az alföldi rétvilág nádifarkasai lassanként kivesznek. Mint ahogy kivész a ridegmarha, meg a birka, a nádifarkas létezésének velejárója. Az én gyermekkoromban még kórásztak nádifarkasok a pusztán; néha három-négy is összeverődve, egy bandába, azonban ember ellen csak a legritkábban ha vetemedtek, mert a nádifarkas ereje nem állt arányban a - bunkósbottal...

Egyszer a kocsisunkat, aki téli alkonyatkor, lóháton jött vissza a városból - megkergették. De ha megállt volna, valószínűleg a farkasok szaladnak el...

De ha kisebb is volt valamivel a nádifarkas, vadság, erőszakosság és furfang tekintetében nem maradt hátra erdei kollégájától.

Sok ijedtséget, meg kárt okoztak nekünk a farkasok, mert olyan erőszakosak, olyan szemtelenek és ravaszok voltak, hogy hiábavaló volt ellenük minden védekezés.

*

A ridegmarha künn telet a szabadban. Nem messze a tanyától. Csak a fejőstehén, meg a gyengeborjak voltak istállón.

Sok szekér szalmából, - valami lankás helyen - egy 80-100 méteres átmérőjű, méter magas szalmakört raktak; a kör belsejét is beszórták magasan szalmával, - mert azon feküdt, meg azt is ette a ridegmarha, - így nevezték ezt a helyet téli szállásnak.

A téli szállás bejáratánál ékeskedett a nádból rakott, csúcsban végződő pásztorkunyhó. Ahol a soros pásztor szolgálat után lepihent.

A soros pásztor, - éjszaka lóháton - töltött fegyverrel kerülgette a téli szállást; cimborája meg, - mert ketten voltak, - ott aludt, kéznél a kunyhóban.

Négy elvadult komondor tartozott még az őrséghez, olyanok mind, mint a vadállat...

*

Nekiveszekedett, akasztani való téli alkonyat volt...

Esett a hó és fujta a szél, szintúgy harsogott...

A komondorok nyakára felcsatolták az örveket; az ujjnyi hosszú, hegyes szögekkel kirakott, tenyérszerű széles bőrnnyakravalókat, hogy a torkukat a farkasok ki ne téphessék...

Ahogy teljesen bealkonyult, megjött a segítség. Jött Szuhay a tanyából, meg még harmad-maga... Szuhaynál puska, a két béresnél meg vasvilla...

Öten voltak már.

Szuhay átvette a parancsnokságot, mert ő anélkül is első ember volt: kivénhedt béresgazda, tapasztalatokban gazdag öreg pusztalakó...

Elsőbben is a téli szállás négy sarkán négy máglyatüzet rakatott. Aztán minden két tűz közé odaállított egy-egy embert. Kit puskával, kit vasvillával. Egyik ember a másiktól nem volt távolabb 30 lépésnél és köztük még egy-egy máglya is égett.

Van-e világnak az a farkasa, amelyik ide betör?...

A tüzet Szuhay rakta, közben meg körben járkált és a komondorokat, - amelyek közül akármelyik megbirkózna 5-6 farkassal, - beleuszította az éjszakába...

*

Hárman valának... Nedves volt a szemük, görhes a hátuk és ködöt fújtak...

Egy nagy, sötét szőrű, lompos farkú elöl és két kisebb, világos bundás, mögötte...

Ültek a dombon; mereven, mozdulatlan... mintha faragott kőből lettek volna... S a két szemük ragyogott, mint a karbunkulus...

Nézték a nagy tüzet, amit a téli szállás körül raktak, a tiszteletükre...

Egyszer csak az öreg, - amelyik legelől ült, - lassan fölemelte a fejét az égnek és meggondoltan, nyugodtan, behunyt szemekkel, beleüvöltött az éjszakába...

Amint megérkezett a hang, ijedten ugrott fel fektéből a ridegmarha. Egymáshoz bújtak a kör közepén, kifelé fordított farral, a komondorok meg kirohantak a hang irányába az éjszakába...

- Emberek, - ordította Szuhay, - kerülgetnek a besték! Amint meglátjátok, szúrni vagy löni, nehogy beugorjanak a karikába!

A görhes, vén farkas üvöltött még egyet, aztán fölkel, szinte mosolyogva, és két társával olyan helyre ment, ahonét a szél bundájuk undorító, büdös szagát behordta a téli szállásra.

A szimatot vett jószág megveszekedett a rémülettől. Bottal, meg ostorral kellett visszaverni őket, hogy szét ne rohanjanak a téli szállásról.

A farkasok észrevették a zavart, amit az illatszórás keltett, s vad üvöltésbe fogtak.

Most jött aztán Szuhay: Négy eszeveszett komondorával kirohant görhesék ellen az éjszakába.

Azok ravaszkodva hátráltak, mert hisz gyenge bőrbe voltak. Szuhay meg üzve, kergetve őket, mindenütt a nyomukban...

Egyszer csak az öreg, - anélkül, hogy Szuhay vagy az ebek észrevehették volna, - otthagya stratégiázni a másik kettőt, ő meg egy kanyarodással villámgyorsan visszavágott a téli szálláshoz, egy pillanat alatt beugrott a körbe, ráugrott az összebújt marhák hátára, ordított, szabdalt, mart, jobbra, balra, s a másik szempillantásban a holtra rémült jószág embert, tüzeket legázolva, bömbölve rohant széjjel az éjszakába...

Csak ezt akarta. A beste féreg csak ezt akarta. Aztán rohant ész nélkül ő is a marhákkal!...

*

Hajnalban három szétmarcangolt borjút szedtünk össze.

TELELÉS

Ilyenkor már, - október hava táján. - harap a szél, mint a foganótt gyerek. Hozza a sok borulatot, az őszt, levelek hullását, darú távozását, csatakat, - meg a kegyetlen dereket. „Piroslik már a fák a levél”; s ahogy közjük csapnak napszálltakor süvöltő szelek, sóhajtó aranyeső, véreső színeiben, megválnak ágaiktól, a jegenye, akác, nyírfák koronái, a különböző színűvé fonnyadt, dércsípett levelek.

Megüresedik a határ, - így októberben. Ember sehol. Madárdal nincs. A tücsök hallgat. Csak a nagy, kövér totyagos varjak lépegetik a szántást és tépegetik a vetést unottan. A megüresedett szőlők csodamód csöndesek. A barázdák színig lehullott száraz levéllel, s a tőkén kopasz venyige ágaskodik. A megritkult lombjaikból kifeketedő öreg gyümölcsfák sárgarigófütyty, méla kakukkszó helyett, - mintha koporsót szögeznének, - favágó kopog; csak az ostoba, értelmetlen cin-cin-cinegemadár cincog a nagy szomorúság közepette is vígan.

Meg a gulya van künn. Ott kolompol búsan, a borongó dombon. Ázik és fázik. Kedvetlenül, dideregve, bánatosan bögve bújnak össze az állatok. A pásztorok szomorúak, vidám kurjantás helyett, mert óránként nyakukba csorog a hideg őszi eső és számlálják, mennyi az idő még beszorulásig. November egyig. Mindszentig szól a kontraktus. De ha nagyon sok a hideg eső, ami igencsak elcsigázza a jószágot, - mert az ázó-fázó állatnak nincsen kedve legelészni - akkor nem várják be Mindszenteket, hanem semhogy leromoljon a nyáron át szépen magához tért jószág, inkább behajtanak.

Azaz várjunk: csak a fejősek, meg a gyöngé borjak mennek istállóra, - no meg az érzékeny tarka, idegen fajta. A kékesfehér szőrű, amit magunk előtt hajtottunk ide Ázsiából, vagyis ezekből a meddő, meg a növendék, künn telelnek egész télen át a hózivataros szabad ég alatt, valami völgyes, szélmentes horpadásban, földrehányt szalmán.

Ezek a födelet sosem látó, úgynevezett „ridegmarhák”.

*

Öreg Szuhay Mihály, tapasztalatokban kiváló béresgazda, a téli elszállásolás direktora. Elsőbbet magához parancsolja a marhákat adminisztráló ifjúságot és megbeszélést tart az - istállóban. Itt dől el az, hová kötik a Julcsát, Bimbót, Csákót, Hollót s a többi tehenet. Aztán jönnek az ökrök. Végül a kisborjak, a névtelenek. Mert név csak ökörnek meg téhennek dukál. Kisborjúnak nem. Kisborjúnak csak a legmelegebb hely dukál, távol az ajtótól, ahol nem vágnak be a havas hidegek. És rögtön a kisborjak mellé jönnek a vacogós, tarka, német tehenek, mert ezek annyira fázósak, hogy itatás után vágatva szaladnak vissza a meleg istállóba.

Mikor ez így megvan és odakötik a jászolkarikákhoz a köteleket, - gyűnnek a regulák:

A három almozólegény mindig az istállóban hál, hogy ha ne adj Isten, valami baj adódnék, kéznél legyenek. A három közül kimenője legfőntebb csak egynek, ha lehet. Az istállóban rikolytozni, dulakodni nem szabad. Mert a jószág nehezményezi a lármát. Kedvét veszti. Főlkél, oszt nem pihen. De fütyölni, citerázni, szépen danolni azt lehet. Mert a jószág is szívesen hallgatja, ha dallikoznak a legények. Kártyázni is lehet. De dohányozni már nem szabad. Legkivált este. Oszt a borjaknak, ha nagy a hideg, helybe köll hozni vödörkben a vizet. A „pisla” lefekvéskor eloltandó. És a többi...

*

Gyerekek, - mondom az öcsémnek, - gyertek kóstoljuk meg, melyik tehén adja a legédesebb tejet.

A macskák már ott bizakodtak az istálló előtt. Voltak vagy hatan. Figyelve nyivákolnak, vakarták hátsó lábukkal a fülök tövét és ide-oda szaladoztak. Az egyik beszemtelenkedett az istállóba is, de hogy oszt Csákó, a borját féltő gyöngéfiás, haragosan fújva rámeredt, Mihály bácsi hozzácsapta a nehéz zsíros kalapját, amitől felborult, aztán bakugrásokkal menekült.

Berontunk az istállóba: - Mihály bácsi, eljöttünk...

Nem tudjuk folytatni, mert Mihály bácsi ujját rázza fenyegetőleg, és halkan ránk förmed:

- Nem hallgattok!... Hát nem tanulták meg az iskolában, hogy ahol fejnek, ott csöndnek köll lenni? Mert másképp a tehén fölszívja a tejet, oszt nem adja le. Hát mi a csudát tanultatok, ha még ezt se?... Sanyi! Ereszd csak rájuk azt a fekete bikát...

Sanyi rohan a bika felé, mi meg ki ám az istállóból, de észnélkül.

Kisvártatva megjelenik Szuhay, kihoz két teli zsajtár tejet, oszt állítja a kőasztalra:

- Juli! Gyere, szűrheted.

Aztán hozzánk, gyerekekhez fordul:

- Nahát. Nem szeretem a szeleverdi gyerekeket. A kék zsajtárba van a Holló teje, a pirosba meg a Böskét fejték meg. Bele lehet meríteni a bögréket.

- Mihály bácsi, - mondom én reménykedve - meg szabad nézni, ahogy a Julcsát fejik?

- Meg, - mondja az öreg; - de csak egy „guba” szivarért.

Szaladok és kicsenek egy Kubát a szivarosládából, nyujtom Mihály bácsinak, akinek a patronátusa alatt bevonulunk, csendben, az istállóba.

A Julcsa különös jószág. Férfinak nem hagyja magát fejni. Kirúgja a zsajtárt a kézből, sőt felrúgja magát a fejőslegényt is. Ha azonban nő feji, akkor nem rezoniroz.

Ezért Sanya, az egyik fejőslegény, réklit és szoknyát vesz magára, a fejére meg fehérbabos piroskendőt, s akkor nincs semmi hiba.

Mi gyerekek nevetjük a dolgot, mire a Julcsa, mintha csak sejtene valamit, elkezd nyugtalanodni. Szemrehányólag néz ránk, majd meg az alatta ülő Sanyira. Egyszer csak találkozik a tekintetük és a Sanyi elneveti magát. Abban a pillanatban Julcsa úgy rúgja föl, csak úgy gurul. Szerencsére a tehénrúgás nem fáj.

És ettől kezdve Julcsa nem ismer tréfát. Tekintet nélkül a szoknyára meg a piroskendőre, megnézi ki ül alá fejni, s ha az illetőnek bajusza van, felrúgja...

*

Esett a hó, csaknem két álló hétig. Éjjel is, nappal is. Szünet nélkül. És fújt a szél, bömbölve, mint a bika. A jószágnak úgy kellett utat hányni a kútig, a nyakig érő hóban.

Bent, a meleg istállóban jó világ volt. A jószág elfeküdve, lustán kérődzött, s szundikált közbe-közbe. Mikor itatni hajtották estefeled, megtorpant az istállóajtón, s nem akart kimenni a zimankóba. Úgy kellett ostonnal kihajtani.

Napok óta nem tudtunk bemenni a városba. A felgyülemlett tej hordókban állt. Nem tudtunk vele mit kezdeni.

Szuhay azt mondja, ő megpróbál bejutni. Felguríttat egy nagy hordó tejet a szánkóra, befogatja a legerősebb két igáslovat és nekivág.

A két ló szügyig gázol a hóban, de csak haladnak valahogy. A kiserdónél, a mély útnál azonban, besüppedtek a lovak nyakig. Se ide, se oda.

Ki kellett fogni szégyenszemre, s hajtószáron visszahozni a lovakat. A szánkót meg otthagyni a hóban. De haragudott is Mihály bácsi, s a tejet elkezdték feldolgozni, tejfelnek, vajnak, túrónak.

*

Mi is unatkoztunk, gyerekek, szörnyen. Mert nem lehetett kimenni. Betyárosdit játszottunk a szobában, lerugdostuk körben a falat, félholtra vertük egymást, s még a szekrény tetején is mászkáltunk.

- Ahol van-e, - mondom én egyszer, - már napok óta nem voltunk az istállóban. Gyerünk hamar egy kis citeraszót hallgatni. Mihály bácsi úgyis a tejeskamrában van. Nem tud elkergetni...

- Sándor, - mondom a legénynek - citerázzon egy kicsit.

- De danoljon is, - teszi hozzá az öcsém - mert úgy szép azt hallgatni.

Sándor a vackon ül. Nyujtózik egyet, ásít, aztán nyul lustán a feje fölé, akasztja a citerát a szögről, oszt szaladozni kezd rajta a tollal.

Cincognak a húrok, mint zaboskamrában az egerek, ha összevesznek.

- Oszt melyiket? - mondja a Sándor és kérdezve int a fejével.

- Hát izé... amelyikbe benne van a „kum”.

- A kum? Nahát: Pendíti a húrt, félrecsapja a fejét, oszt kezdi:

Vanyúr Róza megy a kútra, kum...

Nem talál a gyalogútra, kum...

Fehér Károly jár utána, selyemkendőt, hány utána,

Kum, kum, kum...

- Ejnye de szép - mondom meggyőződéssel, - osztán hol tanulta?

- Hol? Hát a halasi vásáron. Két éve, mikor a kiveret bikát vittük.

- Melyiket? Azt, amelyik kiforgatta a kocsinkat a ködben?

- Azt. Éppen azt.

- Te, Jóska, - fordul aztán a társához, - ilyet se hallottál, tudod-e, - idefülelj: - Fogtuk a bikát, - hogy az Isten verje meg, - oszt kiveztük láncon, kilencen, az istállóból. Gyün szépen. Hagyja, hogy odaláncoljuk saroglyaláncokkal a kocsi farához. Ahogy ez megvan, hozzuk a lovakat, beakasztjuk a hámistrángot, oszt én mondom: Gyű!

- Hát ahogy a kocsi elindul, csavar egyet a fején, hogy a kocsi azonnal fölborul. Oszt elkezd rángatni, de úgy, mint macska az egeret. A lovak is megvadulnak, nekirugaszkodnak.

- Rudat kötöttünk láncsal a szarva gyökerihöz, köröszbe. Oszt a két hátulsó lábát vasbékóval összeláncoltuk, hogy a hátuljával csak ugrálni tudott. Elöl meg a rúdha belekapaszkodtunk kétfelől négyen-négyen, Mihály bácsi meg hátulról csáti bottal biztatta, - úgy vittük kilencen, a halasi vásárra.

- Most gyün osztán Fehér Karcsi, akiről a nóta szól. Mészáros volt, hallod-e.
- Olyan ember az, koma, mint az a szép szál virág. Karcsú, mint egy kisasszony derékba, oszt egyenes, mint a gyertya. Vállas. Kipödrött, hosszú, keskeny fekete bajusszal. Oszt komoly. Akkurátus. Harmonyikás kis rámás csizma, vadgalamszínű magyar ruha, aranyrojtos nyak-kendő volt rajta.
- Hát én még soha olyan szép embert nem láttam. Nem csudálom, hogy nóta van róla...
- Két szilindek kutyával sétált, az egész vásár őket bámulta.
- Azt beszéltek, akik ismerték, hogy irtóztató ereje van. Hogy ha rácsap az asztalra, betörik az ökle alatt a deszka, oszt elszakítja a láncot, mint a zsineget.
- Ahogy meglátta a bikánkat, odagyütt, megalkudott rá, oszt megvette.
- Erisszék el, - azt mondja.
- Micsoda? - mondja Mihály bácsi - szétgázolja az egész vásárt!
- Nem köll félni...
- Hogy oszt eleresztjük a bikát, - ezrivel nézték - az fölveti a nagy busa fejét, - ez meg úgy csapja csak úgy ököllel orrba, hogy rögtön lerogyik a hátuljára. Oszt oda áll eléje oszt nézi. Ahogy oszt megest fölugrik, megest orrba csapja. Harmadszor már nem is mert fölállni, ülve maradt, oszt bömbölt, mint a veszett.
- Akkor ő szivarra gyújtott, hallod-e, oszt odaszólt a két szilindeknek: Bátor, Okos, - csipd meg.
- Nohát azok oszt megcsipték. Egyik a fülénél, másik meg a faránál fogva. Forgott először, mint egy megveszekedett szélmalom, föl-fölállt kétlábra, mint az ürge, de öt perce múlva úgy kifáradt, hogy olyan szelíd lett, mint a bárány.
- Akkor odament, megsimogatta, szólt hozzá, megveregette a nyakát, oszt elindult előtte. A bika meg ment utána, mint a kiskutya, hátul meg hang nélkül a két szilindek.
- Hát ilyen ember ez a Fehér Károly, nem hiába van nóta róla...

*

A havazás után szörnyű hideg lett.

A víz befagyott a kútban. Égő szalmát kellett beledobálni, hogy felolvadjon. Némelyik fa óriási dördüléssel meghasadt. A fagy szétrepesztette. A lovak úgy fáztak, hogy a kocsik előtt csak vágatva, ugrálva jártak, s a repülő madarak megfagyva estek le a levegőből.

Egy alkonyatkor, - az ég kénkö sárga volt, - a félig megfagyott rókák elkeseredetten ugattak, vonítottak a rétben, - befogatott az apám, hogy kimegy a ridegmarhához.

Addig rimázkodtam, hogy engem is kivitt.

Sose felejttem el: ott hevert a ridegmarha, elbúsultan a dermesztő hidegben. Az irtóztatos északi szél végigsöpört rajtuk és behordta őket hóval. Behunyták a szemüket és összebújtak.

Ahogy néztem őket - sírva fakadtam.

- No mi az - kérdezte az apám, - fázol?

Én csak sírtam, sírtam:

- Apuskám, reggelre mind megfagynak!

- Ugyan már - vigasztalt az apám - miket beszélsz. Dehogyan fagnak. Ezer év óta próbálják már.

- Igen. A svejczy tehenek bent vannak a meleg istállóban, ezek meg szegények itt fagyoskodnak. Ez nem igazság. Ha én nagy leszek, nem tartok svejczy tehenet, el fogom adni valamennyit a mézárásoknak!...

- Nagyon korán keresi az úrfi az igazságot - mondta az egyik rekedt, hidegtől megfeketedett ridegmarha-pásztor - sokszor be fogják még verni a fejét...

*

Langyos szelektől megrogyott a hó. Sár lett, nyakig érő. A jószág egyre-másra bögött. Megérezve a zöldfü szagát, nem kellett neki az istálló.

Itt-ott nagy kék vizek hullámoztak, hazakerült vízimadarakkal bepötyöggetve, s a rügyező fákon madarak csicseregtek - párjával.

Mikor fölszikkadt a sár, elmaradtak az éjjeli fagyok, megerősödött a legelőkön a gyöp, - még Szentgyörgy előtt - megjelentek Szuhay rendeletére a gongós ostorú pásztorok.

Kimérték nekik a konvenciót. Aztán kireperálták a szélfogót, kontyos gunyhót - és másnap reggel kihajtották a türelmetlenkedő jószágot.

Milyen csodálatosan megható látvány, a szegény ostoba állatok öröme, mikor a tavaszi levegőtől s a szabadság örömétől megrészegülve a fűre érnek.

Öreg, komoly tehenek, kétlábra állva ugrándoznak. Vagy a leghátulsó lábaikat rugdalják föl és artikulálatlan bögéssel adnak kifejezést örömüknek. Az üszők, tinók úgy nyargalásznak, mint az örültek s napokig nem férnek a bőrükben.

Csak lassan-lassan nyerik vissza eredeti nyugodtságukat, komolyságukat s csak napok múlva kezdenek el megcsillapodva legelni, a méla kolompszó után ballagva, a pásztor furulyáját hallgatva, amint fújja, - fújja, - cifrázza:

*„Juhász kutyák ugatnak,
Talán meg is harapnak,
Ne félj barna kislány nem hagylak,
Subám alá takarlak”.*

VISZONTLÁTÁS

Levelet kapott az öreg házaspár a katonafiútól, aki az egyetlen volt s aki már csaknem két éve szolgálja valahol messze, valami nagyvárosban a császárt, hogy találkozás léssen, viszontlátás az öregekkel.

A gyerek ugyanis nagygyakorlatra megy, s amerre vonulnak, abba az útvonalba esik az a falucska is, melyben az ő jó öreg szülei laknak.

Na, lett erre öröm, nagyapó nagyot rikkantott, aztán az asztalra ütött:

- No még hogy ilyet! Ekkora szerencsét ki látott?

Anyóka rítt, úgy jösz-mékölt örömében, s a két kezét összetéve hálálkodott annak a nagyon jó Istennek.

Hát csak nevezetes eset is ez. Akárhogy is vesszük. Tiszta áldás!

- Hogy is szolgáltunk rá, - sírja anyó, - nem fér a fejembe.

Apó, - a férfi, - előbb tér észhez. Pipát töm, kicsihol, aztán füstöt ereszt.

- Te anyjuk, - kezdi, - hogy is csak? Most októberben lesz két éve, úgy-e?

- Az hát, - ríja anyó. - Ippeg, hogy két éve. Most is sírok, ahogy ráemlékszek. Kikísértük őket a falu határáig, csak ríttunk egyre, mint a szomorúfüzfa-harmatozása. A határon megállt velök mégegyszer a kocsi. Leszálltak, megcsókolták mégegyszer apjuk-anyjuk, aztán letérdeltek, lehajoltak és megcsókolták az anyaföldet. Ó, szerelmes fiam...

- Elég már te, - berzenkedik elérzékenyülve az apó, - ne ezt beszéld.

- Hát mit? - kérdi anyó a sírástól meglepedkezve.

- Hát azt, hogy, - hogy mondjam csak, mit gondolsz, van-e már bajusza?

*

És elterjedt a hír. Jani, a huszár, itt a faluban látható lesz. Lovon. Piros nadrágban. Karddal az oldalán.

Volt, aki el se hitte. Bár, különösen a lányok, igen mellette fogtak.

*

És ahogy telt-múlt döcögött az idő, - minden nap egy-egy búval-örömmel rakott örökre távozó szekér, - úgy közeledett, - búzaszentelőkor lassú precesszió, - a viszontlátás napja.

- Már csak hármat, már csak kettőt alszunk, - számította anyó és megsütötte a tepertős pogácsát. Sokat. Hisz elbírja a ló, az a táncos huszárparipa.

- Szent Isten, - gondolta el anyó, - amilyen bolondja ez a gyerek a lónak, képes még arra is, hogy egy jó összemarékkal beleszór a pogácsákból az abrakos tarisznnyába. Hogy az a ló is észrevegye, hogy hol vannak ők most ketten.

Azonkívül húst is süttött anyó. Tyúkhúst. Egyet az asztalra, egyet meg a tarisznnyába.

Apó aprópénzt teremtett. Ezüst forintokat. Némi rozsokért. Had' legyen szivarra, mire.

*

És egy álmatlanul eltöltött hosszú éjszaka után lassan kiütözik a homályból a várva-várt hajnal.

Apó, meg anyó, de még a falu apraja-nagyja is, mind ott reménykedett apóék háza előtt. Inkább dolgozni se mentek, mintha csak ünnep lett volna, vagy leginkább lakodalom.

Egyszersak öreg Csutora harangozó kiáltja a toronyablakból: - Hej, emberek, nagy por közeledik. A híd felől az országúton.

No lett erre izgalom, feszült várakozás. A sok száj félig kinyílt, a sok szem kimeredt és halálos hallgatás.

Egyszer aztán, hallga: - Az. Bizony Isten az. Trombita.

Csak mintha méh zümmögne; csak mintha szunyog muzsikálna, félálomba hallanád. De az. Biztos, hogy az.

Trombitaszó, porfelhő. Benne csillogás, villogás. Aztán dobbanás, csattogás, csörgés, paripák nyerítése.

Barna arcok. Poros piros csákók alatt villogó szemek, pörge fekete bajusz. Hát itt jönnek. Itt vannak.

A két öreg csak néz, néz előrehajolva, lélektelenül.

- Ahol jön, - rivalog a nép, - István, hallod-e, István.

A két öreg is látja. Nézi. Nyujták a kezüket. Önkénytelen. Tele a szemük könnyel. Ajkuk valamit motyog. Talán hozott Istent.

A huszár meg mosolyogva tiszteleg, könny hullik poros orcájára, de csak megyen a sorral...

- A piactéren fognak megállni, - rikkantja valaki, s a nép és a két öreg siet a piactérre a huszárok után...

- Nézd csak: a piactéren se állnak meg. Mennek tovább előre...

- Nyilván a kiserdőnél. Túl a falun. Az árnyékos kiserdőben...

A két öreg megfogja egymás kezét és siet, lélekszakadva, már ahogy az ilyen öregek sietni tudnak, a messze haladó huszárok után, a kiserdőbe...

- Mi az?... Jóságos Isten! A kiserdőnél se állnak meg... Mennek, mennek, tovább, tovább, előre...

Már a poruk is alig látszik. Már csak szunyogmuzsika a trombita... Mennek, mennek, lassan eltűnnek, elmúlnak, a szél még a porukat is elhordja...

- Istenem, Istenem, - mire való volt ez, mire való volt ez, síránkozik apóka, anyóka.

ŐSZI HARMAT UTÁN

Végre mikor aztán fujdogál a hideg szél... learattunk, összehordtunk, elcséptünk. Ölesre szökött a sárgavirágos ökörfarkkóró, s a szúróslevelű, lilavirágos számártövis; ködökben kelt a nap és meghosszabbodtak az éjek, - melyben láthatatlanul vonuló nyugtalan madarak, egymást szólítva, hívogatva, aggodalmasan kiáltoznak; akkor - a tavasznál is szebb ősz, sárga-pirosba játszó bágyadozásán, - levelek hullásán, daru távozásán, - megkezdődik a vadűzés...

„...Levelek hullása, daru távozása idején.”

Mikor minden kis bokorerdő, - különösen a nyíres, - fehér, tarkán erezett vagy foltos márványoszlop-törzseivel, némán, méltósággal mereng, mint egy híveitől megfosztott templom. Templom, melynek padmalya keleti szőnyeg, - nem; annál is pompásabb - avar...

„Tünődve megálltam.”

Haragoszöld, alacsony pázsit. A pázsiton sárga, vörös, barna és ezer meg ezer másszínű dércsípte levél. Mintha a pázsitot ezer- meg ezerszínű festékkel kipötyögtették volna. Közben lépten-nyomon tenyérnyi mérges gombák, százféle színben, formában, pompában.

Hol a derék, élethűen aki ezt lefesti?

Elmarad. Ide csak a harangszó jár meghalni. Csak a szalonka szálldos, cinke cincog itt, s akik vadat üzni jövének.

„Vadat üzni feljövének.”

És ugrik a vad, sebesen karikázva; cserregve repül a fűrj, fogoly. De áll a vadász, a természet szépségén mélázva...

„S szomorú dalt zengedez ajka.”

*

Ahogy megvacsoráztunk, leszedték az asztalt, - csak poharakat hagytak meg üvegekkel, - öreg Szuhay is beóvakodott csendesen köszönve, lassan csoszogva a testtel, - apám közelebb hívta, széket tétetett alá, bort tett elé, - rágyújtottunk, aztán apám tette le a garast, mi meg gyerekek csillogó szemmel hallgattuk, figyeltük.

- Holnap megkezdődik a vadászat. Én ma kiadom az ordért, miképp, mikor, hogyan engedem üzni, löni, vadászni birtokomon a vadat.

Először is nyissa ki mindenki a szemét, mielőtt löne. Nehogy kései kis nyúlra löje ki a puskát. Mert ez közönséges komisz dolog, és ha nem az, vétkes gondatlanság legalább is, mely minden jóézésű vadásznál késő megbánást, szégyenkezést, sajnálkozást vált ki.

Másodszor jóézésű vadász nem dörrent rá nagy távolságról a vadra. Mert messziről ha találja is, összelövi, s a vad elfut, vagy elrepül vérben-fagyva, s talán napokig issza a saját vérét, míg elpusztul. Vén nyulat 30-40-50, süldőt 40-50-60 lépésen túl ne végy csőre. Majd megtalálod máskor vagy soha, - hisz a vadászásnál nem a gyilkolás a főcél, hanem a vad mulatságos, szórakoztató keresése, figyelése és fölajtása.

Lesből vadat ne löjj. Ez különösen áll a nyúlra, mely odamegy hozzád, hogy bottal is agyon-ütheted. Legyen az éjszaka a vadnak is pihenője. Hunor és Magyar is csak nappal üzték a csodaszarvast.

És ne szertelenkedj a vadban. A vadászat ma már csak mulatság. S ha naponta egy vagy legföljebb két nyulat, foglyocskát lösz, az éppen elég a szórakozásra.

- Töltsön valaki... Mit szífog kend, öreg Szuhay? Talán örömében sír, hogy holnap ilyenkor nyúlpörköltet vacsorázunk?

- Uram...

- Vagy tán a csizmája szorítja?

- Uram... arra gondolok... mikor téged tanítottalak vadászni...

- Hm... Srófoljátok le a lámpát... Ilyen beszédhez nem jó egymást látni... Tovább öreg Szuhay...

- ...Akkor még csak egycsővű, kapszlispuska járta...

- Ma se lövöm ki a balcsövet soha. Ha először nem találok, - mehet. Meg se töltöm a balcsövet... De folytasd, öreg...

- ...Mikor először kezdedbe adtam, ezer varjú tépdeste a vetést. Közéjük lőttél: két zsákkal szedtél össze...

- Hát aztán?...

...beállítottalak a völgybe... rádhajtottam a híres vénnyulat... úgy lőtted fejbe...

- Töltsön valaki: Igyunk, öreg...

Kétféle nyulat ismer a vadász: Az idei levésű süldőt, és a már kitelelt, tapasztalt vén nyulat.

A süldő nevetségesen ostoba, gyámoltalan teremtés. Ritkán ugrik előtted, hanem többnyire oldalt vagy a hátad mögött, mikor már elhagytad, s azt hiszi, most kell szaladnia. Már a kiugrásnál akkora zajt csap, úgy rúgja-tépi a káposzta-, répalevelet, úgy löki, zörgeti a mák-meg a kukoricaszárat, - sokszor bukfencet vetve hanton, pocoktúrason, - s rémületében nem egyszer visszafordulva, leülve, s maflán, ijedten nézve rád, hogy könnyű dolog észrevenni és eltalálni.

Annyira ostoba, hogy a jó takarást nyújtó tarlóból, répából, kukoricából, amint fölpattan, kirohan a sima szántásra, - hogy jobban tudjon szaladni, - pedig ott aztán könnyű csőre kapni.

A vén nyúl egészen más. Az méltó ellenfele a vadásznak, mert meggondoltan tud taktikázni.

Ha a tarló, répa-, here-, vagy kukoricatábla innenső szélén bemegy a puskával, s ő észreveszi, - azonnal menekül. De nem tör ki oldalt, eszeveszetten a sima szántásra, mint a süldő, hanem ugrás helyett a hasán csúszik villámgyorsan előre, mindig a gazban, a levelek közt, a kukoricaszárak fedezete alatt, hogy célba ne vehesd, - s csak mikor már két-háromszáz lépéssel megelőzött, akkor ugrik ki a kukorica-, répa-, vagy krumpliföld legtulsó végén, s fehér farát kényesen a levegőbe rugdosva, s nagy füleivel legyezgetve, lassú trappban, szinte mosolyogva, elbaktat. De azt is megteszi, hogy messziről visszafordul és leül, néz rád, vakaródzik, nézi az eget, csak aztán billeg el.

Mikor a vén nyúl már ugrik, akkor nagy baj van. Ezért nem egyszer visítva ugrik, s meglapulva szalad, nem ugrálva, szinte csúszva a földön, hátracsapott füllel, hogy minél kevesebb célpontot adjon. S eleinte félkörben szalad, vagy zeg-zugosan, hogy elhibázzad, s csak később, esetleg az elhibázott lövés után, vesz egyenes irányt.

Ha a vén nyúl észrevette, hogy jössz, ne adj Isten, hogy lövésre kaphasd. Mert a vén nyúl nem vár, és nem kockáztat egy lépést se. Amelyik pillanatban észrevette, hogy jössz, abban a pillanatban - ő szalad. Akár egy kilométerről is. Mert ahogy te megismered őt, hogy nem számár ugrik előtted, hanem nyúl, úgy megismer ő téged, hogy nem János bácsi jön ott krumplit kapálni, hanem egy vadász, egyenest az ő kárára. A lövés rendesen úgy éri, hogy elbóbiskol, nem hallja meg idején a közeledést, s így későn ugrik.

De az igazi vén nyúlnak erre is van gondja. Dombon tanyázik, s időnként kétlábra áll, s szinte első lábát a szeme elé tartva, mogorván körülnéz. Az ilyen őszállat végelgyengülésben hal meg, ha csak öngyilkosságra nem vetemedik.

Ősszel, - mikor már a dér megcsípte, - elszárad a kukoricalevél. És zörög. A legkisebb szél-suhanásra kattogás, harsogás, karistolás, sípolás, suhogás, nyögés támad, úgyhogy a nyulacs-kák nem hallják, ha veszély közeledik. Erre felmondják a lakást, kiköltöznek a kukoricások-ból, s a szőlőkben, répákban, tarlókon s a zöldelni kezdő vetésekben fészkelnek el; s ha jön a tél, befagynak a rétek, a zombékokban huzódnak meg.

Egyébként a nyulacs-kák így osztják be idejüket: egész napi alvás után, pont naplementekor ébrednek. Kijönnek rejtkehelyükből, leülnek a sima szántásra, vagy a gyalogútra, szépen meg-mosdanak, kivakaróznak portól, bogáncstól, rendbehozzák bajuszukat, füleiket, aztán még álmosan elbaktatnak a legközelebbi herésbe, káposztásba, répásba, vagy egyéb zöldfülegelőre, ahol torkig jóllaknak. Akkor aztán megkezdődik a farsangolás: összeverődnek négyen-öten egy bandába, hancúroznak, kergetőznek, marakodnak, játszanak, pofozkodnak, míg a nap föl nem kel, s a harmatot föl nem szívja. Akkor ki-ki tovabilleg, lefekszik és alszik fáradtan, pisz-kosan, másnap estig.

A vadász tehát napfelkeltétől naplementéig alvó nyulak közt jár.

Szélben, esőben, hidegben nem vár a nyúl. Mert ideges, fél, fázik, - szóval nyugtalan. Ilyenkor rendesen dombon tanyázik, hogy jobban tudjon figyelni. Míg verőfényes, szélcsöndes időben inkább a völgyeket kedveli.

A felpattanó nyúlra nem szabad rögtön rálőni, mert a nyúl, - legtöbbször még a vén nyúl is, - a kiugrás pillanatában ijedtében vagy taktikázásból ide-oda ugrál, s ezért - és mivel a puska is egész közlről meg semmit sem terít, - közvetlen közlől nehéz a nyulat találni. Legjobb egy-két pillanatig várni, s 20-30 lépésről célbakapni.

Kutyával nem mindenki szeret vadászni. Mert az engedetlen, ostoba kutya, - minő a legtöbb, - csak bosszúságot tud okozni. A jó kutya meg maga vadászik. A gazdája, utána szaladgál és nézi...

A jó kutya húsz-harminc lépésnél nem jár távolabb előttd. S nem kell neki szólni, fütülni, mert minduntalan visszanéz rád, hogy nincs-e valami kívánságod. Csak a fejeddel intesz, jobbra vagy balra, s arra keres. S ha felemeled az ujjad, megáll.

Ilyen kutyája csak annak lehet, aki szezonokon át, reggeltől estig vadászik.

Volt egy vizslánk, „Holló” volt a neve. Ez, mikor vadászat végén, vacsora után beszélgettünk, úgy ült le, hogy mindenikünknek az arcát figyelhesse. Ha az apám beszélt, annak az arcát nézte; ha én feleltem rá, hozzám fordult; ha Szuhay is megszólalt, odafordult Szuhayhoz. Egyszer éppen ezen csodálkoztunk nevetve, mikor így szólt az apám: - Tegyük próbára, hogy vajjon a beszédet érti-e? És elkezd: - Ma nagyon szépen dolgozott az öreg. Úgy megvizsgált minden bokrot, barázdát, hogy csupa gyönyörűség volt nézni. - Én nem tudom ma sem, hogy, hogyan nem történt, ránéztünk-e vagy mi, - elég az hozzá, hogy felállt, odament apámhoz, s a fejét szégyenkezve a hóna alá dugta.

Ezzel a Hollóval történt, mikor már nagyon elvénült, a hátulsó fele félig megbénult, az egyik szemére hályog borult, hallását, szaglását tisztára elvesztette s folyton siránkozott, mert hasogatása volt, - hogy egyszer mindenáron vadászni akart. Amint apám a puskát, Szuhay meg a táskát vette, Holló is felkelt, kinnal, nyöszörögve, s elindult velök.

- Ej, ej, - mondta az apám, - nem jó lesz, öreg. Maradj te csak itthon, vigyázz a házra; nem való már neked a vadászás.

De Holló csak nyöszörgött. Nézett az épen maradt, zavaros félszemével és elment velök vadászni.

Lassan, kínosan, össze-vissza járt, bukdácsolt, mintha csak vak lett volna. Nekiment mindennek. Látszott, hogy nem lát az orra hegyéig se.

Sokszor leült. Nézett maga elé és kínosan lihegett. Aztán csak felkelt, tovább vonszolta magát, bár apám meg öreg Szuhay előre engedték, s csak úgy sétáltak utána.

Mikor az első nyúl bukfencet vetett, valahogyan meglátta, s el akarta hozni. De fogatlan szájából kicsúszott a nehéz nyúl, hiába erőlködött.

Később lefeküdt. Vártak egy darabig, de hiába. Nem tudott felállni. Hívták, fel is állt az elejével és csak nézett maga elé...

Öreg Szuhay megkönyörült rajta, s mint egy kis bárányt, felvette az ölébe. Még tréfázott is vele, hogy megvigasztalja: - „Ki vesz kis bárányt? Fekete kis bárányt? Olyat, aki nyulakat fogdos!...” De apámnak is, Szuhaynak is könnyes volt a szeme.

A tanya közelében elkezdett Szuhay ölében fészkelődni.

- Jó, jó, leteszlek, - mondta megértéssel az öreg; - nem akard, hogy lássák a tehetetlenségedet...

És letette szépen a földre és besétáltak, - mintha semmi sem történt volna, - Holló is a maga lábán a tanyába...

De másnap reggel, Hollót dermedten találták meg az ágy alatt...

„SÁRGUL, HULLDOGÁLVÁN”

Sárgul, hulldogálván, fáról a gyenge levél... s a kiszikkadt, legázolt és lelegeltett zsombékoson túl, kísértetiesen, szinte fenyegetve zúg, zizeg, a hozzáférhetetlenül mély vizek, buzogányait rázó nádrengeteg... s errébb, itt, ott, az ólom hályogos, opálos színében, vakon csillogó kopolyák, kanálisok sekély, vergődő halaktól zavaros, sáros vizében, kígyófejű és lelógó, sutaszárnyú, ezeréves, kókkadt, bágyadozó gémsodák; kopaszfejű rogyott-inú, krákogó, dögszagú bakcsók, s más, szinte nyavalyatörésre ingerlő rétcsodák, és gémszörnyek halásznak, ácsorognak és vartyognak... A vadkacsák, szárcsák, ludak, bűvárok, vöcsök, - szóval nem a szörnyetegek, hanem a rendes vízimadarak, bent, az édes, tiszta és mélyvízű nádasok birodalmában élnek világukat...

*

Költöző madár ez valamennyi; csak azt nem tudja, - csak a jó Isten, - hogy hogyan költöznek? Mert például a szárcsa, bűvár, vöcsöknek, egyrészt olyan parányi szárnya van csak, hogy minden 100-150 méteres repülés után, fáradtan zuhannak le a levegőből; másrészt meg a szárcsa, - bűvár és vöcsökön kívül a legtöbb kacsafaj is, - ha nem vízre, hanem szárazra kényszerül leszállni, - egyszerűen a nyakát szegi, csőrét törí, vagy a bőgye reped ki. A kacsák és libaszerű vízimadaraknak ugyanis rendkívül hátul van a lábuk, - hogy úszni, bukni és tótágast állani jól tudjanak, - de éppen ezért, a leszálláskor a lábuknak semmi hasznát se veszik, s ha kényszerűségből nem vízre, hanem szárazföldre kell leszállniok, sok esetben agyonverik magukat.

*

Van a birtokunkon, közvetlenül a lakóház előtti virágoskertben egy kis halastó. Az egész nem sokkal nagyobb, mint egy jókora szoba. S ebben a halastóban megtelepedett egyszer egy - vöcsök. Az első perctől kezdve úgy viselkedett, mintha a tóra, a kertre, - sőt az egész birtokra, - telekkönyvi tulajdonjogot szerzett volna. Mindgyárt az első reggel, óriási pocskolást vitt véghez, s mikor a tavacsát szörnyülködve álltuk körül, ahelyett hogy ijedten elröpült volna, kijött közénk a szárazra, s egyenesen döcögve mint a pinguin, - melynek közvetlen atyafia, - lekomázott mindenkivel. Pár nap múlva feljött a verandára, bement a konyhába, s eltúrta, hogy megfogjuk, asztalra, székre állítsuk. A szárnyát sohasem használta, csak úszott és sétált.

Megpróbálom leírni: Csaknem fekete, erős, úszóhártyás lába a fara hegyéből nőtt ki; úgy, hogy csak teljesen egyenes testtartással tudott járni, mint a pinguinek általában. A hasán, mellén és a nyakán is ujjnyi vastag, prémszerű, gyöngyszürke pehely volt; s az egész madár speciális alakja, tollazata, járása, babonás bátorsága mutatta, hogy a távoli északi madárhegyek országának lakója...

De hogy került ide? A magyar Alföldre? Ezt a csodát magyarázza meg valaki! Mert ahogy ez repül, azt még nézni is rossz, annyira nem tud repülni. Úgy repül, mint egy kifli. Elöl a feje, hátul meg a két lába, élettelenül lóg a föld felé...

A sok vadász szemében minden vadúzásnál kedvesebb vízi-vadászat szintén ősszel, augusztus havában kezdődik. Midőn a felcseperedett és szárnyarakapott fészekalja elkezd már nemcsak a vízen, hanem a levegőben is „húzni”.

Kétféle húzás van: esti és hajnali. Amennyiben a nádas tavakból pont naplemente után, - tehát esti szürkületkor - emelkednek ki, s húznak el, s hajnalban, - vagyis pontosabban hajnali szürkületkor térnek, illetve húznak oda vissza a fészekaljuk.

Ha kicsiny a fészkalja, - hibás költés, vagy valamely beállott szerencsétlenség következtében, - akkor egyszerűen beolvad egy másik fészkaljába, hogy az ék legalább 9-11 pontot tegyen ki...

Az őszi esti húzás körülbelül 30 percig tart; - kezdetét a nap lenyugvásának percétől véve, - midőn a nádas tavak tisztásain összeverődött falkák repülésbe fognak és különböző magasságban húzni kezdenek a levegőben.

A húzás különböző célból történik. Például utazás, legelés céljából, valamely távoli, őszi vetésre. Vagy utazás, uszkálás céljából, valamely békalencsés - csigabiga - piócás, nagyszerű ősrétre. Egy azonban bizonyos: hogy ennek a mindennapi húzásnak ideje és pályája napról napra a lehető legpontosabb.

Ezért mi nem is mentünk le soha a réthez kacsahúzásra, hanem ha kacsázni akartunk, megkértük öreg Szuhayt, hogy üljön ki napnyugtakor a ház végére és figyelje meg a tanya fölött áthúzó kacsafalkákat. Vacsora után aztán, mikor öreg Szuhay is megjelent a színen, - bevételezendő a borbéli dukanciát, - előszedte a „notic”-ét, orrát pápaszemmel nyergelve, nagyhangon olvasá:

7 óra 20 perckor, itatókút fölött 17 drb,

7 óra 25 perckor, akloknál 9 drb,

7 óra 31 perckor, szilvás balsarkán 11 drb.

Aztán homlokára taszítván a pápaszemét, büszkén körülnézett: - „Kell-e még több? Mer’ csak szólni kell: 7 óra 35 perckor pont az udvar közepe fölött 7 drb, de stocker!”

Másnap aztán, 7 óra 20 perckor másodpercnyi időpontossággal, - mint a Simplon express, - átsüvöltött az itatókút fölött ama 17 darab... A két legtestesebbet rögtön ki is lőttük. Az egyiket az apám, a másikat én. Szuhay, ahogy fölszedte őket, komiszkodni kezdett; megjegyezvén, hogy apám az övét pont fejbe lőtte, hogy csak a nyaka maradt; én ellenben úgy szétlőttem az enyimet, hogy csak a feje maradt épen. Majd azt süttessem meg Julissal, a szakácsnővel.

De sietnünk kellett, mert öt perc múlva kilenc darabnak az aklok fölött kellett átsuhanni...

Mire mind a négy helyet végigjártuk, öt kacsát cipelt Szuhay. S gondolván a másnapi pompás spékelt vadkacsa-pecsenyére, - mert bentkosztos volt, - kezdett a bőrében nem férni jókedvében. Azt ajánlgatta nekem, - aki pedig elég jókezü vadász voltam, hogy térjek át a vadászásról, a kisebb tudományt igénylő halászat üzésére. Ott tán többre viszem. Így enyelgett velem a vén cseléd, apám meg nevetett a tréfás beszéden.

- De elég a szóból; - folytatta öreg Szuhay, - itt van ez a kalap, a fejemen... Leveszem a fejről és hajintom a levegőbe. Ha röptében ellüvi, - vadász. Ha nem lüvi el, macska, de nem vadász. - Földobta, én meg ellőttem. - Helyes: de ha volt lelke szétlőni, reméllem lesz lelke a másikat is megvenni. Fejbőség 58.

Izzadtam mérgemben; Szuhay meg nevetgélve baktatott az élen, s apám is mosolygott bajusza alatt az eseten... hogyan szerzett Szuhay új kalapot magának...

*

Kacsát könnyű lőni: odamégy, ahol úszkál a vízen, vagy odaállsz, ahol húz a levegőben és agyonlövöd.

A kacsá, - kora tavasszal, - már márciusban, vagy áprilisban fészket épít a rétekben. Már tudniillik akkor, amikor lehet. Mert van az úgyis, hogy nem lehet. Mikor túlságosan nedves tél

és tavasz után a vadkacsafészek fundamentumául szolgáló kutú és zsombék, lenn kuruttyol vagy egy ölnyire a szőke locsogású vadvizek színétől. Ilyenkor a kacsáknak van bajban ráncig, mert nem tudja, hogy hová fészkeljen. Tavaly „teszemazt” a rozsbán rakott fészket, s ahogy üli a tojást, jön a róka s elkapja a fészekről. Persze torkaszakadtából hápog, mire jön Szuhay szaladva a puskával és ellövi a rókát; erre ő kiszáll a róka szájából, de esküszik, hogy rozsbába többé nem rakja a fészket.

De hát hová?

Addig törögte a kócskját, hogy két tojását már eltojta csak úgy bele a nagyvilágba, mert nem volt fészke... mikor észébe jutott a - fűzfa...

A fűzfa egy 3-4 méter magas, öles vastag, fatörzs volt, melynek gyenge hajtásait minden őszen levágták. Ennek a fűzfának a széles, kényelmes tetejére fészkelte kacsáinak önagysága.

Suhajtó birkaigazgató fedezte fel a tótágast álló, fára fészkelő, vadkacsasort; és azonnal viharos találkozás kezdődött, hogy mi lesz a tojást szétrugó nagyreményűekből.

- „Leesnek, vagy lelökdösi őket az anyjuk, s mind agyonverik magukat”.

- „Éhenhalnak a fészkekben!”

Oszt ördögöket. Mert, ahogy ma kikeltek a tojásból, - hallottuk a cipakodásukat, - másnap délfelé elkezdte őket az anyjuk nyakuknál fogva a rét szélére lehordani a fűzfáról. Amelyiket levitte, azt a csőrével hanyatfordította, hogy el ne búcorogjon; azzal ment vissza a másikért. A hanyatfordított kacsáknak ugyanis egyse tud magától talpraállni.

Mikor valamennyit lehordta, s a csőrével szépen talpra állította őket, az élükre állt és bátorító hápogások és kedélyes farkrázások közepette bevezette valamennyit az ősrétbe.

...Elmentek... Én is csak lábujjhegyre állva nézek utánuk... Már nem is látom őket... vége a mesének...

RÓKA KOMA

Bogarászás közben, valami halastó szélén bukkant ki a róka; s nem lévén egyéb dolga, lehasalt a tó partján és elnézdegélte a tiszta vízben úszkáló kövér halakat.

Ahogy ábrándozva nézi, becsülgeti őket, feltűnik neki, hogy bizonyos idegesség, fejvesztettség és szepegés uralkodik a máskor nagyvidáman evickélők hadában.

Nem állhatja a kíváncsisága; kérdést intéz egy zsírtól csepegő pontyasszonysághoz:

- Ugyan, édes néném, ha meg nem sértem, nagy sürgés-forgásukat mire véljem? Keresztelő, vagy lakodalom lesz-e?...

- Erigy már, te bolond, - mondja farával haragosan csapva a ponty; - péntek van, rögtön jönnek a halászok, s elkezdenek bennünket kihalászni a tóból: ez bántja a népet...

- Vagy úgy? - csodálkozik ravaszul a róka. - Értem, néném, értem... Nehéz eset... Ámbátor én tudnék segíteni kegyelmeteken...

- Te tudnál? Te? - mondja megvetőleg a ponty; - te mindig éhes?... Aztán hogyan? Merjed kicsaholni!...

- Hát, - hát, - úgy, - kezdi kevés bizalommal a koma, - hogy kendtek, édes néném, ideúsznak mind a tó szélére, én meg szép finoman megfogom magukat a szájjammal, szinte csak a bajuszommal, az uszonyuknál fogva és széthordom és eldugdosom kit ebbe, kit meg abba a gazba, bokorba. Mikor aztán elhúzódnak a halászok hosszú orral, én meg szépen visszahordom kendteket egyenként a tóba...

- Ó, te vörös csirkefogó, te címeres gazember, te, - kezdte a zsírtól ékes ponty; - most látom csak, micsoda tudatlanok lehetnek az emberek; - és vizet freccsentett az ijedten hátráló rókára, - hogy egy ilyen ostobát, aminőnek az iménti beszéddel is bemutatkoztál, mint az ész és a ravaszság letéteményesét tisztelnék...

*

A róka az Alföldön, - ahol irtásos, gazos erdők nincsenek, - a rétekben, zsombékos, fűzfás nádrengetegben lakik. Azonban érdekes eset, hogy míg a nádifarkas a rétekben is fészkel, s ott is hozza világra, - fészekben, - kicsinyeit, addig a róka okvetlenül szárazföldön fiadzik és pedig - lyukakban.

Párázás után a vemhes róka kijön a rétből s a réthez közeli, félreeső vetésben ás magának lyukat; s itt neveli fel aratásig kölykeit. Midőn a kasza Péter-Pálkor megpendül, összeszedi 5-7 anyányi kölykét, s főhadiszállását visszateszi a rébe.

Tagadhatatlanul nagy huncut a róka, amit elárul minden egyes lépése.

Legfőbb igyekezete arra irányul, hogy jelenlétét az általa lakott vidékeken eltitkolja. Ezért a róka nappal nem tesz egy lépést se, hanem mindig csak éjszaka. S hogy a saját nyugalma s életét mindenképpen bebiztosítsa, tartózkodási helye körül szinte kínos gondossággal kerül minden olyan cselekményt, ami az embereket felingerelhetné. Kész inkább éhen pusztulni, minthogy a rét szélén épült, tehát vele egy tájat uraló tanyából tyúkot vagy kacsát lopjon. S ha ez a szegény mégis megesik vele, annak oka kizárólag abban keresendő, hogy 5-7 éhes kölyke, folyton marva, harapva, vadászni kergeti.

Rendesen a kölykes róka hívja ki az emberek haragját; s én még soh'sem tapasztaltam, hogy nem kölykes róka baromfit lopott volna.

A róka ugyanis, - a természet nagy éléstárából - játszva és százféleképpen is élelmezheti magát; anélkül, hogy kihívná maga ellen az emberek bosszúját. Tápláléka - szárazföldön - a cserebogár, sáska, egér, vakond, ürge, sündisznó, nyúl, fácán, fogoly, fűj, s ezek földre rakott tojásai, - a rétekben pedig a vízimadarak s ezek könnyen hozzáférhető fészkei.

A vadcsapást, - nyúl-, fácán-, fogoly-járást, a róka kitűnően ismeri. Meghúzódik a vadcsapás szélén, s a gyanútlanul haladó vadat egyetlen ugrással megszerzi.

A vízivadnak is megvan a maga rendszeres csapása, járása, kanálisa, vagy tócsája a réten, tehát vízivadat is akkor fog, amikor arra éppen kedve szottyán.

Ezenkívül holdvilágtalan, ködös, őszi, téli éjszakákon odasétál a vakon kiáltozó, tájékozatlan vadliba falkához és minden nehézség nélkül fogdoshat magának tucatszámra.

Vagyis a róka nincs ráutalva arra, hogy holmi tyúk- meg kacsalopással az emberek orra alá borsot törjön...

*

De azért téved, aki irigykedve azt hiszi, hogy rókának lenni manapság is fenéig tejfel; mert hol van hajdan irigyelt, kiadós ma már a szegény rókának mestersége!

Tegnap is: egy mocskos, vén holló, sajtot lopott valahol... s leült vele egy jegenyére. Róka koma, szemrevételezván az esetet, odasietett a fa alá, hogy a sajtot, Aesopus receptje szerint, elcsalja tőle.

- Adj' Isten, szép asszony, képeddel alszom el, - mondja neki hetykén; - hogy vagy a szíveddel?...

A vén mocskos lepislog a fáról, s meglátja piroskát:

- Te vagy az, szagos? Na nézd csak! Hát még nem vertek agyon? Kár... Kár... Kár...

De a körme közé vette a sajtot, úgy károgett.

Aztán nekiesett és elkezdte felzabálni a sajtot. Beszélhetett neki a róka koma, amit akart...

Mikor jóllakott, letörölte mocskos, szőrös csőrét az ágon, aztán lekiabált a rókának:

- Szervusz, büdöske! - és elrepült...

*

Rókát könnyű löni. Mert a róka, nagy, lompos farka által akadályoztatva, nem tud eléggé gyorsan menekülni. Sem eléggé gyorsan irányt változtatni: feküdni, vagy ugrani, hanem úgy menekül, olyan símán, mint egy síneken szaladó mozdony.

Ezért a kinnal, nehezen, símán menekülő rókát nem tudomány lelőni...

Más dolog a rókát lövésre kapni! És itt van az ő tudománya... Nappal ugyanis a hozzáférhetetlen réten alszik, - nem csavarog egy lépést se; - késő éjjel pedig, midőn útjára elindul, minden vadász már az igazak álmát alussza...

Hihetetlenül gyáva és óvatos az éjjel bitangoló róka. Mielőtt a nádból, vetésből kijönne, először csak az orra hegyét dugja ki s képes félóraig ólálkodni szimatolni, pislogni, jobbra meg balra, mielőtt nagy szurkolva elindulna. S ahogy elhagyja a rétet, meg a vetést, ahol tanyázik, terepszemle és fedezés nélkül nem tesz egy lépést se előre.

Első nekirugaszkodása egy bokor, amely ott sötétlik, mintegy száz lépésnyire előtte. Elsőbb jól megnézi a bokrot, aztán elindul hasoncsúszva, egy mély mesgyében előre...

Mikor a bokortól már csak hat-nyolc lépésnyire evickél, kibúvik a felhő mögül a hold és rávilágít a bokorra. Sionnak hegyén Úristen! A bokor alatt ott lapít a hasán a vadász, egycsővű kapszlipuskával a kezében. A bajuszuk csaknem összeér. Tudniillik a rókaé, meg a vadászé.

A róka meglapul, a talajba szinte beleolvadva; a vadász meg várja a nyulat, egycsővű fegyverét görcsösen maga elé tartva.

Órák múlnak el, mikor végre egy nyúl vetődik arra; a vadász óvatosan csövet emel, s a szerencsétlen nyulat lelövi. Ott fetreng, rugdalózik, mint az ördögmotolla, a vadász hang nélkül neveti...

Ebben a pillanatban fölkel a róka, odamegy a nyúlhoz, a szájába veszi és elszelel vele...

A vadász csak néz, könyökét a térdének, állát a tenyerének támasztva.

És elfelejt káromkodni...

*

Hárfázó holdsugárnál, ahogy a rozsmesgyén húzódna, egyszer csak mit nem lát maga előtt róka koma!

Elhúnyt baromfit, hófehér tyúkocskát, lábaival az égnek fordulva...

Lecsücsül rögtön és nézi elképedve: - Ime az emberi gazság; Szuhay, az a vén lókötő a tanyából, idehozta és letette, de előbb persze csapóvasat tett alája...

Nem nyúlok hozzá, - sóhajtja a nehéz próbának kitett szegény koma, - mert nem vagyok bolond. A csapót felhúzta, aztán beszórta homokkal, a tyúkot meg rátette. Óh, a vén akasztani való!...

Hitet tennék rá, - hogy amint a körmöm rátenném, vagy csak a bajuszom hegyével érinteném is, a csapda a homok alól, mint a veszettkutya, úgy kívágna, - s megfogna engem!

Így és ehhez hasonlóképp gyötörtették a döglött tyúkkal igencsak megkísértett szegény koma...

Leginkább egy módon, ha próbálnád, - korgott a gyomor szava, - a farkaddal, háttal fordulva...

Róka koma tétozva hátrafordult. Aztán aggódva, vissza-visszapislantgatva, szörnyen óvatosan - hátrált a tyúk felé.

Amint elérte, piszkálgatni, söpörgetni kezdte, de hiába.

- Ez azért van, - mondta epésen, - mivel Szuhay, az a vén lókötő, odakötözte a csapdához!

És haragjában nagyot csapott farkával a tyúkra.

Ebben a pillanatban egy rémes csattanás, - és fogoly lett farkánál fogva a koma!...

Iszonyúan megrémült. Elkezdett kapaszkodva, rugaszkodva nyargalni körben, mint az örült. A farka azonban nem szabadult, bár úgy rángatta, hogy a lelke is majd kiszakadt tőle.

Végre tátott szájjal, lihegve megállt. Visszafordult és helyszíni szemlét tartott. A farka úgy a közepetáján volt elcsípve, de nagyon. Azt ugyan ki nem húzza onnét, - soha!

*

A szarkák, ezek a féleszű madarak meg észrevették az esetet és majd megbolondultak örömeikben.

A szarkák ugyanis telve vannak rosszmájúsággal. Gyűlölnék minden négylábú állatot. Ők ugyanis, a féleszűek, figyelmetlenek és könnyelműek, s ezenkívül nehéz farkuk miatt csak nehézkesen tudnak fölszállni a földről, miért is a macska, kutya, menyét, róka óriási pusztítást visz bennük véghez.

Nos hát, most a szarkák, vagy heten, - ahogy kiörvendezték magukat kellőképpen, - mentek, illetve beevickéltek a levegőben a tanyába. Szuhaynak bejelenteni az esetet.

Öreg Szuhay babot bugázott az udvaron. Vagyis cséphadaróval agyalta a nagy ponyvára hányt, száraz bokrokat. A szarkák odaszálltak a feje fölé az eperfára és szédületes csörgésbe fogtak. Szuhay megúnta a csörgést, félbehagyta a munkát és felnézett rájuk. Erre valamennyi felröppent és szállni kezdett a róka irányába. Szuhay tovább bugázta a babot, mire a szarkák ismét visszajöttek.

Végre észhez kapott Szuhay, s a cséphadarót maga után húzva, elindult a szarkák után.

Róka koma kétlábra állt, s meglátta, ahogy a tanyaszélen kifordult Mihály bácsi. Azt is látta, hogy cséphadarót húz maga után, - s a többire már nem is volt kíváncsi... Hanem lefeküdt a földre, két első lábával szájához húzta a farkát és - beleharapott...

No, ahogy az fáj! Abba is hagyta. Inkább csapja agyon az a vén zsvány...

De mégis... Megint kétlábra állt. Ott volt már Szuhay, alig hatvan lépésre.

Ismét szájába kapta a farkát és rágta, szintúgy ropogott. De nem ment. Mert úgy fáj, hogy meg kellett veszekedni tőle.

Megint kétlábra állt. Szuhay nem volt már csak harminc-negyven lépést, s ahogy meglátta a boldogtalan komát, nagyot rikkantott örömeiben. Aztán két-kézre kapván a súlyos cséphadarót, vérben forgó szemekkel és elhúzott üvöltéssel rohamba ment át: - „Üsd, vágd, nem apád!...”

A koma erre ismét földnek esik és rágja, marja a farkát, szintúgy csikorog. Nem érez már fájdalmat, minden törekvése csak az, hogy kettéharapja.

...És ketté is harapta. Aztán felugrott és nekirugaszkodott. A fark lemaradt, a koma bukfencet vetett, aztán hajrá, - neki a rozsnak...

Nehéz, lompos farkától megszabadulva, a hátulját olyan játszi könnyedséggel rugdalta, hogy minduntalan bukfenceket vetett.

Szuhay meg ahogy utána nézett, a hasát fogta, úgy nevetett.

BIRKANYÍRÁS

Az volt csak az igaz gyönyörűség, - leginkább nekünk gyerekeknek, - a birkanyírás. Mikor csak úgy dültünk a harsogó kacagástól és nem egyszer földhöz vertük magunkat, félig megpukkadva.

A mulatság azzal kezdődött, hogy az ártatlan birkákat bekergették a dorongfákkal hézagosan kerített, hatalmas, fedeles marhaakolba, mire a bizalmatlanság azonnal megindult. A behajtott birka ugyanis ijedten fordult vissza, s elképedve nézett a mögöttük becsapódó ajtóra. Aztán balsejtelmekről kínózva, elkezdett valamennyi, ki vastagon, ki vékonyan, mekegni, óbégatni.

Suhajtó azonban, a juhász, elszánt ember volt. Bedobbant, mint egy torreádor közéjük, s elkapta szarvát annak, amelyik az ijedtségtől ónossá válva, leginkább elbámult és a kerítésen áttalódítva, kikézbésítette a vénasszonyoknak.

Mert ókulálás vénasszonyok nyírtak. Összekötözték az ártatlan birka lábát, aztán - gyerünk csak, - csattogott az olló, mind a bolond óra, villámgyorsan kegyezett a birka farka, s a dögledezést szimuláló gypjas csak akkor rúgott egy-egy keserveset, ha Mari néni, vaksi buzgalmában, a bőrébe is bemerészkedett.

Cinkkenőccsel szolgált olyankor Suhajtó, a megvagdalt birkák irgalmas szamaritánusa.

Amint lenyírták az első pamacsost, - hogy az mint a szuroksötét éjfélnél hófehér lepedőben csatangoló anyátlan kísértet, olyan lett; - s kitűnt, hogy tarisznya nagyságú fejét csak hitvány, karvastagságú gólyanyak pántolja görhesnek is csak hízelegve mondható gyatra testéhez, - elkapta Suhajtó az ártatlant és kegyetlenül bevetette, vissza a többi közé, - mire megkezdődött a marhaakolbeli majális...

*

Ahogy a csúffátett, ösztövé, hófehér birkát, nagy lófejével, - amiről a gypját nem lehet lenyírni - megpillantotta a négylábúak többsége, - ijedtében - mintha mennykő csapott volna közéjük - mindnek megrogyott egy pillanatra a hátulsó fele.

Volt, amelyik a szörnyű jelenséget kísértetnek nézte. Volt, amelyik arra vetett, hogy Suhajtó, a juhász, a birkatestvér bőrét elevenen levette. Olyan azonban egy se akadt, aki a fejét el nem vesztette.

Egyszer csak a megberetvált birka - szívből jövő, zokogót bégetve - elindult a szörnyűködők hada felé.

Nahát csak ez kellett! A vértől vörös, iszonyú mészárosától közel se ijedtek volna meg ennyire!

Megindultak, dörögve, mint a lavina; egymás hátára ugráltak, s nem is rendes birkához méltóan, bégetve, hanem valósággal bőgve, ordítva menekedtek.

A kopasz elképedve nézte őket. Nem értette az egészet. Ő csak bújni szeretett volna köztük, s ezért mekeregve szaladozott utánuk. De hogy oszt látta a szörnyű veszedelmet, ő maga is megveszekedett, s ott, ahol a legsűrűbben tolongtak, esztét vesztve nyargalt beléjük.

Erre lett, ami még nem volt. Némelyek az iszonyattól hanyatt estek és nem is mertek felkelni, hanem behunyt szemmel hemperegtek, mekegtek.

Mikor már megborotválva visszadobált Suhajtó vagy nyolc-tíz, jajgatva fogtuk az oldalunkat és a szívünket a nevetéstől.

Soha el nem felejttem: égnek vetett fejfel úgy száguldoztak, mint akit kergetnek. Egymáson keresztülkaszul bukfencezték, előre, hátra, össze-vissza nyargaltak, hemperegtek. Mintha valamennyit tüzes vassal szurkálnák, vagy az ördög szállta volna őket meg.

- No, elég volt már, gyerekek: iszkiri onnét - kiáltott ráuk végül Szuhay; - a túlságos nevetés megárrhat a szíveknek, tessék már most máshová következni...

*

Szuhay a nyíró asszonyok körül fontoskodott. Ellenőrizte a nyírást, zsákolta, mérte a juhásszal a gyapjút, s a vénasszonyokkal tereferélt.

Kegyes engedelmevel mi gyerekek is közéjük ültünk, s hallgattuk tátott szájjal, amint egyik is, másik is mesélt.

Egyik tanyaszomszédunk fiáról folyt a szó...

- Sándornak hívják, - folytatta pipát tömködve Szuhay, - mint az ura-apját; oszt ippeg olyan gyámoltalan is. Csak úgy a ház körül gyüszmökél, téblábol, ameddig az anyja szeme eléri. Mert tisztára elrontotta, anyámasszony katonájának nevelte a Sári.

Hát hogy oszt csúfolták, hogy se katona nem volt, se nem próbált szerencsét, sehol idegenbe, csak folyvást a tanyájukon zakatol, szöszmötöl világeletébe, gondolt egyet az anyja. Telera-kattolt a tanya körül minden fészekalját, hogy azt mondja, készülődik a Sándor, mert megyen szerencsét próbálni messze idegenbe...

No, hogy oszt híre szaladt ennek a beszédnek, kezdett a Sándor kokkadni becsülete is megújodni. A legények, lányok nem nevettek a szeme közé, megtúrták maguk között, mert hát készülődik a gyerek, szerencsét próbálni messze idegenbe.

Oszt pedig ment az ördögbe, nem messze idegenbe. Mese volt az egész, hogy legyen neki békessége.

Telt-múlt az idő; tél, tavasz, nyár, egymás hegyébe. Hát a legények - megharagudtak ám, de nagyon. Bort vacsoráztak a kocsmában, közben meghányták-vetették a dolgot, oszt megüzenték Sándornak, hogy őket ugyan bolonddá ne tegye. Oszt, ha szüreti betakarítás után el nem viszi az ördög szerencsét próbálni messze idegenbe, ők elgyűnnek ide a tanyájukra, oszt úgy megcsapják fejbe, - de úgy megcsapják fejbe...

- Irgalmas Isten! - Megijedt ám a Sándor anyja: ha ezek a zshiványok az újborból fölisznak, itt lesznek abba a minutumba! Jönni fognak, mint a jövő fergeteg, oszt úgy megcsapják, - de úgy megcsapják a Sándorkát fejbe.

Itt valamit tenni köll...

Másnap reggel oszt a Sára, mint az esőért kiabáló gyöngytyúk, teledarálta a vidéket:

- Kopasztom a kacsát, sütöm a pogácsát, megyen a Sándor fiam, világot próbálni, messze idegenbe. A pogácsa már ki is sült, gyűjjön már lelkem, szomszédasszony, nézze meg, hogy sikerült!

Ahogy oszt így beharangozott, kacsát, pogácsát megmutatott, este lett.

Egyszer csak a vaksötétben, viszi ám föl az asszony, meg az ura a Sándor ágát a padlásra.

A Sándor lent maradt istrázsának, ők meg hurcolják a dunnát, vánkost, pogácsát, kacsát, - egyre-másra.

Hát így ment a Sándor messze, idegenbe...

Az anyja ráparancsolt, hogy teljes egy hónapig nem jöhet le a padlásról. Az apja följár hozzá, oszt megtanítja, hogyan mennek a dolgok messze idegenbe. Hogy majd tudjon hazudni a legényeknek...

Három napig jól is ment minden; az egész tanyavilág megnyugodott, hogy Sándor oda van, messze idegenbe.

Negyedik nap osztán két vénasszony jött a Sándor anyjához, - vigasztalóba. Mielőtt bementek volna, a ház végén, a padlásablak alatt megálltak tereferélni.

A Sándort szapulták, aki meg az ablakból mérgelődve hallgatta: hogy ilyen gyáva, olyan mafla; ilyen madárijesztő, olyan kenyérpusztító, mihaszna, istenátka...

Hallgatja a Sándor, csak hallgatja, de végre benne is eldől a borjú. Nagyot üt öklével a tűzfalra, oszt kiordít a padláslyukon: - Hej Sántáné, Kabókné, vén boszorkányok! ha nem volnék messze idegenbe! jaj de kiporolnám a ruhájuk.

Hát a két vénasszony, ahogy a szót érti, elkezd ám sivalkodva, észnélkül szaladni. De közben ráérnek minden tanyánál megállni, s a Sándorral történeteket lelkendezve elhadarni.

Azóta se lehet a Sándort a padlásról mézeskenyérrel se lecsalni. Az anyja meg árulja a birtokot; szeretne minél előbb a hetedik határban lakni.

AZ ÓRA

Üvöltött a szél, mint a fába szorult féreg; künn förtelmes éjszaka volt...

Mintha föllázadt lelkek verekedtek volna, kardokkal, - a kopasz, jeges ágak csattogva csörmpöltek egymáson...

Távol sikolytás; közel üvöltő hörgés őrzöngött... Az - mintha segítséget sírna; ez - mintha gyilkosok vájkálnák késsel...

November... A mulandóság hónapja... A legyőzött föld meghalt, - megdermedt... Madárdal, illat, árnyék megalvadtak rajta... S a szürke színt öltött ravatalra - sötét éjben torlódó felhőkből - kormos trónt a halál állított...

Tanyán vagyunk... Ahol a meghitt ebédlő mécsvilágos, kandallós, meleg odvában félénken dacolnak a lázadó szellemek szörnyű népével...

Megvacsoráztunk... Mi, gyerekek, a rogyant kandallót bujjuk, ahol odvas tuskók sárga lánggá válnak...

Az asztalnál édesapánk, édesanyánk, a nagyapánk s Mihály bácsi hallgatózva hallgatnak...

Egyszer csak a nagyapám - aki betegen didereg a karosszékében - rámered Mihály bácsi öreg Szuhayra s int a másik szoba felé bólintva...

Mi már tudjuk, miről van szó, s mint a madár, ha kalitban macskát sejt, iszonyodva vergődünk a szívünkkel...

A másik szobában - a pipázóban tudniillik - van egy réges-régi, kormos, patinás, muzsikáló óra... S valahányszor valami nem rendes dolog történik, - ami ennek a muzsikáló órának nincsen a kedvére, - hát egyszerűen megáll, mint a csökönyös ló s nem jár tovább egy perccenettel, a szentnek se!...

Mi, gyerekek, is iszonyudtunk tőle, mert elnadrágotatott nem egyszer bennünket... De ez még csak tréfadolog volt ahhoz mérve, ahogy ezt a rémes órát a nagyapánk rettegte!...

Öreg Szuhay gyakran elmesélgette nekünk, gyerekeknek, - miközben a nagyapám is iszonykodva hallgatta, - hogy a régi muzsikáló órában az ősök szellemei rejtőznek...

- Nappal jönnek, mennek, szemlélődnek, - mondotta. - megnézik a szántást, vetést, a szőlőt, meg a birkát is... Oszk, ha kifüledtek, leülnek hol az eperfa alá, hol a garád szélére, hol a lugasba - és megfigyelik az élőket...

- Innét tudják, ha valaki helytelenül vagy tévesen tesz-vesz-él, mire este - mielőtt nyugovóra térnének - megállítják az öreg óra ingáját!...

Öreg Szuhay a pipázóból visszaballagott...

- No, - kérdezte láztól szédelő nagyapám. - mi újság?...

- Hát megállt! - mondotta Szuhay tompán...

Nagyapám összecsiszorította az inyét:

- Ah, és éppen máma, mikor én ilyen beteg vagyok!...

Künn bögött a szél, mintha ökröt elevenen nyuznána; közben meg dübörgött, dobolt, mint a koporsóra húzott föld... És sötét volt, mint a leselkedő padláson...

- Gyerekek, - törte meg hirtelen a csöndöt, nagyapánk felénk fordulva, - nem ti rosszkodtatok máma?...

Szuhay válaszolt:

- Má' hogy rosszkodtak volna, mikor egész nap esett az eső, oszt itt benn voltak!...

Ismét csönd lett...

- Szuhay! - szólalt meg ismét a nagyapám, - ugyan, menj már, oszt próbáld megasztítani a sétálóját...

Öreg Szuhay visszament, aztán előjött kisvártatva:

- Taszíthatom azt!... Nem megyen a Herkó páternek se!...

Azt mondja a legenda, hogy amelyik házban az óra megáll, ott halál következik... Ezt senki se tudta és senki se tartotta olyan szigorúan, nyilván mint a nagyapám... Érthető volt... A nagyapám közel kilencven esztendő-t számolt; ha tehát valakinek rettegni kellett a haláltól, az elsősorban is őt illette...

Ma meg éppen joggal rémült meg... Mert reggel bekocsizott a városba s a kegyetlen szélben átfázott... Délben, mikor hazaért, már köhögött és szúrta, s az arcán lázrózsák égtek...

Délután lefeküdt, nyögött, félrebeszélt, szegény édesanyám meg sírt szakadatlan...

Nemcsak azon esett kétségbe, hogy hisz' az édesapja volt, hanem azon is, hogy az öregúr pár éve összekocódott az édesapámmal és akkor első dühében végrendeletet csinált, melyben az egész birtokát, vagyonát háromnegyedrészen jótékony célra hagyta...

- Jóságos Isten, mi lesz velünk!... Három nevetlen gyerek, magunk az öregség előtt, - mehetünk koldulni!...

Az öreg meg hörgött a divánon, hadonászott és félrebeszélt...

Csak öreg Szuhay nem csüggedt...

- Nemzetes asszonyom, - vigasztalta az édesanyámat, - ne tesszen aggódni, amíg engem lát!... Azér' vagyok én, hogy igazságot tegyek... Ahogy jobban lesz az öreg úr, - pedig még egy kicsit egyszer jobban lesz, - majd rendbehozom én az ügyeket!...

Hát így állt a dolog akkor, viharos novemberi éjszakán... A nagyapám félig már haldoklott a karosszékeiben... A végrendeletében kitagadott bennünket, - mikor az öreg, kormos, mérges muzsikáló óra gondolt egyet és beszüntette hirtelen a sétálást...

*

A vihar egyre hevesebben tombolt... Megrázta, fessegette az ablakokat, majd meg az ajtókon dörömbölt, dobolt...

- Ki zörög, Mihály?... Eridj, oszt nézd meg!... De vidd a puskát is, oszt, ijesztésül, lödd ki!...

Szuhay kiment, - majd visszajött:

- A lelkek kerülgetik a házat!... Azok kotorásznak az ablakokon, ajtókon!...

Csőnd lett... Szinte távolból morajló... Mint a vizek suhogó zuhogása hajmeresztő, kegyetlen sziklák közt...

- Nemzetes úr! - törte meg a csobogó csöndet Szuhay, - baj lesz azzal az álló órával, meg-lássa!...

Nagyapám fölriadt, mert már ismét kezdte a láz ájulásba elnyomni...

- Hát mit tegyünk?... Mire véled, Szuhay?...

- Én?... Nem tudom!... De talán hívjuk be a Czanefet, a bolgár kertészt... Az ért a kártyához, osztán hátha nekünk szöröncsésen kiveti, hogy mit óhajtanak az órában!... Mer' ez a maga orvossága, - oszt egyéb semmi!...

- Hát hívjad be!...

Czanef besompolygott...

- Jó estét kívánok!... Hej, de szörnyűséges idő! ...A halál halászik lelkekre!... Hogy van a nemzeti úr?...

- Itt a kártya?...

- Itt!...

- Adjatok neki pálinkát!...

- Köszönöm szépen!...

- Vesd ki, de hamar, hogy minek állt meg az óra...

Czanef elővette a kártyát és vetette sebesen...

- Itt egy írás... Nem jó írás... Rossz írás... El köll tépni, osztán tűzbe köll vetni... Még a hamuját is szétszórni...

- Hát osztán? - kérdezte Szuhay...

- Osztán másik írást köll csinálni... Jó írást... így mondja azt a kártya!...

- Hát tudtam, - lelkenedett öreg Szuhay, - tudtam!... Azt a szörnyű végröndölközést nehézményözi az óra!... Csak hamar, de hamar pennát, meg papirost, oszt másik végröndöletet írni, még későn nincs!

- Előbbi végrendeletem így változtatom meg: Az egész vagyonom a lányomé, meg a vejemé... Jótékonycélra öt percent... Pont... Aláírva Szuhay Mihály, Czanef Ilia, Babucsik János, mint tanúk...

- Fektessetek ágyba és indítsátok el az órát, mert azonnal végem lesz!...

Lefektették...

Kis idő múlva suttogva, behunyt szemmel megszólalt:

- Jár az óra?...

Szuhay megértette...

- Jár! - kiáltotta a fülébe - és lemondólag intett...

- No, hála Istennek!... Én most humok egyet... Te meg vigyázz az órára... De oszt járjon!...

- Ugy lössz, nemzeti úr!...

Falnak fordult - sóhajtott egyet - és meghalt...

Czanef odalépett az órához, hogy megállítsa, mint ez, ahol halott van, szokásos, - de Szuhay megfogta a kezét:

- Nem szabad!... Hadd járjon...

KÜNN A PUSZTÁN

Míg az apám alkotmányt vakolt a megyegyűlésen, mi meg gyerekek a tanyán kikiáltottuk a - forradalmat...

A jelszó az volt, hogy mindent fenekestől felforgatni...

Legelsőbb is egy abrakostarisznyát teletömtünk sós kenyérrel... Aztán egy nyereggel együtt kitoltuk talicskán a gulyához...

A feladat az volt, hogy Samut, a féleszű veszett bikát megnyergeljük...

Megjegyzem, én voltam a legidősebb, - tizenkét éves...

Hát toljuk a talicskát, és mind a hármunknak a szájában egy-egy földig lógó tajtékpipa... Füstölünk és nevtünk...

Ahogy nyikorog a talicska, hát egyszer csak fölűti ám nagy busa fejét Samu, a gulya kormos bikája... Bosszantja a zaj, elkeseredik szörnyen és nekilódulva jön, bömbölve, sikongva egyenesen nekünk, - mint egy gőzmozdony...

Szalad a gulyás Zsámboki, hajítja a botot, sír, káromkodik és ordítja, hogy szaladjunk...

Dehogy is szaladjunk... Toljuk szépen szemközt a talicskát a bikával... Én meg akasztom nyakamba a tarisznát, azzal megyek előre, deputációba fogadni a vadmarhát...

A kezemben egy nagy darab sóskenyér, nyomom az orra alá, ahogy öklelné...

Elkapja a kenyeret, aztán égnek vetett fejjel rágja, csámcsogja... Kicsorog a habos nyála s még a két szemét is behunyja a nagy gyönyörűségtől...

Azok is odaérnek a talicskával és körülálljuk fejtől a tanya nevezetességét...

Az ördögnek jut-e eszébe, hogy egy pillanat alatt kigázolhatja az egész kompánia belét...

Mikor megeszi a kenyeret, bután körülnéz... Meglátja a talicskát, talicskán a nyeret...

Erre megint fölhevül... Nagyot ordít, lecsapja a fejét, és rohanna a talicskának...

- Nonono! - mondom én eléje ugorva és egy második nagy darab sóskenyeret dugok a szájába...

Aztán körüljárjuk, megveregetjük az oldalát, simogatjuk és vakarjuk a fülét...

- Hozzátok csak azt a nyeret!...

Azok hozzák... A bika meg bömbölve hátrál, mert sejti, hogy disznóság készül...

Ujabb sóskenyér... Miközben az öcskösök rávetik hátára a nyeret...

Forog, ordít, dühöngve, panaszkodva eszi a sóskenyeret...

- No most aztán húzzátok meg a hevedert... De egy pillanat alatt, mert elszalad...

- Megvan...

- No, ki ül fel rá?...

- Majd én, - mondja a középső öcsém, a tízéves...

- Helyes...

Nekiszalad vagy tíz lépésről a bikának - és a nyeregbe ugrik...

Az nagyot ordít... Vagy talán nem is ordít, de sivalkodik...

Aztán elkezd forogni, mintha keringőzne... Hányja a tajtékot... Sikongat... Üvöltöz... Bömböl mint egy oroszlán... Az öcskös meg kapaszkodik tíz körmével a nyeregkapába, mint a macska... Úgy ül a nyeregben, mintha hozzá csirizelték volna...

A bika elkezd ugrabugrálni, mint a félbolond, mint a bakkecske... Közben fölágaskodik kétlábra... Aztán ész nélkül bokkol...

Kárörvendő nevetés: az öcskös meg se billen a nyeregben...

Erre a bika elkezd nyargalni... Mintha akasztófa alá sürgős levelet vinne... Ölesek rug magán... Mi meg a földön fetrengünk a kacagástól...

De jön Szuhay... Cséphadaróval, mint a fürgeteg...

- Már meg annak a szegény bikának se hagytok békét!... Úgy megváglok benneteket ezzel a cséphadaróval...

De a többi már elneveti...

Az öcskös kiugrik a nyeregből... Kiterjesztett karokkal, lábakkal, mint a béka... Felugrik, azután menekül ész nélkül, - utána meg öreg Szuhay a magasra emelt cséphadaróval...

A bika meg berohan a rétbe... Csak az orrát dugja ki belőle... Nyereg a hátán, úgy bömböl el keserveit öreg Szuhay felé fordulva...

*

Igy telt el, - kellemesen, - a nap...

És alkonyatkor meghozták a városból a postát... Csomag is érkezett... Vadászfegyver Kirnertől...

Nosza, nekiestünk, felbontottuk... Hát nagyszerű fegyver volt... Tollkönnyű tizenhatos...

- Gyerekek! ezt ki is köll próbálni! Még ma este!...

- Lesből?...

- Csakis!

Tudvalevő dolog, hogy lesből nyulat löni nem szabad... Mert ez ellenkezik a kaszinó szabályzatával... Lesből csak embert szabad löni... Aki lesből nyulat lő, az közönséges paraszt... Aki pedig paraszt, az tudvalevőleg nem úr... Úr az, aki ezer hajtóval összeterelteti tíz négyzetkilométer vadját és elkezd az összezsúfolt vadakat ész nélkül lövöldözni... Van, aki kétszáz, van, aki négyszáz nyulat lő fél nap alatt... Három-négy puskával... Ez a bizonyos valaki az - úr... Nem az, aki féléjszakai leskelődés után puffant le egy szerencsétlen odatévedt fülest... Ez az utóbbi becsstelen dolog... Az előbbi meg úri passzió...

Nekem már az apám se volt úr... Mert mikor a kaszinó azt hápogta, hogy eljönnek meghajtani a birtokunkat, ő meg kijelentette, hogy abból ugyan semmi se lesz, mert ő nem enged disznózkodni a vadállományában... Ő ugyanis nem tudta levetni magáról az Ázsiából hozott jobb érzéseit...

Nyulat lesni nagyszerű dolog... Dacára a kaszinónak... És aki azt egyszer megkóstolja, annak ugyan jöhetnek az alapszabályokkal... Inkább választja a lest, mint a kaszinót...

A les: vadászás, halászás és gyönyörködés egy kalap alatt...

Hej, - sokat elnászpárgolt érte az apám, aki mint a vadban disznólkodó körvadászatnak, úgy a lesnek is könyörtelen ellensége volt...

- Micsoda komisz tempó, - mondotta, - csövégről löni a vadat anélkül, hogy a menekülési jogával élhetne... Ez is csak olyan komisz, közönséges mulatság, mint a körvadászat...

- Hát az őzet, szarvast lehet löni csövégről? - morogtam én köteles tisztelettel - és mikor lefeküdt, elmentem lesni...

Ősz volt... Bágyadt napsugár... Letarolt tájék... Sárguló fák... Az alkonyi szellősuhanás aranyesőt szór száraz levelekből pásztásan... Itt-ott napraforgók sárga virága hajbókol fáradtan, ahogy madarak lakomázni rászállnak...

Hegyes ökörfarkkórók, mint nyársak sorakoznak. ...Néhol szántanak... Pihés vadrepce, s a tarlóvirág, békarakka aláfordul a harsogó eke élének, s a lilavirágos szárártóvisek is zuhanva kidőlnek...

Nincsen madárdal... Borzongató a máskor hústító tótükör hulláma... S mint a kiürült bálterem, piszkos poros, gyűrött az őszebecsavarodott természet képe...

Csak a kukoricások állnak még... Sárgán, fonnyadtan... Mintha halottak csontváza dideregne, csörrenne panaszkodva, könyörögve a száguldó szélben... S a nádasok állnak, fázva, hárfázva a hináros békalencsés mély vízben...

Alkonyodik... Kiürül a határ... Minden élő lélek a tanyákhoz huzódik... Hol lobogó rőzse lángjánál, a messzi kivilágító konyhában illatos rántással krumplileves készül...

Én már ott fekszem a kukoricás szélén, szemben a szántással - puskával...

Csak az orrom hegyét, - a puska csövét - dugom ki a gazos kukoricából, s mozdulatlanul nézek...

Szemben, - a szántáson túl, - az akasztói szőlők kezdődnek... S a nyulak az érett, szüret előtt álló védett szőlőkben bujkálnak, - hol azonban nincs mit legelészni.

Mikor a tanyákon megítatnak, megfejnek; s a kiabálás zörgés, csörgés megszűnik, - elpihennek, csönd lesz; s a sápadt hold a bálványfák, s a suhogó kukoricások fölött úrrá lesz, - a nyulacskák a szőlőkből eszegetni, játszani kióvakodnak a síkföldre...

A holdvilágnál messze nem látnak... Ezért először óvatosan, lassan, mindig nagyobb körben ugrálnak, - valóságos tánctermet kanyarítva...

S a vadásznak is figyelni kell... Nehogy macskát, vagy sündisznót lőjjön... Ami zsinórba szalad, nem mint a nyúl, meg-megállva, billegve, - óvatosan...

A nyúlra főként arról lehet ismerni, hogyha füttyentessz, a hang felé fordulva föláll kétlábra... S akkor lőhetsz is...

*

Nos hát, mi is kimentünk az új puskával hárman - lesni... Jött is a nyúl, meg is lőttük, - de hibásan... Ide-oda rugdalózott a szántáson, s én egyszer csak a puskatussal dühösen rácsaptam...

Pompás ütés volt... Az új puska agya a pisztolyfogantyúnál - kettétört...

Ijedtemben leültem a szántásra... Itt a világ vége!... Fogadjunk, hogy agyonver az apánk mind a hármunkat!...

Aztán bevonultunk Szuhayhoz, aki ébren volt még a tanyában...

Egy kancsó bor morgott rá az asztalon. Maga meg csendesen olvasgatott kínjában, mert - szörnyen hasogatta...

Mikor beléptünk a szobába és meglátta a kettétört puskát, becsapta a könyvét és akkorát csapott az asztalra, hogy a bor is kilötyt a kancsóból...

- Hújnye azt a haszontalan munkáját mind a hármótoknak!... Tönkretettétek az új puskát!...

Bánatosan pislogtunk...

- Hát ha még most se ver agyon benneteket az apátok, akkor nincs is igazság a földön... Én mondom!... Két borjas tehénnek az ára, százhusz pengő bögött ki abból a puskából!...

A hajunk kezdett égne az állni...

- Jobb, ha nem is várjátok be az apátokat... Minek a bajt csak szaporítani... Legjobb lesz, ha azonnal elbujdostok...

- De hová?...

- Hová?... Hát a kukoricásba!... Ehol ez a lópokróc: Erre ráfeküdtök... Ezzel a másikkal meg betakaróztok... Én meg ha megérkezik az apátok, megpróbálok a lelkére beszélni...

Mit volt tenni: Kivonultunk a kukoricásba. Ráfeküdtünk a pokrócra, a másikkal meg betakaróztunk...

De kellemetlen hideg volt... A szél is fújt esze nélkül...

Éhesek is voltunk mint a farkasok és végül is fölkeltek és nekiláttunk kukoricát sütni...

Utálatos eset volt mondhatom...

Egyszer csak kilódult a száraz közül Szuhay:

- No, - fogjátok a pokrócot, aztán gyertek...

- Hová?...

- Hová?... Hát haza!...

- Hát az agyonverés?...

- Az agyonverés elmarad...

- Hogy lehet az?...

- Hát csak úgy, hogy a puskát nektek hozatták betyárok... A magatokét törtétek el tökéletlen eszüek...

AZ ÖRMÉNY ALKONYA

Egyszer, a nyolcvanas években a jég a kukoricánkat elverte... Még az volt a szerencse, hogy szokásához híven csak pásztásan esett, s minden mást kihagyott, csupán a kukorica került a mennybeli géppuskázás eszeveszett pergőtüzébe!... Így is lett kárunk elégséges, mert kilenc éhes, hízni szánt malacunk várakozott a kukoricára... Valamennyi saját nevelésű és akkorák egyénenként, mint a jól megnőtt szamarak, de soványak is egyben, akár a besózott hering...

Kilenc kihízott coca!... Hajnali álmoknak is gyönyörűséges!... Elég lett volna nekünk hármunknak, gyerekeknek egyévi iskoláztatási költségnek!... Sőt többet mondok: Kettő, vagy három még otthon is maradhatott volna, a háztartás részére, meg a konvenciók eselődésének!...

Dehát mindegy: Ember tervez virágzó szépeket - és állni köll azt is, ha megfordítják fölöttünk nyéllel a végzetet...

Apám kedvetlenül rendelkezett: - Szuhay öregem!... El köll adni a kilenc keszegeket... Majd oszt az árukon - ha bemohol a december, - veszünk kettőt, vagy hármat kövéreket...

Öreg Szuhay sírva vakarászott: - Esztendeje nevelem, ajnározom őket!... Most oszt, hogy hizlalnám kerekre, mint a zsömlyéket, becsap a mennykő jégeső képében!...

Nem is adta el, - dehogy is adta őket... Haza hajtatta vagy három országos vásárról...

- Nem volt a jószágnak ára! - ezzel ámtgatta az édesapámat...

Egyszer aztán így szólt a dekretum: - A holnaputáni kiskörösi országos vásáron magam is ott leszek!... Kelnek, ahogy kelnek, - de vissza többet nem hajtjuk őket!...

Szuhay magánkívvil volt... Este leitta magát szokása ellen...

- Olyat teszek, - mondta bortól hevülten, - hogy még maga az ég is kormos leszen tőle!...

*

Éjszaka aztán, - ahogy alszik keserű levében, - egyszer csak valaki el kezdi rázogatni: - Mihály bácsi!... Mihály bácsi!...

Fölriad... - Ki az? Azt a jégen kopogóját az apádnak!...

- Én vagyok Mihály bácsi, a szántógyerek... Lopják a sűdőket!...

Hűjnye a nyűstjét!...

Ugrik a pricsről, nyúl a flinta után, azután - hirtelen megállapodik...

Hümmög... Pipát töm... Majd nézegeti a lopókat az ablakon... A szántógyerek már abban vagyon, hogy megtébolyodott...

Aztán felöltözik... Nadrágot, csizmát, lajblit szed magára - mindent tempósan... A szántógyereket már a hideg is rázza...

Megesd kinézzel... Azok már hárman a kilenc malacokkal ott haladnak valahol a tarlók túlsó szélén... Közel az erdőhöz...

Most aztán veszi meggondoltan a kalapot, meg a puskát, oszt szól a megrökönyödött gyerekekhez: - Esvány!... Ergye aludni!... Oszt senkinek egy szót se!... Csak reggel jelentsd a gazdának, hogy elmentem az elhajtott sűdők csapása után!...

*

Azok meg hajtogatták a malacokat, - őket meg hajtogatta Szuhay... De csak tisztos távolból, hogy észre ne lehessék venni...

Utaztak világos virradtig, egész éjszaka... Mindenütt az erdőben... Hogy oszt valóságos nappal lett, - megállapodtak...

Egy maradt vigyázni, kettő meg elkövetkezett... Világos, hogy estig már utazás nem leszen...

Szuhay is beballag a legközelebbi faluba, csárdát hajt föl, oszt megfűstököl nyakig...

Napnyugton aztán előkerül valamennyi... Szuhay is ott lapít nem messze, s ahogyan megindul a csürhe, ő meg messziről mosolyogva követi...

Mennek, mendegélnek... Csaknem éjfél... Mikor is az örmény Jobbadán birtokán megállapodnak...

Ez az örmény Jobbadán a legnagyobb gazember a környéken... Meg a leggazdagabb is... Tolvajok cimboraságával, orgazdasággal szerezte mindenét, - s ma már törvényhatósági bizottsági tag, - mint virilis!...

- Na megállj Jobbadán!...

Az egyik betyár odamegy az ablakhoz, oszt bekopog... Kevés vártatva kijön Jobbadán - mennek a disznókhoz...

Beszéd, handabanda, alkudozás...

Egyszer csak elindítják a disznókat be a tanyába és hajtják egyenest a - disznóólba...

Szuhay elneveti magát:

- Na megállj Jobbadán!...

*

Másnap harmathulláskor megkerült Szuhay...

- No, - kérdezi az apám, - osztán mi van a hízókkal?...

- Nyomon vagyok tekintetes uram!... Nem köll már semmitől tartani...

De többet nem mondott; kárba veszett minden nyöszörgetés...

Aztán csak telt, mult, pörgött az idő... Kisasszony, Szentmihály, Mindszent, Szentandrás hava - sorban sorakozva.

Néha elfogta szegény édesapámat a nyugtalanság és reáripakodik keményen Szuhayra:

- Öreg!... Mi lesz hát azokkal a soványakkal?... Benyelte mindahányat a pokol torka?...

- Türelmet instállok! - Minden a Szuhay dolga!...

- Jelentette legalább a csendbiztos úrnak?...

- Jelentette az ördög!... Ó majd mit mondok!... Tessen csak rám bízni: Nagyszerű helyen vannak a gyesznók!...

Karácsony havában aztán mondja megint csak neki: - Öreg!... A jövő heti szerdai kiskörösi piacon venni köll két kihízott disznót, - érti-e?...

- Dehogy értem! - mondja Szuhay...

- Nem-e? - kérdi az apám csodálkozva...

- Nem hát!... Mert van nekünk hízott disznók kilenc!... De olyanok mint a piros alma!... Majd holnap értük meggyünk!...

Másnap hajnalban aztán kocsikra ültek: Édesapám, Szuhay, - meg két esküdt, mint hites tanú Akasztó község részéről...

Mentek, menegettek, míg hogynem megérkeztek Jobbadán Bogdánhoz...

Szuhay szónokolt:

- No Bogdán!... Osztán meghízott már az a kilenc disznó?...

Jobbadán hátracsapta a fejét, mintha pofonverték volna:

- Meg!... Meghízott!... De nem eladók!...

- Lassan csak!... Hát nem esznek már?...

- Nem!... Nem esznek már!... De mondom, nem eladók!...

- Várjál csak Bogdán!... Ne tüzelj annyira!... Hát osztán tudod-e, hogy mér' jöttünk ide?...

- Tudja a kórság!... De majd megmondja!...

- Az a!... Megmondom!... Hát nyisd csak ki a füled: Azért jöttünk, hogy a kilenc híznokat add csak szépen ide!...

- Hú azt a!... Hát hogy mer kend ilyet mondani Jobbadán Bogdánnak?...

- Ne te, ne!... Hát hun vetted a kilenc malacokat?...

- Saját nevelésem!...

- Az a!... Menjenek csak ki az esküdt urak, oszt nézzék meg őket. Mind a kilencnek a hátulsó bal csülkébe a gazdám billogját magam égettem bele!... Sz. I... Szalay Imre!...

Mennek az esküdtek oszt gyűnnek is... Hát való igaz!... Csülkőn a billog: Sz. I...

- No Jobbadán!... Erre mondj kádenciát!...

Jobbadán vonaglik, mint az eltaposott kígyó... Szuhay pipát töm, kicsihol, oszt a füstöt a szeme közé fújja: - No hirös!... Hallottad-e már hírét Szuhay Mihálynak?... Mer' hogy az én vónék!...

Az egyik esküdt megszólal: - Nem baj Jobbadán úr!... Az egész csak egy rossz üzlet!... Vissza köll adni a disznókat!...

Jobbadán kap a szón: - Hászen jól van. Én visszaadom a disznókat, csak fizessék meg a kukorica árát, amit beléjük tömtem!...

- Tessék?... - mondja Szuhay, balkezét komiszkodva a füléhez tartva... Hát ki mondta, hogy tömjed bele a kukoricádat?... Én?... Vagy a gazdám?...

- Hát addig pedig nincsen disznó!... Mer' ez most a leghitványabb is megvan másfél mázsa, oszt ötven kiló se volt, amikor ide került!

- Hát ha még azt is megsugom, hogy azelőtt hat hónappal az erdőből néztem, ahogy a három betyártól megvetted őket!...

Jobbadánnak megrogyott a térde: - Hát még ekkora zsvány is lehet valaki?...

- No ne sokat beszéljünk!... Adod vagy nem adod?... Ha nem adod, holnap már benn vagyok a kalocsai törvényszéki ügyész úrnál, oszt holnapután már visznek is vagy öt évre!...

Jobbadán tisztára lecsúszott!... Végre már könyörgésre fogta a dolgot...

- Jól van gazember... Most azonnal útnak indítod hozzánk a kilenc disznót... Ha reggel kilencig a tanyánkon lesznek, hát eleresztem a nyakad... Lehet, hogy az Úristen is a javadra írja, hogy egyszer tévedésből valami jót is cselekedtél...

*

Hajnalban a kilenc zsírtömeg fáradtan, nyögve, méltatlankodva beevickélt a tanyába... Mindenki elképedve nézett... Öreg Szuhay meg akkorát kacagott, hogy még a madzagja is kettészakadt tőle...

A MESE

Már a bölcsődhöz ellátogat: Hozza cserebogár-fogat... Vagy hét hollóval érkezik, - vagy igrum-morgom, medvék huzzák!...

Csodálatos egy társaság, e kásahegyek felől jöttek!... Három vasbocskort tönkretettek, útközben csak harmatot ettek, - amerre a madár se száll!...

Az Óperenciát megúszták, - dióhéjból volt a ladik; - majd nagy erdőbe keveredtek, ahol sárkánnyal verekedtek, - majd meg boszorkány járt utánok, hol meg gáncsolta őket átok, - rájuk esének óriások és mindenféle szörnyű mások!...

Bizony, csakhogy nagyon kiálltak!... A verejtékben ráncig jártak!... Sokat szenvedtek, fáztak, féltek, - amíg az ágyacskádhoz értek!...

Az évek hulldogálnak rátok, - elköltöznék a jóbarátok... Tündér Ilona s tarka népe, - csigavont hintóján ellépe...

Megváltozik a mese képe...

Mélyen elásott kincs, - ami volna, de nincs... Boldogság illata, ábrándból palota, képzeletből virágok, - koldusokból királyok, - mézesmadzak a szájon, boldogság e világon - a mese...

Édes hajnali álom... Gyümölcs a száraz ágon... Szamár hátán bársonynyereg, sivatagban árnyas berek, hús kút, - miből merítenek...

Áldás! - Békesség!... Itt győz a szeretet, a türelem és a megértés!... Itt eltiporva vergődik a gazság, - és boldogul az elgyötört igazság!...

Ó, a mese!... Minden, ami szép, minden, ami jó, a boldogság, öröm és az egészség; a dicséret és a dicsőség, - a lelkek temploma; édesanyánk babusgató dadánk; a táltosok, papok, mesterek, kobzosok tudománya, hite, balzsamos ihlete, - a mese!...

*

Összecivódtunk mi, öt-, hat- meg hétéves gyerekek, testvérek és édesanyánkhoz mentünk igazságért...

Ruhát foltozott... A mi rongyos ruháskáinkat...

Mikor meghallgatta a panaszt és megértette, leültetett bennünket körbe - és foltozgatás közben, a testvéri szeretetről mesét mondott...

Ezt a mesét nem fogod te se elfelejteni... ez a mese fészket rak a szívedbe és mindenkoron ottan marad...

Hallga' csak:

- Hol volt, hol nem volt, - elég az hozzá, hogy volt valahol két testvér...

Ez a két testvér nem a városban lakott, hanem távol a várostól, künn, a vadvirágos mezőn, künn, egy kis paraszttanyácskán éledgél...

Földmívesek voltak... Szántottak, vetettek, arattak, - és öreg édesanyjuk istápolta, gondozta őket, - főzött, mosott, varrt a fiúkra...

Éltek, éledgéltek... Dolgoztak, imádkoztak csöndben, - de egyszer csak valami rettenetes bánatuk támadt... Meghalt az édes anyjuk!

Mikor már minden könnyüket elsírták, mikor eltemették, - akkor ébredtek csak rá, hogy mit vesztek az édesanyában...

Nem volt, aki főzzön... Nem volt, aki mosson... Nem volt, aki foltot vessen, aki örömben, bánatukban résztvegyen...

Árván, éhesen, szomorúan, rongyosan tengődött a két testvér, elanyátlanodott tanyácskáján...

Mit volt mit tenni?... Meg kellett nősulniók... Igen ám, de csak egyetlen tanyaházuk volt!... Egyetlen szobácskával, egyetlen konyhával, - ahol nem tért volna el a két asszony... Kénytelenek voltak hát a régi tanyaházzal szemben, attól nem távol, egy másik kis tanyaházat építeni...

Mikor elkészült a ház, lakható lett, - a két testvér megnősült... Mind a kettő asszonyt hozott a maga kis tanyájára...

A földön nem osztottak meg... Együtt művelték, túrták, - csak az eredmény lett feles...

És telt, mult az idő, - békében, munkában, - s a két testvér nem szűnt meg egymást szeretni...

Egyszer ez történt:

Learatták, összegyűjtötték Isten áldását, aztán összehordták a gabonakévéket, - két egyformára rakott asztagba... Az egyiket az egyik, a másikat a másik testvér tanyácskája mellé rakva...

Nyugodalmas, csendes, nyári éj volt... A hold bevilágította a tájat... A két tanyácskát, a két asztagot s a mozdulatlan, tornyos nyárfákat...

A két menyecske lepihent s a tücskök egyhangú zenéje mellett édesen aludta a boldogok álmát, - túladva a nap fáradoalmán...

Csak a két testvér volt ébren... Üldögélve mindenik a maga házacskája küszöbén, - anélkül, hogy láthatták volna egymást, - belemerengve a csendes éjszakába...

Vajon mire gondoltak?

Azok, akik a szabadban élnek; akik a természet szépségeit folyton látják; eredményes munkát az időjárástól várnak, - azok közelebb érzik magukat a jó Istenhez, mint mások... S az ő gondolataik csibéi nem merészkednek el távol, a gondviselés meleg szárnyától...

Egyszer az egyik testvér meghökkenik nyugalmas néztében...

Vajon mit láthat?...

Ahogy a saját asztagát nézi, majd a bátyját távol, úgy véli, - a távolság csalta meg a szemét - hogy az ő bátyja asztaga kisebb!...

Elszomorodik mélyen... Nyugtalanság a szívét megszállja... Hogyan történt, hogy megrövidült az ő bátyja?...

Föláll... Megyen az asztagához... Levesz két kévét... Fűzi a két karjára... Aztán viszi a bátyja asztagához...

Ahogy megyen, viszi a kévét, - egyszer csak beleütközik egy másba...

Meghökken... Hátralép... A hold kibuvik a felhők közül s ő szájtátva látja, hogy aki szemben jött, az az ő bátyja s az is két gabona kévét hurcol, - mert ő is, mint az öccse, „úgy látta”!...

Néznek egymásra... Meredten... Majd lassan könnybelábbad a szeme mind a kettőnek, elbocsátják a kévét - és átölelik egymást...

...A mese a mi jóbarátunk... A mesén át rózsásan látunk... Amit megtagadott az élet, a mesében - mind a miénk lett...

A mese igazságos legyen: a bajokhoz hozzá ne tegyen... A szomorúságból elvegyen, - az élet úgyis bajjal megyen...

Ne akarjon a húsba vágni... Féregként a lelkekbe rágni... Balzsama legyen e világnak, - ahol oly sokan árván járnak...

JÉGEN A TUDOMÁNY

- Hát aztán? - kérdeztük kíváncsiságtól égve, mi hárman gyerekek Mihály bácsit...

Künn viharos téli éjszaka tombolt; az ablaktáblákat fölkavart hóval csapkodva, s a nehéz, vaspántos tölgyfa-ajtókat feszegetve, döngetve... A közeli nádrengeteges rétségből, elkényszerezett rókák siránkozó ugatása hallatszott, - s benn, a barátságos biztos tanyai ebédlő fellegvárában, ősi kandallóban, vidám pattogású színes tűz lobogott duruzsolva...

Apám az újságját olvasta; öreg Szuhay meg leveles dohányt vágott apróra, s közben nagyokat húzott egy totyakos boroskancsóból, mely az asztal szélén állott, jobbkézt tőle...

A falon füstös, csataképes muzsikáló óra piszmogott halkán; s ahogy Szuhay a dohányt vágta tempóra, ez meg az időt nyirbálta nyikorogva, s fertályóránként elszámolt, - diadalmasan muzsikálva... S ugyanakkor Szuhay, - mint hogyha medicinát szedegetne, - magába lötytyintett a boros bögréből - pontosan...

A hófehér falon, - korhadó tálasokon támaszkodva, - cintányérok, ónkorsók képezték a mult idők ittragadt emlékét... S a megholt lelkek, szellemeknek kedvelt zavartalan sarkok rejtett árnyában, idejét mult fegyverek tömege küzdött a megsemmisítő rozsdá szörnyű hatalmával...

Itt-ott, a megkopott, görbült deszkapadlón avult farkasbőrök terpeszkedtek... S a bútorok: igénytelen, valamikor festett pohárszék, két rézveretes sublót, egy ötméteres bőrdíván, ezer folttal foltozva, s a többszáz éves diófaasztal, nehéz székekkel...

Az asztalon bronzbafoglalt fehér porcelánlámpából szelid fény áradt... S a pipák illatozó kékes füstje, - mint bárányfelhők nyáron, - álmadozva hömpölygött, majd terjengett, szépen...

*

- No várjunk csak, - szólt az apám összehajtván, s zsebre téve akkurátusan az újságot, - ha mondja már, hát kezdje kelmed ott, ahol kezdődik...

Öreg Szuhay huncut mosolygással nézett az apámra...

- Hagyja abba azt a dohányvágást mára; majd még megtalálja holnap is... Most pedig len üljön le a székre, s kezdje azt a régi nótát, ami elmúlt, volt és nincs...

*

Szuhay pipát tömött, kicsiholt... Aztán mintha csokrot kötne, válogatott szavak árjában óvatosan elindult...

Az ötvenes években, mikor az a nevezetes nagy telünk volt, - amiről azt is beszéltek, hogy még a Fekete-tenger is befagyott volna, - egy vasárnap délután, - ha jól emlékszem Vízöntő havában, - eluntam magam szörnyen a tanyán... Nyakamba szedtem hát a subát, oszt elindultam egy kis szóra, borra a „Dobos gémbé”, - a behavazott-fagyott réten át...

Egy kis óra séta az egész. Épen pászol egy kis kommócióra...

Hát ahogy ballagok a szőlőnk mentén, oszt meglátom a sok-sok szép karót, - eszembe jut, hogy botot meg nem hoztam...

Ejnye a fitringosát!...

De azér' már csak nem mék vissza esmég, - mert nem lesz szerencsés az utazás... Van itt bot elég: Azzal egy ákáckarót kihúzok magamnak...

Az öles nehéz ákácfaakaró még különb fegyver, mint a buzogány... ökröt lehetne vele agyonverni...

Hát csak húzgáltam magam után, s a „Dobos gémbe” szépen megérkeztünk...

Oszt ott tréfa, ital következett...

Hogy oszt elmúlt a vasárnap délután, alkonyodáskor mind széjjel rebbentünk...

Ahogy ballagok hát hazafelé, - szép holdvilágnál, - hát egyszer csak mi a csoda! - észreveszek három ólálkodó farkast...

Kettő világosszörű erőteljes fiatal állat volt. A harmadik egy előregedett görhes vén szuka, - az édesanyjuk...

Nem a hátam mögé kerültek, - ők tudták miért, - hanem velem egy vonalban loholtak, s lehettek úgy negyven-ötven lépésre...

Mondok, hej a szomorúságát ennek a világnak, tiszta szerencse, hogy otthon felejtettem azt a hitvány gamósbót!... Attól ugyan megehetnének!... De ezzel az ádáz akáckaróval cifra farsangot csapok és agyonverek, ha kell még tizet...

Megálltam...

Ők is megálltak, de közelebb jönni nem mertek... Különösen a két kölykőn látszott a borzongó félelem...

Az anyjuk nyugodtan leült... És nézett... Tán még a nyála is csorgott... De a két kölyök sunyin, gyáván, futásra készen ácsorgott...

No, ti se esztek meg engem, - gondótam...

Hogy aztán megest elindultam, az öreg úgy vezette őket, hogy balfelől mindig az utamba voltak... S így aztán lassan-lassan, az útíránytól jobbra, félre nyomtak...

Mikor rájöttem a huncutságra, mérgemben egyenest rájuk mentem, mire ijedten szét-szaladtak...

Azzal aztán a komédia előlről kezdődött... De látszott rajtuk, hogy nem sok a reményük, mert féltek tőlem szörnyen...

Az anyjuk folyton marta, verte őket, bár a leggyávabb ő volt köztük. Mindig hátul meszterkedve kergette rám a kölykeit...

Bennem bor is volt jócskán, de meg én voltam abban az időben a legerősebb ember a vidéken: hát csak mosolyogtam a bajusz alatt, a három gyáván vergődő hitvány férgen...

Amint megint elkezdtek erőltetni, hogy a helyes iránytól eltérjek, - mondok magamban: Jól van... Azzal elkezdek lekanyarodni kedvök szerint - balra...

Csak nyomnak, nyomnak... Folyvást balra... Ugy, hogy kezdem már megunni... De egyszer-csak megállnak, és engednek egyenesen menni, s a hátam mögött kocognak utánam...

Fölérek egy dombra. A domb alatt nagy tó terpeszkedik. A tó tükörsima jegéről a szél elhordta a havat...

Fogom magam, fordulok jobbra, hogy kikerüljem a jeget. Csak nem megyek rá bolond fejjel, - gondoltam magamban...

Hát a farkasok meg, ahogy látják, hogy kanyarodnék, dühösen utamat állják...

Mi az ördög!... Hátat fordítok nekik és balra kanyarodok: Erre is elém szaladnak és nem engednek...

Úgy?... Hát azt akarjátok, hogy rámenjek a jégre?... Ezért komédiáztatok, ezért nyomtatok ide?... Hogyha elcsúszok, rámrontsatok?... No várjatok: Hát azért is rámegyek a jégre...

Leballagtam a dombról egyenesen neki a tónak, ők meg vígan kocogtak a sarkamba...

Rálépek a jégre, óvatosan csoszogva, - ők meg vagy húsz lépésre a parttól, feszülten várták, hogy mikor esek el...

Vagy harminc lépést mentem, akkor hirtelen lelöktem vállamról a subát, oszt ráguggoltam...

Hát abban a pillanatban rohan ám veszett ordítással az öreg egyenesen a jégnek és vele együtt a két fia is, - de őt megelőzve...

A parton az öreg okosan megállt, de a két becsapott kölyök csak rohan a jégen...

Mikor aztán már csak úgy tíz-tizenöt lépésre vannak, fölállok hirtelen, megvetem a lábam a subán és a fejem fölé emelem de két kézzel, mint a mészáros a taglót, a szörnyű ákáckarót...

Az én két megrémült farkasom erre szaladna már, - csak hogy nem lehet... Mert hiába veti meg a négy lábát a sima jégen, kétségbeesett ordítással csúszik felém egyenest...

Oda is ének... Én meg csapom fejbe előbb az egyiket, aztán a másikat, de úgy, hogy ezerbe megy széjjel a feje...

Az öreg nem is volt kíváncsi a többire. Megfordult mint az orsó, oszt veszett üvöltéssel elszaladt a semmibe...

Hát!... Így volt!...

Osztán ebből az a tanúság, hogy a nádi farkas ne akarjon embert enni. Mert ahhoz nem elég hosszú se a foga, se az esze...

*

A téli fürgeteg, - amely eddig elcsillapodva, úgy tetszett, Szuhayt hallgatja, - egyszerre újból dühöngeni kezdett... Üvöltött, ordított, - döngette, kaparta, marta az ajtót, ablakot, - mintha a két agyonvert farkas felidézett párája jelentkeznék még egyszer karó alá.

HUROKBAN

Hályogos október végén: Mikor a szél meg az eső már pozdorjává zúzta, áztatta a mezők üdezöld színét... s a füvek, virágok, levelek, fakó elvetett koldus-rongyként fekszik meg a gőzölögve hülő tájékat... Kiázott, rothadt, sárgatövisek ördögszekerek, - míg árokba nem esnek, - versenyt kerekeznek az erőszakos széllal... És széjjel az égen - az egész borongó környéken - mint hulla fölött kék dongók sokasága - varjak károgva hullámozó éhes árja várja elképzelt lakomáját...

Késő ősszel - vadászok jönnek... És aréna lesz a letarolt, menedéket nem nyújtó környékből... Hol versenyt nyargalnak a vadak, a kacagva lecsapó halállal...

*

Régen volt... Szoknya helyett akkor kaptam a legelső nadrágot... Bár pörge kalapom volt addig is a szoknyához, hogy kiütközzék a férfiasságom...

A vadásztársaság, - vagy tízen, - meghajtani készült a tázlári buckákat, - százhusz hajtóval...

Valahogy megszimatoltam... És addig bömböltem, sírtam, - addig rimámkodtam, imádkoztam az apámnak, - a hideg majd kirázott a vadászásért, - hogy végre is elvitt magával...

Nem is hittem volna, hogy mennyire érdemes volt ordítani és földhöz verni magam, hogy ott lehessek, - amint alább majd meglátszik...

Egy buckán gyülekeztünk a reggeli órákban...

A tájék sivár, letarolt, elhagyatott volt... Itt-ott alacsony homok-dombokkal, egy-egy parányi tanyával, bokorerdővel, - ijesztő némasággal... Nem szállt itt még a varjú se... Mintha minden meg lett volna dermedve... Ahogy az ólomszínű, bágyadozó égről a vaksi nap szürkére festette...

A vadászok összenéztek:

- Ugyan kinek a halvaszületett eszméje volt ide kijönni?... Nem lesz itt semmi...

A vad ugyanis, - a nyúl csakúgy, mint a fogoly, - nem szereti a paflagóniákat... Hiába ad ez békességet, zavartalan szaporodást, - elkerüli...

Csodálatos dolog, - de ez így van: Ahol nincs ember, onnét a vad is elpártol... Mintha csak keresné a társaságát annak az embernek, aki halálra hajszoja...

Nálunk a tanyaudvaron számtalanszor átszaladgáltak a nyulak és a foglyok: pedig volt nekik éppen elég helyök játszadozni, szaladgálni egyebütt...

Elég az hozzá, hogy elindult a „kör”...

Ami úgy történik, hogy a vadászok elindulnak jobbra, balra, egyenkint, s maguk közé iktatnak bizonyos számú hajtót, - libasorban... Folyton kanyarodva mennek, mindaddig, míg végre a két szárny - összetalálkozik... Erre felharsan a szájról-szájra adott kiáltás: Befelé!... És minden vadász, hajtó arccal fordul a kör központja felé - és elkezdene lassan befelé menni...

A körbe szorított felriadó vad elkezd örülni nyargalászni... Kiszaladna a körből, de mindig eszeveszett láрма és fenyegetőzés fogadja... Rémülten fordul vissza... Amelyik aztán lövésre szalad, vagy megpróbál kitörni a körből, azt lepuffantják - ha eltalálják...

Igy folyik ez mindaddig, míg végre a kör a folytonos befelé haladás folytán olyan csekély átmérőjű lesz, hogy a szemben közeledők veszélyeztetése nélkül nem lehet befelé lőni...

Erre fölhangzik a kiáltás: „Hajtok be...” A hajtok minden felől berohannak a körbe, s a még bentlévő nyulakat szétugrasztják, s a szétszaladó nyulakra a vadászok visszafelé lőnek...

*

A mi körünkben bizony nagyon kevés nyúl volt...

Fölhangzott a kiáltás, - hajtok be, - s a hajtok betódultak...

A kör közepén egy kis bokorerdő volt, - valami nyolc, tíz fa, bokor, - ezt akarták átkutatni...

Közben meglehetősen sűrű köd ereszkedett... Hogy a százötven-kétszáz méteres sugarú kör középpontja, a bokorerdő, halványan mintegy álomban látszott csak...

Amint a mindenfelől előrenyomuló hajtok a fákhöz értek, - egyetlen rémült ordításban törtek ki... És rohantak is vissza, mint az örültek...

- Mi az?... Mi az?...

- De mi ám!...

- Betyárok!...

- Hárman!... Lovon!...

- Farkas Sándor, az öreg!... Meg a Lehocky, Sohár gyerekek!...

A vadászok nagyot káromkodtak:

- A mindenét az apjuknak, - nyúl helyett még csak ez köllött!...

- Pali bácsi!... Maga a legvénebb köztünk: Mondja meg, mit kezdjünk?...

- Hát a jó fene tudja-e, mit kezdjünk!...

- Ki kell őket ereszteni, hadd menjenek a kórságba, - üvöltötte egy láthatatlan valaki a ködben, amint később kisült, maga a vén zsvány, Farkas Sándor az erdőből...

- Az nem lehet, - bömbölte egy másik hang láthatatlan gazdája, - ha kieresztjük őket, bennünket csúfol egész életünkben mindenki!...

- Ej! Le kell hát lövöldözni őket, - mekegte Csápek a gyárigazgató...

- Kuss, te бүдös! - harsogott a hajtok felől. - Ha betyárt akarsz lőni, eredj Csaszlaúba, oszt lűd meg az apádat...

Végre hosszas huzavona után abban állapodtak meg, hogy tegye mindenki azt, amit jónak lát...

*

És ha most lett volna operatőr, aki megindította volna a kinematográfot, - olyan fölvételeket csinálhatott volna, aminőket még nem láttak sehol a világon.

A bokrok szétcsapodtak, - és kilovagoltak az erdőből a betyárok...

Hárman...

Egy fehér lógóbajuszú, sasorrú, kis öreg elől és két pötyke, villogó szemű barna legény a háta mögött...

Mind a háromnak rövid, lefűrészelt csövű duplapuska volt a kezében, lövésre készen, aggyal a combra támasztva...

Megálltak...

Olyanok voltak, mintha vászonra festett mozdulatlan kép... Kuruc szimatolók... Baltával a nyeregkapába... Lecsapásra készen... Mint a lebegő karvaly...

Látszott rajtuk, hogy eszük ágában sincs félni... Voltak ők csávéban ezeregyszer már... Nekik minden nap csak ajándék a haláltól... Szépen akartak meghalni...

Egyszer az öreg valamit hátraszólt: meglódultak mind a hárman, elől az öreggel, lassan lépésben kifelé a körből...

Vicián Pálnak a nagybátyámnak mentek egyenest...

Az megvárta őket úgy hatvan lépést, akkor dühösen rájuk mordult:

- Sándor! A mindenét az apátoknak! Golyót tettem a csöbe; ha még tízet lépsz, úgy kilőlek a nyeregből, mint egy verebet...

Az öreg zsivány meghúzta a szátat... A csikó megállt alatta... Mögötte a másik kettő...

Húzogatta a bajsztát, tekintgetett, káromkodott...

Aztán megint hátramordult, s más irányt véve, elindultak...

Csak úgy, szép lassan...

Épen a kiskőrösi járásbíróval, néhai alapi Salamon Miklós bátyámmal mentek szemközt...

Az is bevárta őket úgy hatvan lépésig, akkor nevetve rájuk kiáltott:

- Ide ne gyertek szerencsétlenek, mert én volnék a kiskőrösi járásbíró!...

Erre olyan hirtelen hátat fordítottak, mintha pofonverték volna mind a hármat... És mentek máshová szerencsét próbálni...

- Gyertek csak, gyertek - ordított feléjük Szily Dániel bátyám, - hadd hallom, hová tettétek mult őszen a huszonnégy birkámat...

Innét is ijedten elkanyarodtak...

Volt aki a csikáját, volt, aki az üszöborját követelte... Kezdett a hangulat percenként paprikásabb lenni...

Az öreg zsivány izzadt már, mintha ekét húzna, a két fiatal meg röhögött a háta mögött...

Lassanként kitört a nevetés, szidták, csúfolták őket...

Egyszer csak odanézett rám Farkas Sándor és nagyot rikkantott örömében... Odabújtam az apám lába közé...

Jött a Farkas Sándor, mintha dróton húzták volna, széles mosolygással, egyenesen engem nézve...

Illő távolságban megállította a lovát, fölállt a nyeregben és kalapot emelve odakiabált az apámnak:

- Tekintetes uram!... Ott megyünk ki magánál, de nem szeretnénk löni, nehogy a kisfiút találjuk!...

Azzal lassú trappban, pimaszul ránknyargaltak...

Ott mentek el alig egy öltre tőlünk, s mikor hozzánk értek, vén zsivány Farkas Sándor nevetve csettintett felém az ujjaival...

Mintha most is hallanám a rekedt, boldog kacagását...

KURTA KIGYÓ

Sajátságos, - sőt, egyenesen csodálatra méltó, mert teljesen egyedül álló, - a bucka növényzete, állatvilága, viharos tengerre emlékeztető homok hullámos sivár tája, tikkasztó ege és esőt nem hozó száguldó orkánjai...

A bucka nem csak hazánknak, de egész Európának megdöbbentő sajátossága, - mert kizárólagos, elkülönült és ismeretlen...

A bucka egy félreismerhetetlen középázsiai sivatag. A sivatagok klimájával, növényzetével és állataival, - oázisain a maga ősemberével...

Szélesen és hosszan terpeszkedik a bucka, mint az ősrétek... Kezdődik Kecskemétnél, folytatódik Izsák, Tázlár, Orgovány, Bocsá és Páhi határával, aztán a félegyházi Bugac-monostorral, majd a vadkerti, hajósi, halasi határokba nyúlva, végetér Terézhalomnál...

Különböző középázsiai sivatagi kórók... Árvalányhaj, pirosító, sikár... szappangyökér, sivatagi orchidea... s a galagonya, kökény, som, vadkörte, vadalma, boróka... s a törpenyárfa képezik nagyjából az ő különleges növényzetét... Állatvilága a sivatagi sas, a középázsiai talpas tyúk, az üregi nyúl, s a tázlári homoki vipera, - amit a nép kurta-kígyó néven ismer...

A kurta-kígyó az alföldnek egyetlen mérges kígyója... Bréhm állatvilágában „tázlári vipera” néven szerepel, mivel főképpen a tázlári és terézhalmi buckákban honos...

Nagyjában félméter hosszú, vastag, tompafarkú, rosszindulatú, dühös állat ez, melynek marása, - különösen, ha aznap még nem evett, - és leginkább a nőket illetően, - gyakran halálos... Minthogy a bucka népe rettegésben kegyetlenül üldözi, és irtja, nem tud elszaporodni, s a talaj művelés alá vonásával is lassankint kipusztul...

Az én gyermekkoromban a kurta-kígyó még elég gyakori jelenség volt... Mert emlékszem rá, az emberek számoltak vele, féltek tőle, - és gyakran előfordult, hogy megölték kurta-kígyót...

Különösen a künn dolgozó asszonyok, lányok gyakran riadoztak és futottak szét, éktelen sivalkodással, sokszor csak valami ártatlan gyíktól, vagy gyanús gyökértől megijedve, s oda-csődítették a dühös vasvillás férfiakat...

Mikor mi, - tíz-tizenkét éves gyerekek, - vadászgatni, vagy búcorogni indultunk a buckák felé, sokszor hujántott utánunk öreg Szuhay:

- Gyerekek, osztán jó lesz ám a lábak alá nézni, nehogy kurta-kígyóra hágjatok!...

A kurta-kígyó ugyanis ok nélkül nem támad, - csak ha rálépnek, megrúgják, vagy egyébként zavarják nyugalmában...

*

Egy nyári délelőtt, - emlékszem irtózatosszélcsöndes hőség volt, - az ácsi pusztán minarettes, mecsetes, pálmaligetes arab várost ringatott a délibáb, - s a szárazföld holmi apró, vékony, fakó lángokkal lobogni látszott, - én, meg a két öcsém madarászó puskákkal nekivágtunk a buckáknak...

Nem láttunk mi egy verebet se... Minden okos érző élőlény eltűnt, elhúzódott a rettenetes hőségről, - csak mi csavarogtunk a buckában...

Fölmásztunk nagy kinnal egy homokdombra - és leültünk... Az irtózatosszélcsöndben lehetetlen volt tovább menni...

S már éppen készültünk haza, visszafordulni, mikor egyszer csak szemünkbe ötlött, hogy lenn a völgyben, a sivár, sárga homoktenger közepén, folyton porzik a föld nyolc, tíz, tizenöt helyen is...

Nézzük... Bámuljuk... Szél nincs... De még csak szellő se... Forgószél se... Mi az ördög szórhatja ott a port, a homokot?... Lehetett tőlünk úgy nyolcvan, száz lépésre...

Föltétlenül valami élőlénynek kell ott vergődni!...

Hát gyerünk oda...

Igen ám, de a jelenség valami olyan szokatlan, valami olyan soha nem tapasztalt tünemény volt, hogy mi rakoncátlan gyerekek, akik puskával meg éppen az ördögtől se féltünk, ösztönszerűleg is megrökönyödtünk tőle...

Nem is mentünk le egyenesen a völgybe, hanem arra szaladtunk le a dombról, amerről érkezünk... Aztán a dombot megkerülve nagy óvatosan mentünk a völgy felé...

Mikor a távolság felerészét már beloptuk, egyszer csak fölismertük, hogy mi veri föl a porfelhőt: - kígyók játszottak a homokban!...

Még pedig kurta-kígyók... Homoki viperák... Játszottak, fürdöttek, enyelegtek egymással...

Lehetett vagy tizenöt-húsz példány... Kergetőztek... Egymás elől a homok alá bújtak... Átsiklottak egymáson... Majd meg összetekerőztek és dobálták magukat a levegőbe...

Először szörnyen megijedtünk, de a másik percben már felülkerekedett a kíváncsiságunk és csakhamar annyira szemtelenek lettünk, hogy még jobban megközelítettük a játszadozó viperákat...

Innét is, onnét is érkezett még egy-egy társuk és ágaskodva siklott közénk...

Mindig rakáson maradtak, nem széledtek széjjel...

Már nem lehattunk távolabb tőlük harminc lépésnél, mikor odasúgtam a két öcsémnek:

- Lőjünk közénk, aztán szaladjunk el...

- Az bizony nagyon jó lesz...

- Na hát célozzatok ti is és mikor én kimondom a hármat, - löni...

Céloztunk: Egy, kettő, - három!... bumm!

Azzal már szaladtunk is, mint az örültek és meg se álltunk hazáig, dacára a szörnyű hőségnek...

Otthon első dolgunk volt fölkeresni Mihály bácsit és nagy nevetve, lelkendezve elújságotni neki, hogy mit csináltunk a viperákkal...

Öreg Szuhay csak a fejét csóválta:...

- A jóreggelét az apátoknak!... Hátha osztán valamelyőtök hasra esik, vagy kifícamítja a lábát, mi lett volna azzal?... Húsz kurta kígyó marta volna meg!...

Ijedten néztünk rá:

- Ejnye, erre nem is gondoltunk!...

- Hát most már aztán csak még azt mondom nektek, nehogy bolond ésszel mostanában odamenjete: mert a megölt kígyótól napokig nem megy el a párja!...

*

Estefelé mondom a két öcsémnek:

- Na, fogjatok puskát, aztán gyerünk...

- Hová?

- Hová!... Hát a kígyókhoz!...

- Ujj! - riadozik a kisebb...

- Oszt minek? - kérdi a másik...

- Minek!... Hát annak, hogy az egyik agyonlőtt kígyót hazahozzuk... Spirituszba tesszük... Hogy aki még nem látott, hadd lásson homoki viperát...

Eleinte nagyon húzódoztak, féltek, de aztán eljöttek mégis sűrűn sóhajtozva... Mert megértettem velük, hogy naplementekor a kígyók visszacsúsznak a lyukakba...

Az édesapám látsövét is elvittem és először is a dombra mentünk, ahonnét délelőtt a port láttuk...

A nap még nem ment le teljesen, s a látsővel pontosan ki lehetett venni öt tönkrelőtt viperát a homokban... Még mozgott valamennyi, de helyet változtatni nem tudtak... A megölt kígyó farka ugyanis, - még ha a fejét levágják is, - mozog naplementig...

Egészséges vipera nem mutatkozott, de azért mégsem volt bátorságom lemenni a völgybe... Talán mert a meglőtt kígyók mozogtak...

*

Másnap reggel aztán ismét fölkerekedtünk... Én egy zsineggel és telve szemtelenséggel... Csizmát húztam és három téli nadrágot, hogy a kígyó ne tudjon megharapni...

Először csak a dombról látsőveztünk és láttuk, hogy az öt kígyó már nem mozog... Erre én a zsineggel lelabujjhegyeztem a szélső kígyóig, hirtelen a nyakára hurkoltam a zsineget, aztán elkezdtem ész nélkül szaladni, - és szaladtunk mindhárman hazáig, a kígyót a zsinegen magunk után húzva...

Amint az udvaron megállunk, odajön Szuhay és meglátja a kígyót...

- Hát azt a!... - és elkezdd rettenetesen káromkodni...

- Ide cipeltétek ezt az átkozott kígyót - és most utána fog jönni a párja is!...

Megijedtünk szörnyen...

- Merről hoztátok?...

- Erről és erről... Ott van a porban a nyoma...

- Hozzatok egy vasvillát!...

Hoztunk...

Szuhay aztán elindult a kígyó porban lévő nyomát követve - visszafelé...

Mi persze utána. Még fele útján se lehattunk, mikor egyszercsak Szuhay elkiáltja magát:

Ahol jön-e!...

És valóban. Elképedve láttuk, hogy csúszik, siklik dühösen cikázó szemekkel dobva magát előre a párja porban hagyott nyomán felénk a vipera...

Jött, szinte tajtékozva, sziszegve, nyelvét villámgyorsan öltögetve, - de Szuhay vasvillája lecsapott rá...

Aztán hozzánk fordult Szuhay:

- Nem takarodtok a szemem elől!... Betyárok!...

MEGHALT SZUHAY

Este még jóízűen megvacsorázott, a borát is kiitta, aztán tréfálkozva ment aludni; másnap meg, ahogy nem mutatkozott és benézett hozzá valaki, - hát ott feküdt az ágyon, hanyatt fekve, meghalva Mihály bácsi...

A tanyát bejárta a rémes, vérfagyasztó kiáltás, amelytől megállott a szívek verése: Hej, emberek, jertek valamennyien, meghalt mindnyájunk édesapja, Mihály bácsi!...

A szoba abban a minutumban szorongásig lőn emberekkel: A bolgárok eldobták a kapát, béresek a vasvillát, kocsisok az ostort, asszonyok a szénvonót, mosófát és szaladtak lélekszakadva, siránkozva, kételkedve még, Mihály bácsihoz...

A férfiak csöndesen, hüppögve, köhécselve sírtak és kérges tenyerökkel törölték könnyeiket; az asszonyok meg színes kötényükbe borulva, élesen cincogának: Igaz a hír, meghalt a vezér, koronázatlan királya a tanyának...

Ravalt a szerszámos kamrában állítanak. Az ablakokat befüggönyözték, sötétséget csináltak és szemben az ajtóval, dermesztő csöndben, két sárga viaszgyertya félénken imbolygó, hosszú lángnyelve között, feküdt hófehér fürtös hajával. Kossuth-szakállával, lelógó kurucos bajuszával, behunyt szemeivel, csak mintha valamin mélyen elgondolkozna, Mihály bácsi...

Lábtól két asszony fölváltva siratta, ahogy az nálunk magyaroknál szokás; - és apró gyerekek rongybabával, rongylabdával besompolyogva, orrukat piszkálva, ijedten nézték a sötétben vergődő gyertyákat...

Az udvarra sárga homokot hintettek; aztán elkészítették a koporsó helyét, s azt padokkal, székekkel körülrakták... Mindent a legnagyobb csöndben, mert mindenkinek a torkát feszgették a könnyek...

Az ebeket elzárták, nehogy a szomorúság néma méltóságát megsértsék, ha a halottlátogatók jönnek; s az asszonyok fekete kazimir fejkendőt, s a férfiak kalapjaikra fekete szalagot kaptak...

Az őszi eső meg csak szemezett, szitált, csepergett, mintha az ég is megkönnyezné Mihály bácsit...

*

A pap is szépen beszélt, szent embernek nevezvén Mihály bácsit, akit nemcsak embertársai, de még az állatok, madarak, a fák, a virágok is megkönnyeznek; - de a legmeghatóbb mégis csak az volt, ahogy a kántor mondta, keseregve búcsúztatván, a magáét.

Mikor a koporsót föltették a kocsira, az énekmeister meg mint egy bánatos bűgású, panaszkodó orgona, lemondó szomorúsággal, sóhajtásszerűen így fogott búcsúztatóba:

*Elmegyek, elmegyek, - én immár elmegyek,
Ettől a tanyától, végső búcsút veszek,
Emberek, emberek...*

Volt aki gyengébbszívű már most elkezdett sírni, még pedig nagyon elhamarkodottan, mert a nótából az igazi bánat csak később vergődött ki.

*Az én jó uramat, meg a feleségét,
Jövését, menését, minden egy lépését
Áldja meg az - Is-ten...*

Apám közvetlenül a kocsi után ment, a bokáig érő sárban, vastag kampós botjára támaszkodva. Nagy fehér szakállát félreacsapta a szél...

Az eső meg csak esett.

*Gabona kalásza, gyerekek növése.
Napja nyugovása, napja följövése,
Áldást har-ma-toz-zon...*

Szemben jövő szekerek szépen félreállottak az út szélére; s a rajtaülők felemelkedvén, levették fejükről a kalapot.

A kántor meg folytatta:

*Ti meg a lovakat szépen gondozzátok,
Jól megpucoljátok, megabrakoljátok,
Kósa meg Bendéki...*

Kósa meg Bendéki kocsisok voltak nálunk. Most is ott ültek a bakon, ők vitték Mihály bácsit utolsó útjára. Ahogy a nevüket sírta a kántor, még jobban behúzták nyakukat a válluk közé, oszt sírtak, mint a záporosó. Jó emberek voltak...

Kisvártatva az énekmester megint csak nekilendült:

*Suhajtó a birkát sziliden nógassa,
Zsámboki a marhát bottal ne kínozza,
Szépen, aj-ná-roz-za...*

Zsámboki ugyanis heves ember volt. Esztendeje egy elmélázó üszöborjat meghajintott füttykössel, de úgy, hogy az csak leesett a lábáról, s fel se kelt többet. Amit igen csak neheztelt Mihály bácsi.

De be is húzta ám most a nyakát Zsámboki, oszt rítt bűnbánólag...

Az énekmester meg újfent nekiesék a szíveknek:

*Jókor megszántsatok, jókor elvessetek,
Répakapálással ti el ne késsetek,
Béresek, béresek...*

A négy béres, kettő-kettő a halottas kocsi mindenik oldalán, kemény ember volt. De csak szügyébe vágta a fejét, oszt elríta magát valamennyi.

Ahogy a szőlőhöz ért a kocsi, elbúcsúzott a vincellértől is Mihály bácsi:

*Babucsik vincellér, vigyázz a szőlőre,
Metszess, megkapáltass, permetezz időbe,
Hordókat gondozzad...*

Már nem volt igen messze a temető, igyekezett hát a kántor:

*Gyerekeknek egymást nem szabad bántani,
Szépen köll játszani...
Kedves szüleiket megszomorítani,*

Végül aztán:

*Akik én rám főztek, akik én rám mostak,
Hálás köszönetet, mondok most azoknak,
Asszonyok-lányoknak...*

A kocsí befordult a temetőkapun, oszt megállt a tátongó sírnál... Négy béres levette a koporsót... eresztette földanyánk keblére... aztán komor arccal betakargatták... fölhintették...

Akkor előlépett Czanef Ilia bolgár, aki mint ezermester a fejfát faragta... Beszúrta fejtől... nyögve ránehezelve... aztán félreállt... köhögött... és az orrát fujta...

A fejfán meg ez állt:

Itt nyugszik
SZUHAY MIHÁLY
Élt 87 évet.
BÉKE PORAIRA!

-&-